R G B WH GR BL Grey Scale #13 C M Y K
DANES-PICTA.COM
A 1 2 3 4 5 6 M 8 9 10 11 12 13 14 15 B 17 18 19

AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ

BEZPIECZEŃSTWO PAŃSTWA JAKO WARTOŚĆ W POSTAWACH KADR ADMINISTRACJI PUBLICZNEJ RP

Sondaż diagnostyczny

pk. EDU-KADR 1

BIBLIOTEKA GŁÓWNA - ARCHIWUM
Nr ewid. 62705
II
Akademii Obrony Narodowej

Biblioteka Główna
Akademii Obrony Narodowej
S/4636
05-004636-003-0

WARSZAWA 2001

Colour Chart #13
Blue Cyan Green Yellow Red Magenta White 3/Color Black
Inches Centimetres
DANES-PICTA.COM

AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ

BIBLIOTEKA GŁÓWNA - ARCHIWUM
Nr ewid. 62705
II
Akademii Obrony Narodowej

Bezpieczeństwo państwa jako wartość w postawach kadr administracji publicznej RP

Sondaż diagnostyczny

pk. EDU-KADR 1

pod kierunkiem naukowym

mjr. dr. Jarosława Stanisława KARDASA

BIBLIOTEKA GŁÓWNA
Nr ewid.
IV
Działu Zbiorów Zwartych - Akademii ON

WARSZAWA 2001

Autorzy:

Mjr dr Jarosław Stanisław KARDAS	Kierownictwo naukowe; Wstęp; Rozdział II; Podrozdziały: 3.3; 3.4; Zakończenie; Bibliografia; Załączniki; Wykaz tabel.
Mjr dr Krzysztof LORANTY	Rozdział I; Podrozdziały: 3.1; 3.2

Recenzent:

Prof. dr hab. Kazimierz ŻEGNAŁEK

SPIS TREŚCI

WSTĘP **4**

ROZDZIAŁ I
BEZPIECZEŃSTWO PAŃSTWA JAKO WARTOŚĆ **6**

1.1. Ogólne pojęcie bezpieczeństwa państwa 7
1.2. Procesy społeczno-kulturowe a ewolucja pojęcia bezpieczeństwa państwa 10
1.3. Redefinicja bezpieczeństwa państwa 20
1.4. Bezpieczeństwo personalne a bezpieczeństwo strukturalne 23
1.5. Postpoznawczy charakter postawy 26

ROZDZIAŁ II
ZAŁOŻENIA METODOLOGICZNE BADAŃ **30**

2.1. Cele badań 32
2.2. Problemy badawcze 33
2.3. Metody, techniki oraz teren i organizacja badań 34

ROZDZIAŁ III
POSTAWY URZĘDNIKÓW ADMINISTRACJI PUBLICZNEJ WOBEC NIEKTÓRYCH PROBLEMÓW BEZPIECZEŃSTWA PAŃSTWA (NA PODSTAWIE BADAŃ EMPIRYCZNYCH) **42**

3.1. Pracownicy administracji publicznej wobec ogólnych problemów bezpieczeństwa państwa 42
3.2. Realizacja zadań obronnych przez instytucje administracji publicznej w percepcji badanych 57
3.3. Postawy badanych wobec edukacji z zakresu obronności państwa 73
3.4. Uogólnienia i wnioski 91

ZAKOŃCZENIE **95**

BIBLIOGRAFIA **99**

ZAŁĄCZNIKI **102**

Załącznik 1 – Kwestionariusz 103
Załącznik 2 – Wyniki odpowiedzi ankietowych – N, % 113

WYKAZ TABEL **134**

Wstęp

Od przeszło dziesięciu lat toczy się bezowocna dyskusja nad bezpieczeństwem Polski. Wielu Polaków sądziło, iż po wejściu naszego kraju do NATO problematyka ta zajmie należyte jej miejsce wśród poczynań instytucji państwowych, w których kompetencjach leży troska o bezpieczeństwo narodowe. Jednak wobec narastających problemów społecznych, gospodarczych i politycznych, zagadnienia obronności spychane są na plan dalszy. Tematyka ta nie wzbudza zainteresowania parlamentarzystów, znajduje się ciągle w odległej perspektywie aktywności rządu, również dla mediów jest mało interesująca i „nierynkowa".

Trwają co prawda ustawiczne prace nad przygotowaniem dokumentów normujących użycie sił zbrojnych w czasie pokoju, kryzysu i wojny. Wydaje się jednak, iż stosunkowo małą uwagę przywiązuje się w nich do roli, jaką w systemie obronnym kraju ma do spełnienia administracja publiczna. Szczególnie pomijany jest w badaniach nad bezpieczeństwem państwa obszar dotyczący społecznego postrzegania tej problematyki przez członków instytucji administracji publicznej. Nie zwraca się więc należytej uwagi na to, co o zadaniach z zakresu obronności sądzą ludzie, którzy je planują i są bezpośrednimi ich wykonawcami, jak odnoszą się do formalnoprawnych rozwiązań regulujących funkcjonowanie urzędów administracji w tym zakresie i czy wśród aktualnych problemów, z jakimi borykają się w życiu służbowym i prywatnym, bezpieczeństwo państwa to sprawa istotna czy raczej peryferyjna. Bez odpowiedzi na te i podobne pytania trudno jest rozwiązać zagadnienia sprawności funkcjonowania instytucji administracji państwowej w sytuacjach zagrożenia oraz wypełniania przez nie zadań o wybitnie ideacyjnym charakterze w okresie pokoju. To przecież ludzkie zaangażowanie, aktywność i twórcze podejście do problemów jest podstawą optymalnego funkcjonowania instytucji w każdych warunkach. W dyskusjach nad bezpieczeństwem Polski nie można więc pomijać sfery świadomości członków tej, tak istotnej dla systemu bezpieczeństwa państwa, grupy zawodowej.

Podjęliśmy zatem próbę badań empirycznych mających na celu dostarczenie wiedzy o tej świadomości, a konkretnie chcieliśmy się dowiedzieć, jakie miejsce zajmuje w niej wartość, którą jest bezpieczeństwo państwa.

Praca obejmuje wstęp i trzy rozdziały. **W rozdziale pierwszym** poruszyliśmy zagadnienia ogólne, dotyczące bezpieczeństwa państwa jako wartości. Opisaliśmy w nim ewolucję pojęcia bezpieczeństwa oraz wpływ na nie zachodzących procesów społeczno-kulturowych. Zwróciliśmy uwagę na zależności występujące między bezpieczeństwem personalnym i strukturalnym, a także podkreśliliśmy znaczenie, jakie ma komponent poznawczy dla ukształtowania się postawy kadr administracji publicznej wobec bezpieczeństwa państwa.

W **rozdziale drugim** przedstawiliśmy założenia metodologiczne badań. Opisaliśmy w nim cele badań, problemy badawcze oraz metody, techniki, teren i organizację badań. W **rozdziale trzecim** zaprezentowaliśmy poglądy badanych urzędników na temat problematyki obronności kraju. Zamieściliśmy w nim opinie respondentów o niektórych problemach bezpieczeństwa państwa, wykonywania zadań obronnych przez urzędy administracji publicznej oraz opisaliśmy postawy badanych wobec edukacji z zakresu obronności kraju.

Rozdział I

Bezpieczeństwo państwa jako wartość

Współczesne pojmowanie bezpieczeństwa zakłada jego kompleksowe traktowanie. Obecnie zwraca się uwagę zarówno na militarne oraz pozamilitarne aspekty tej problematyki, jak również jej personalne i strukturalne konteksty.

Wielość ujęć oraz ciągła ewolucja poglądów na temat bezpieczeństwa narodowego powoduje, że kwestie te nie zawsze są należycie interpretowane. Wśród szerokich kręgów społeczeństwa dominują najczęściej tzw. potoczne teorie bezpieczeństwa. Istotną zaś cechą wiedzy potocznej są złudzenia, czyli różnego rodzaju błędy i deformacje poznawcze, na ogół nie uświadamiane i dlatego tak trudne do zakwestionowania. Pozwalają one człowiekowi co prawda na zachowanie pewności i orientacji w świecie, wynikających ze złudnego zrozumienia przez siebie otaczającej rzeczywistości, lecz oddalają go od poznawania prawdy.

Struktury poznawcze zawierające informacje błędne, nieaktualne lub niepełne nie mogą należycie asymilować nowych danych z otoczenia i zapewnić w nim jednostce skutecznego działania. Postawy jednostek, których komponent poznawczy oparty jest na informacjach nie odzwierciedlających rzeczywistości lub ograniczają się wyłącznie do komponentu emocjonalno-oceniającego często powodują szereg napięć i konfliktów w środowisku.

Z tego faktu wynika, iż potocznej wiedzy o problematyce bezpieczeństwa nie należy lekceważyć. Trzeba ją ujawniać i dyskutować nad nią. Mówiąc językiem postmodernistów należy zainicjować proces rekonstrukcji i dekonstrukcji tej wiedzy.

Szczególnego znaczenia problem ten nabiera w odniesieniu do osób stanowiących kadry administracji publicznej. Od ich bowiem poziomu dojrzałości intelektualnej i sposobów analizowania problemów bezpieczeństwa państwa, jest to bezpieczeństwo w znacznym zakresie uzależnione.

Postawy urzędników administracji publicznej wobec problematyki bezpieczeństwa Polski powinny więc mieć charakter postpoznawczy i być ukształtowane na podstawie aktualnej wiedzy funkcjonującej w różnych dyskursach naukowych dotyczącej tej problematyki, a nie w oparciu o wiedzę potoczną lub narzuconą odgórnie przez instytucję.

Tylko bowiem w wyniku aktywności własnej, opartej na racjonalnych przesłankach, zmierzającej do samodzielnej interpretacji rzeczywistości, człowiek może być twórcą wartości. Postawy tak ukształtowane są trwałe, mniej podatne na pobudzenia emocjonalne, a przez to zapewniają skuteczność działania w współczesnym coraz mniej „przejrzystym" świecie. Jak pisał bowiem ponad 170 lat temu jeden z najwybitniejszych pedagogów, Jan Fryderyk Herbart *„z myśli rodzą się uczucia, a z tych zasady i sposoby postępowania".*

Nie wystarczy, aby urzędnicy państwowi nadawali wysoką rangę *bezpieczeństwu państwowemu.* Muszą ponadto być świadomi, co tak naprawdę ten termin obejmuje, jakie wywołuje kontrowersje i dlaczego przypisuje się mu tak duże znaczenie w dzisiejszej „bezpiecznej" Europie.

W niniejszym rozdziale przyjrzymy się więc problemom związanym z wartością jaką jest bezpieczeństwo państwa i jej znaczeniu dla egzystencji człowieka oraz teoretycznym aspektom kształtowania postaw kadr administracji publicznej wobec tej wartości.

1.1. Ogólne pojęcie bezpieczeństwa państwa

W naukach społecznych bezpieczeństwo w najogólniejszym znaczeniu, obejmuje zaspokojenie takich potrzeb, jak: istnienie, przetrwanie, całość tożsamość, niezależność, spokój, posiadanie pewności rozwoju[1]. Bezpieczeństwo będąc podstawową potrzebą jednostki jak i państw oraz systemów międzynarodowych, powoduje dążność każdego z wymienionych podmiotów do oddziaływania na swoje

---

[1] Zob. R. Zięba, *Pojęcie bezpieczeństwa państwa w stosunkach międzynarodowych*, „Sprawy międzynarodowe"1989, nr 10 s. 49.

otoczenie zewnętrzne i sferę wewnętrzną. Celem tej aktywności jest usunięcie lub przynajmniej oddalenie zagrożeń i eliminacja własnego lęku, obawy, niepokoju i niepewności.

Skoro więc źródła zagrożeń mogą mieć charakter zewnętrzny lub wewnętrzny wobec systemu którego dotyczą, to w pełni uprawnione wydaje się wyodrębnienie dwóch aspektów bezpieczeństwa: wewnętrznego i zewnętrznego. Bezpieczeństwo wewnętrzne oznacza stabilność i harmonijność danego organizmu lub systemu, natomiast bezpieczeństwo zewnętrzne odnosi się do sytuacji braku zagrożenia ze strony innych podmiotów. Łącznie oba czynniki wpływają na stan ogólnego bezpieczeństwa danego systemu[2].

W ogólnych ujęciach bezpieczeństwa podkreśla się dwa jego zasadnicze komponenty: gwarancję nienaruszalnego przetrwania oraz swobody rozwoju. Już pierwszy z wymienionych składników dając możliwość fizycznego przetrwania określa podstawę bezpieczeństwa. Bezpieczeństwo ograniczone jednak wyłącznie do tego obszaru ma cechy negatywne. Warunkiem zaistnienia pozytywnie rozumianego bezpieczeństwa jest możliwość swobodnego rozwoju danego podmiotu. Dla klasyfikowania bezpieczeństwa w jego pozytywnym aspekcie konieczne jest zespolenie obu wymienionych składników.

Wyróżnione dwa główne składniki bezpieczeństwa podlegają zmianom dokonującym się w następstwie procesu rozwoju dziejowego, jak również są zależne od konkretnych okoliczności w zależności od miejsca i podmiotu, którego dotyczą. Dlatego też obserwowalny jest ciągły wzrost przedmiotowego lub przestrzennego zakresu bezpieczeństwa oraz jego zmienność w czasie.

Istotą opartego na gwarancjach nienaruszalnego przetrwania i swobodach rozwojowych bezpieczeństwa jest pewność. Jest ona warunkiem obu wymienionych komponentów i może być obiektywna lub subiektywna. Bezpieczeństwo w ujęciu

---

[2] Zob. R. Zięba, *Pojmowanie bezpieczeństwa w nauce o stosunkach międzynarodowych*, [w:] *Edukacja dla bezpieczeństwa i pokoju w jednoczącej się Europie. Teoria i jej zastosowanie. Materiały z I Międzynarodowej Konferencji Naukowej, Siedlce-Chlewiska, 5 - 6 maja 1999 roku*, praca pod red. R. Rosy, Siedlce-Chlewiska 1999, s.49.

syntetycznym określa się na tej podstawie, jako obiektywną pewność gwarancji nienaruszalnego przetrwania i swobód rozwojowych[3].

Dla zrozumienia bezpieczeństwa użyteczne wydaje się (wprowadzone przez J. Kukułkę) wyodrębnienie trzech wymiarów bezpieczeństwa: podmiotowego, przedmiotowego i procesualnego. W wymiarze podmiotowym bezpieczeństwo oznacza pewność istnienia i przetrwania danego uczestnika życia społecznego. W wymiarze przedmiotowym można je identyfikować z pewnością określonego stanu posiadania (np. tożsamości państwowej) i swobód rozwojowych. W wymiarze procesualnym odnosi się je natomiast do subiektywnych i obiektywnych aspektów bezpieczeństwa, tj., pewności funkcjonowania i rozwoju danego podmiotu[4].

W nauce o stosunkach międzynarodowych pojęcie bezpieczeństwa obejmuje proces zaspokajania potrzeb i interesów uczestników życia międzynarodowego. Na podstawie kryterium podmiotowego wyodrębnia się bezpieczeństwo narodowe (bezpieczeństwo państwa) i bezpieczeństwo międzynarodowe. Podział ten ma jednak charakter czysto umowny, gdyż bezpieczeństwo państw w stosunkach międzynarodowych ma zawsze charakter międzynarodowy.

Bez wątpienia można przyjąć że bezpieczeństwo jest szczególną wartością i podstawowym interesem narodu oraz państwa, przesądzającym o możliwościach fizycznego jego trwania, a także swobód rozwoju. Specjaliści nauki o stosunkach międzynarodowych wyprowadzają to pojęcie z kategorii potrzeb egzystencjalnych i interesów społeczności zorganizowanych w organizacje państwowe. Potrzeby i interesy bezpieczeństwa narodu są realizowane przez organa państwowe. Często w nauce utożsamia się pojęcie bezpieczeństwa narodowego i państwowego.

---

[3] Zob. J. Stańczyk, *Bezpieczeństwo i pokój - wzajemne relacje*, [w:] Edukacja dla..., dz. cyt., s. 65-66.

[4] Zob. J. Kukułka., *Narodziny nowych koncepcji bezpieczeństwa*, [w:] *Bezpieczeństwo międzynarodowe w Europie Środkowej po zimnej wojnie*, praca pod red. J. Kukułki, Warszawa 1994, s.40-41.

1.2. Procesy społeczno-kulturowe a ewolucja pojęcia bezpieczeństwa państwa

W tradycyjnie pojmowanym bezpieczeństwie akcentuje się jego związek z zagrożeniem zewnętrznym. To wiodące znaczenie w całokształcie przedsięwzięć zmierzających do ochrony państwa przypisuje się polityce zagranicznej. Bezpieczeństwo staje się więc jednym z jej naczelnych celów. Bezpieczeństwo narodowe formułowane jako cel polityki zagranicznej wyraża i orientuje na środowisko międzynarodowe wewnętrzne potrzeby, interesy i wartości danego społeczeństwa. Definiowane bywa więc na tej podstawie jako *„zdolność narodu do ochrony jego wewnętrznych wartości przed zagrożeniami zewnętrznymi"*[5].

Według innego klasycznego ujęcia bezpieczeństwo to *„układ okoliczności, który sprawia, że państwo nie będzie przedmiotem żadnego ataku, a przynajmniej, że atak skierowany przeciwko niemu nie będzie miał żadnych szans powodzenia"*[6].

Tak rozumiane bezpieczeństwo zostało zabezpieczane przez siły zbrojne oraz gwarantowaną porozumieniami międzynarodowymi pomoc od innych państw. Zakładano więc, że siła wojskowa i oddziaływania polityczno-dyplomatyczne są głównymi środkami bezpieczeństwa państwa. Bezpieczeństwo zewnętrze państwa może być bowiem skutecznie gwarantowane tylko posiadaniem przewagi wojskowej nad potencjalnym przeciwnikiem.

Obecnie coraz częściej obserwuje się przejawy unifikacji świata wraz z jednoczesnymi dążeniami do jego podziałów, nie zawsze uwzględniających granice państwowe. Tendencje te uwidaczniają się zarówno w sferze gospodarczej jak również społecznej, politycznej i kulturowej.

O rozwoju tego zjawiska, zwanego globalizacją świadczy między innymi powstawanie wielkich transnarodowych korporacji, rosnąca ilość kapitału przekraczająca granice państwa, transfer techniki i technologii, migracje ludności,

---

[5] Zob. R. Zięba, *Pojmowanie bezpieczeństwa...*, dz. cyt., s. 52.

[6] *Dictiionnarie Diplomatique*, Paris, bdw., t. III, hasło „Securite", [w:] R. Zięba, *Pojmowanie bezpieczeństwa...*, dz. cyt., s.52.

uniwersalizacja wartości kulturowych i rozwiązań społeczno-politycznych, globalny zasięg transportu i komunikacji, wzrastająca liczba organizacji i ugrupowań międzynarodowych czy też rozwój prawa międzynarodowego. Jako szczególnie ważny czynnik globalizujący kulturę i cywilizację są uważane obecnie środki masowego przekazu. Nie tylko informują one bowiem o życiu innych społeczeństw i państw, ale propagują określone wzorce kulturowe i style życia.

Zachodzący obecnie na świecie proces uniwersalizacji nie wyklucza możliwości konfliktów. Przyjrzyjmy się więc niektórym z potencjalnych sił i zjawisk mogących obecnie rodzić konflikty, aby później móc je odnieść do zagrożeń bezpieczeństwa Polski.

Jak twierdzi Huntington w miarę upływu czasu ulegają zmianie tylko źródła konfliktów. Do Rewolucji Francuskiej były to głównie konflikty miedzy władcami, później w miarę kształtowania się państw narodowych, aż do Rewolucji Październikowej dominowały wojny między narodami. Po 1917 roku naczelne miejsce zajęły konflikty ideologiczne, a wraz z zakończeniem „zimnej wojny" podstawową przyczyną napięć stały się różnice cywilizacyjne. Również A. Toffler podstawową przyczynę współczesnych i przyszłych konfliktów upatruje w zróżnicowaniu cywilizacyjnym. Konflikty te wynikać mogą ze zderzenia się trzech supercywilizacji reprezentujących odmienne interesy: agraryzmu, industrializmu i postindustrializmu[7].

Równocześnie z procesami globalizacji odżywają w poszczególnych państwach lokalizmy i regionalizmy, nasilają się dążenia do zachowania własnej tożsamości kulturowej wśród mniejszości narodowych, etnicznych i religijnych[8]. Odzywają się również dyskusje na temat, które narody są ważniejsze. *„Dla kogo Ziemia Święta jest święta? – dla Żydów, muzułmanów, chrześcijan (...). Czyj jest Śląsk, czyja Litwa, czyja Galicja? – wszystkich którzy tam kiedykolwiek byli, wszystkich pospołu. Tak być powinno, ale nie jest"*[9]. Coraz widoczniejsza kulturowa różnorodność, która stała się

---

[7] Zob. E. Polak, *Przemiany cywilizacji współczesnej w sferze kultury materialnej*, Gdańsk 1996, s.141

[8] Zob. E. Polak, *Przemiany cywilizacji* ..., dz. cyt., s. 143-144.

[9] A. Krzemiński, *Wszyscy jesteśmy przybłędami*, „Polityka" 1993, nr 26.

we współczesnych społeczeństwach faktem często rodzi konflikt między poszukiwaniem tożsamości a uniwersalizacją kultury. Ludzie nie chcą sobie bowiem uświadomić, iż można uczestniczyć w obydwu tych procesach jednocześnie.

Lokalizm, polegający na dążeniu wspólnot lokalnych do osiągania wysokiego stopnia samostanowienia i niezależności często jest przejawem zbytniej koncentracji i standaryzacji społeczeństwa industrialnego oraz homogenizacji kulturowej. Obywatele współczesnych demokracji nie zawsze czują się usatysfakcjonowani działalnością władz swojego państwa i nie utożsamiają się z nim do końca. Lokalizm jest również wyrazem sprzeciwu wobec nadmiernej biurokracji i wzrastającego dystansu między rządzącymi i rządzonymi. Widać więc wyraźnie, że globalizacja nie oznacza wewnętrznej jednorodności świata i poszczególnych państw.

Można powiedzieć, iż obecne społeczeństwo rozwija się w dwóch kierunkach. Pierwszy stanowi globalizacja problemów, wzrasta zasięg wartości wspólnych. Drugi kierunek wyznacza proces indywidualizacji. Coraz więcej bowiem jednostek nie chce być bezimiennymi elementami całości i poszukuje różnorodnych możliwości dookreślenia swej indywidualności.

Rosnąca ilość problemów, przed którymi staje ludzkość, nie dających się rozwiązać w ramach jednego państwa, sprawia, że szczególnej wagi nabierają międzynarodowe systemy, jak ONZ, Unia Europejska, NATO oraz wiele organizacji międzynarodowych. Uaktywniają się również społeczności lokalne, które zaczęły łączyć się na całym świecie we wspólnej działalności na rzecz ochrony środowiska, obrony praw człowieka, obrony pokoju. W 1996 roku istniało na świecie ponad osiemnaście tysięcy pozarządowych organizacji międzynarodowych z działalnością których coraz bardziej muszą liczyć się rządy państw. Coraz częściej za najważniejsze globalne siły uważa się, obok rynku i państwa, światowe społeczeństwo obywatelskie, które nie zawsze zgadza się z polityką państw uprawiających kult suwerenności[10].

Państwo traci stopniowo pozycję lokalnego monopolisty. Nie ma kontroli nad informacją, gospodarką, rozwojem naukowo-technicznym. Nie ma nawet monopolu na

---

[10] Zob. E. Polak, *Przemiany cywilizacji* ... , dz. cyt., s.140.

stanowienie prawa, w coraz większym bowiem stopniu jest związane umowami i postanowieniami międzynarodowymi. Uniwersalnego charakteru nabierają prawa człowieka. Nie należą do wyłącznej kompetencji państwa. Ich realizację osądza nie tylko światowa opinia publiczna, ale i prawo międzynarodowe wraz z jego instytucjami.

Politolodzy wyróżniają najogólniej pięć zakresów ograniczania współczesnej władzy państwowej. Są to:

- utrata monopolu na informacje,
- niemożność obrony obywateli w czasie wojny,
- utrata monopolu na stanowienie prawa,
- niemożność zapewnienia obywatelom ekonomicznej prosperity,
- autonomia wspólnot lokalnych[11].

Wszystkie wymienione wyżej spostrzeżenia wskazują, że współczesne państwa demokratyczne poddają się podwójnemu samoograniczeniu. Na skutek występujących jednocześnie, tendencji integrujących świat i dezintegrujących państwo, stają się strukturą zdecentralizowaną, a także w coraz większym stopniu rezygnują z części swoich suwerennych uprawnień na rzecz instytucji międzynarodowych.

W miarę integrowania się świata zmienia się w odniesieniu do państwa pojęcie suwerenności. Ograniczone pojęcie suwerenności, które odnosiło tę problematykę najczęściej do państwa i oznaczało obronę przez obcymi, lokowało kwestię tożsamości i odpowiedzialności na poziomie państwa. W takim ujęciu rodziło nietolerancję oraz agresywne zachowania wobec innych. A. Peccei uważa, że reliktem kulturowym jest wpajanie społeczeństwu zasady suwerenności, która każe bronić terytorium za wszelką

---

[11] Tamże, s. 168.

cenę[12]. Kult suwerenności, jak twierdzi brytyjski historyk A. Toynbee, stał się wielką religią ludzkości. Jej Bóg domaga się ofiar w ludziach[13].

Suwerenne państwo narodowe jest i prawdopodobnie nadal będzie podstawową jednostką i uczestnikiem życia międzynarodowego. Stanowi ono uosobienie władzy i porządku, podmiot oraz cel polityki. Jednak w miarę globalizacji cywilizacji i integrowania się ludzi, zjawisko suwerenności przestało mieć wymiar wyłącznie państwowy. Władza przenosi się bowiem powoli od rządów państw do różnych powiązanych ze sobą elit, korporacji, finansjery, mediów. Te elity, obok rządów budują globalne sieci i współpracują ze sobą.

Niebagatelnego znaczenia nabiera również problem suwerenności jednostki. Coraz częściej budzi sprzeciw tłumaczenie postępowania władz państwowych racją stanu, jako kategorią nadrzędną wobec niezależności jednostki. We współczesnym świecie jest faktem erozja suwerenności państwowej. Państwa poddawane są nieustannym naciskom zewnętrznym i wewnętrznym. Odnosi się to zwłaszcza do małych i słabych państw. Wiele decyzji ich dotyczących zapada poza ich granicami. Duże i silne państwa z kolei związane są tysiącami umów międzynarodowych. Podejmując więc jakiekolwiek działania muszą brać pod uwagę ich postanowienia.

Wskazuje się również na poważne źródła konfliktów jakie tkwią obecnie we wszelkich ideologiach odwołujących się do poczucia odrębności rasowej, religijnej, a w szczególności narodowej. E.J. Hobsbawm podkreśla, że idea państwa narodowego nie jest rozwiązaniem na XXI wiek. Ideologia taka nie ma najczęściej pozytywnego programu i adresowana jest do ludzi niezadowolonych. Opiera się na nie zmuszających do myślenia stereotypach narodowych i traktuje patriotyzm jako afirmację własnego narodu przeciwko innym. Idea ta może pełnić pozytywną rolę ale tylko pod warunkiem, że tożsamość narodowa skojarzona zostanie z tożsamością obywatelską.

---

[12] Zob. A. Peccei, *Przyszłość jest w naszych rękach*, Warszawa 1987, s. 107.

[13] Zob. A. King, B. Schneider, *Pierwsza rewolucja globalna. Raport Rady Klubu Rzymskiego*, Warszawa 1992, s. 43.

Istotnym obszarem zarówno zagrożeń dla bezpieczeństwa narodowego jak i wielkich nadziei związanych z zażegnywaniem konfliktów są przeobrażenia tradycyjnych systemów wartości, jakie dominowały w społeczeństwach nowoczesnych.

Wydaje się, że do najistotniejszych procesów nadających określony charakter kondycji ludzkiej we współczesnych demokracjach należy zaliczyć: pluralizm kulturowy, dyferencjację społeczną, deinstytucjonalizację, i strukturalny indywidualizm[14].

Pluralizm kulturowy rozumiany empirycznie oznacza mnogość wyznań i religii, wartości, grup społecznych, stylów i „filozofii" życia oraz sił kształtujących zjawiska polityczne. W sensie normatywnym wiąże się z uznaniem i pochwałą tej rozmaitości. Przy całej funkcjonalnej odmienności jednostki i grupy zakłada prawo do ich swobodnego rozwoju. Jednostki i grupy są więc względem siebie niezależne, działają i konkurują ze sobą w sposób równouprawniony. Każda grupa czy organizacja cieszy się wolnością w zakresie tworzenia i upowszechniania własnych prawd. Wynikające z tego pewne rozbicie społecznych systemów wartości i norm oraz reguł spajających społeczeństwo prowadzi często do wytworzenia się próżni aksjologicznej. Społeczeństwo przestaje być całością moralną o wspólnie obowiązujących regułach.

Dyferencjacja społeczna wiąże się z faktem, że w społeczeństwie pluralistycznym jednostki wykonują różne role społeczne, z którymi identyfikują się częściowo. W konsekwencji dochodzi często do zmiany wykonywanych ról. Jednostki przynależą do różnych systemów częściowych, a ich świadomość i zachowania nie są determinowane przez żadne całościowe struktury społeczne. Instytucje docierają do człowieka już tylko w jego cząstkowym wymiarze. Z drugiej strony jednostka nie mieści się całkowicie i do końca w żadnym podsystemie społecznym. Żaden podsystem nie może więc żądać jej wyłącznej przynależności. W konsekwencji postępującego pluralizmu grupowego i zróżnicowania społecznego kształtuje się częściowa integracja społeczna. Jednostka przynależna do konkurencyjnych grup społecznych identyfikuje się z nimi tylko częściowo w zakresie

---

[14] Zob. J. Mariański, *Młodzież między tradycją i ponowoczesnością*, Lublin 1995, s. 19-38.

realizowanych celów. Integracja dotyczy więc wybranych aspektów życia. Społeczeństwo nabiera heterogennego charakteru. Staje się ono złożone i zróżnicowane kulturowo.

Deinstytucjonalizacja oznacza przede wszystkim osłabienie legitymizacji instytucji, osłabienie motywacji społecznej w zakresie przejmowania modeli interpretacji życia i wzorów zachowań, rozbicie społecznych mechanizmów kontroli w ramach których utrzymywano konformizm instytucjonalny przez sankcjonowane reakcje na wszelkie odchylenia, a nawet skłonności do odchyleń od norm. Niesie zachwianie relacji między obiektywnym i subiektywnym światopoglądem. W odniesieniu do osobowości oznacza przyznanie pierwszeństwa potrzebom indywidualnym przed instytucjami. Instytucje nie mogą w tych warunkach tak skutecznie jak wcześniej, narzucać jednostkom wzorów i modeli myślenia, nadzorować działanie w grupie społecznej, czy też zapewnić socjalizację w określonym porządku społecznym.

Następstwem procesów dyferencjacji i deinstytucjonalizacji, w ramach których odchodzi się od społecznie tworzonych i utrwalonych w tradycji wzorów interpretacji życia do nowych będących wyrazem indywidualności jest **strukturalny indywidualizm**. Wyraża się on w przejściu od wartości-obowiązku do wartości samorealizacyjnych. Jest to tzw. czysty indywidualizm, nie uznający najwyższych wartości społecznych i moralnych, obowiązujących jeszcze w indywidualizmie klasycznym. Decydującą rolę odgrywają w nim prywatne pragnienia i dążenie ich zaspokojenia, dobre samopoczucie psychiczne i fizyczne. Aby to osiągnąć należy żyć teraźniejszością, bez odwoływania się do wartości obiektywnych, które są trudne w realizacji. Krytycy podkreślają, że obecne procesy indywidualizacji prowadzą do sceptycyzmu, relatywizmu i nihilizmu[15].

Scharakteryzowane powyżej procesy znacząco wpływają na tożsamość ludzi, a przez to odgrywają istotną rolę w rozumieniu i kształtowaniu przez nich bezpieczeństwa państwa, którego są obywatelami. Od dominującego bowiem w

---

[15] Tamże.

państwie typu określonej tożsamości obywatelskiej, zależy los całego społeczeństwa. Dobiegający końca XX wiek przynosi jednak istotną zmianę tożsamości ludzkiej w tym także i obywatelskiej.

Na kształt tożsamości człowieka wpływa wiele idei i uwarunkowań. Obywatelstwo stanowi tylko jedną z nich. W różnych czasach i miejscach odgrywało ono w kształtowaniu tożsamości człowieka zróżnicowaną rolę. Niekiedy idea ta dominowała nad wszystkimi innymi kontekstami kształtowania tożsamości. Wtedy to, być człowiekiem, oznaczało być obywatelem. Człowiek był wówczas postrzegany w społeczeństwie wyłącznie przez pryzmat swojej roli obywatela. Zasady obywatelstwa były określone bardzo szczegółowo, a ich przekroczenie spotykało się z rygorystycznymi sankcjami społecznymi. Charakterystyczne, że im bardziej totalitarne państwo, w tym większym stopniu eksponowana jest rola obywatela. W państwach demokratycznych staje się ona tylko jednym z komponentów tożsamości człowieka[16]. Człowiek obywatel jest tu przede wszystkim pełnoprawnym uczestnikiem zbiorowości. Oznacza to z jednej strony, jak pisze Edmund Wnuk Lipiński, równość wszystkich obywateli wobec prawa, z drugiej jednak strony, te elementarne prawa, które decydują o tym, że człowiek jest pełnowartościowym obywatelem wiążą się z czymś co można nazwać obywatelską odpowiedzialnością. Chodzi tu o szczególnego rodzaju prawa i szczególnego rodzaju odpowiedzialność, wynikające z samego faktu przynależności do określonej zbiorowości. A zatem kiedy mówimy o prawach obywatelskich mamy na myśli ogół prerogatyw przysługujących każdemu członkowi danej zbiorowości bez względu na jego przekonania, wierzenia czy pochodzenie. Jeżeli zaś mówimy o odpowiedzialności, to mamy na myśli nie tylko odpowiedzialność w rozumieniu kodeksu karnego, co raczej troskę o los wspólny[17].

Obecnie ten klarowny wizerunek obywatela, jak wszystko we współczesnym świecie ulega pewnym przewartościowaniom. Ciekawych spostrzeżeń na ten temat dostarczają nam analizy postmodernistów, którzy podkreślają, iż tradycyjna tożsamość obywatelska „rozmywa się", a teraźniejszość wyznacza nowe konteksty obywatelstwa.

---

[16] Tamże, s. 29-30.

[17] Zob. M. Szyszkowska, *Człowiek jako obywatel*, Warszawa 1995, s. 5.

O ile w przeszłości poczucie przynależności narodowej lub państwowej wyznaczało ogólne tło dla kształtowania się tożsamości, współcześnie coraz częściej człowiek staje się „obywatelem" wielu społeczności. Tradycyjnemu obywatelstwu państwowemu towarzyszy poczucie przynależności do społeczności lokalnej. Z drugiej zaś strony ludzie coraz częściej czują się obywatelami kontynentu czy świata (obywatel Europy, pasażer statku kosmicznego planeta Ziemia, mieszkaniec globalnej wioski). Dzieje się to w warunkach dominacji stylu życia i wartości wyznaczonych przez konsumpcję i amerykańska kulturę popularną[18].

Wyżej opisywane uwarunkowania mają zdecydowany wpływ na kształtowanie się tożsamości obywatelskiej. Są one co prawda najbardziej charakterystyczne dla państw demokracji skonsolidowanej, sygnalizują jednak zjawiska, które wraz z przeobrażeniami cywilizacyjnymi stopniowo będą częścią polskiej rzeczywistości. Warto więc przyjrzeć się bliżej pewnym typom tożsamości obywatelskiej ukształtowanym i występującym dość powszechnie w państwach o bogatych tradycjach demokratycznych, których prądy cywilizacyjne wybitnie silnie oddziałują na Polaków.

Zbyszko Melosik w artykule *„Wychowanie obywatelskie: nowoczesność, ponowoczesność"* wymienia sześć typów tożsamości, które można odnieść do społeczności tych państw. Są to: tożsamość globalna przezroczysta, tożsamość globalna „każda", tożsamość upozorowana, tożsamość typu supermarket, tożsamość typu amerykańskiego, tożsamość typu brzytwa[19]. Prócz tej ostatniej opierają się one w mniejszym lub większym stopniu na amerykańskim systemie kulturowo-cywilizacyjnym. Są wynikiem erozji tradycyjnych wartości, inflacji symboli oraz istniejącej próżni kulturowej. Odzwierciedlają fragmentaryczny charakter tożsamości człowieka końca XX wieku.

---

[18] Zob. Z. Melosik, *Wychowanie obywatelskie* ..., dz. cyt., s. 34.

[19] Tamże, s. 35-42.

Następująca permanentnie fragmentaryzacja tożsamości, co już samo w sobie wydaje się istotnym zjawiskiem mającym negatywny wpływ na bezpieczeństwo narodowe, prowokuje do odradzania i powstawania fundamentalistycznych ruchów i sposobów myślenia. Ludzie zwracają się coraz chętniej w kierunku ruchów, które oferują, absolutne wartości oraz niepodważalne prawdy i wiedzę Prowadzi to w wielu przypadkach do ukształtowania tożsamości typu „brzytwa". Kryteriami, które stanowią jej podłoże identyfikacyjne są najczęściej religia, rasa, etniczność.

Konstrukcja tożsamości typu „brzytwa" opiera się na gloryfikowaniu określonych form różnicy i odcinaniu się od wszystkiego i wszystkich, którzy nie pasują do przyjętego wzoru. Ze swej istoty przyczynia się więc do dalszej atomizacji społeczeństwa.

Zjawiska te, charakterystyczne dla nowoczesnych państw demokratycznych są odczuwane coraz silniej również w naszym kraju. Należy postrzegać ten proces jako czynnik mający istotny wpływ na niektóre sfery narodowego bezpieczeństwa. Niepokój budzi szczególnie dewaluacja tradycyjnych dla Polaków pojęć, takich jak państwo czy ojczyzna. Coraz częściej nie są one postrzegane w kategoriach wartości. Dziś, jak pisze Kazimierz Denek, mało kto kłopocze się przeszłością i przyszłością Polski. Jeżeli już się mówi o ojczyźnie, to raczej w kategoriach wzrostu gospodarczego, zmniejszania inflacji, dokonywania restrukturyzacji przemysłu, czy też udanej integracji z Unią Europejską[20]. Zanika natomiast pojęcie przynależności narodowej. Nie odnajduje się jakiegokolwiek „punktu zaczepienia" w ojczyźnie, narodzie – niczego, co mogłoby nas utwierdzić w przekonaniu, że dobrze być Polakiem[21]. W świecie przekazów satelitarnych, gier komputerowych, internetu i kultury masowej pojęcia stanowiące jeszcze do niedawna naczelne wartości każdego Polaka, odpływają z życia codziennego do okazjonalnego słownika uroczystości wojskowych i języka propagandy.

---

[20] Zob. K. Denek, *Aksjologiczne aspekty edukacji szkolnej*, Toruń 1999, s.111.

[21] Zob. A. Zięba, *Pokolenie Flugo*, „Nasza Szkoła" 1998, nr 7.

Na istotny obszar zagrożeń dla bezpieczeństwa Polski wskazuje słynny muzyk, publicysta i polityk Stefan Kisielewski. Na sformułowane przez siebie pytanie - *„komu jest potrzebna Polska?"* – odpowiada w sposób następujący: „ (..) *potrzebna jest wszystkim Polakom zamieszkałym w Europie, między Bałtykiem a Karpatami oraz miedzy Odrą i Nysa Łużycką a Bugiem, bowiem na tym obszarze środkowej Europy jest usytuowany rodzinny Dom Polaków. Jego nazwa brzmi: Rzeczpospolita Polska (...) Potrzebna jest ona także w Europie, ale nie jako wasal Wschodu(którym była PRL), ani wasal państw Zachodu (w myśl postanowień Traktatu z Maastricht, na mocy którego można narzucić państwu decyzje, z którymi się ono nie zgadza). Polakom potrzebna jest Polska zdolna do życia w bogatej Europie, ale nie kosztem Europy. Naszemu społeczeństwu nie jest potrzebna „koalicja samodzielnych folwarków" z ograniczoną suwerennością, ale Polska niepodległa o istniejących dziś granicach, ze Szczecinem, Wrocławiem, Opolem, z Bałtykiem, ze spławnymi rzekami, z obfitym rolnictwem. Polska biało-czerwona, a nie różnokolorowa (...)"*[22].

1.3. Redefinicja bezpieczeństwa państwa

Całokształt zmieniających się uwarunkowań powoduje redefinicję bezpieczeństwa państwa. Zmiany w pojmowaniu bezpieczeństwa dotyczą wszystkich trzech jego wymiarów: podmiotowego, przedmiotowego i procesualnego.

Bezpieczeństwo pozostaje nadal podmiotową potrzebą uczestników stosunków międzynarodowych. Głównymi aktorami sceny międzynarodowej są państwa, a za ich pośrednictwem narody. W wyniku procesu demokratyzacji państw wzrasta jednak rola uczestników pozarządowych zarówno w systemach wewnętrznych państw jak również na forum międzynarodowym.

Ochrony przed zagrożeniami i swobody działania szukają także coraz częściej, różne grupy i organizacje społeczne. To sprawia, że państwa dokonują redefinicji swoich interesów na arenie międzynarodowej i w coraz szerszym zakresie

---

[22] K. Denek, *Aksjologiczne aspekty* ..., dz. cyt., s.113-114.

uwzględniają interesy i potrzeby innych podmiotów. One również bowiem dążą do zapewnienia sobie pewności istnienia i przetrwania.

Zasadnicza ewolucja w pojmowaniu bezpieczeństwa narodowego dotyczy jego przedmiotowego wymiaru. Obecnie coraz wyraźniej występuje tendencja poszerzania przez państwo treści bezpieczeństwa, zarówno jeżeli chodzi o wartości wewnętrzne podlegające ochronie przed zagrożeniami, jak i środki oraz metody tej ochrony stosowane przez politykę bezpieczeństwa.

Na tej podstawie w zakres bezpieczeństwa narodowego (państwowego) wchodzą[23]:

- bezpieczeństwo polityczne,
- bezpieczeństwo militarne,
- bezpieczeństwo ekonomiczne (surowcowe, finansowe, technologiczne, rolne, żywnościowe itp.),
- bezpieczeństwo społeczne,
- bezpieczeństwo kulturowe,
- bezpieczeństwo ideologiczne,
- bezpieczeństwo ekologiczne.

Pojawienie się pozarządowych uczestników stosunków międzynarodowych oraz stały rozwój procesów internacjonalizacji różnych dziedzin życia narodów i państw powoduje stałe poszerzanie zespołu wartości chronionych. Za podstawowe wartości, które składają się na bezpieczeństwo narodowe obecnie uważa się[24]:

- przetrwanie:
  - państwa jako niezależnej jednostki politycznej,
  - narodu jako wyróżnionej grupy etnicznej,

---

[23] Zob. R. Zięba, *Pojmowanie bezpieczeństwa...* , dz. cyt., s.50-51.

[24] Tamże s. 58.

- biologiczne ludności.

Przetrwanie jest naczelną wartością, dla której każde państwo gotowe jest poświęcić inne dobra. Nie mogą być one bowiem realizowane w sytuacji zagrożenia samego podmiotu. Wartość ta jest stawiana na naczelnym miejscu w licznych definicjach bezpieczeństwa narodowego;

- integralność terytorialną;
- niezależność polityczną
- jakość życia, składają się na nią takie wartości szczegółowe jak: standard życia, szczebel rozwoju społeczno-gospodarczego, zakres praw i swobód obywatelskich, system kulturalny, „narodowy styl życia", stan środowiska naturalnego, możliwości i perspektywy dalszego rozwoju.

Bezpieczeństwo narodowe klasyfikowane jest jako wewnętrzne i zewnętrzne. Obie strony tego bezpieczeństwa dopełniają się i do pewnego stopnia warunkują. Pewność przetrwania i rozwoju sprzyja bowiem umacnianiu bezpieczeństwa zewnętrznego, które z kolei określa pewność przetrwania i swobodę rozwoju. Osłabienie którejkolwiek ze stron powoduje również słabość drugiej.

Bezpieczeństwo narodowe określa się jako *„obiektywny stan pewności fizycznego przetrwania i swobód rozwoju, stan będący zarazem żywotną potrzebą, a więc również celem i naczelnym interesem narodowym zakładającym zabezpieczenie oraz umacnianie żywotnych wartości, realizowanym w sferze wewnętrznej i zewnętrznej, zależnym przy tym od uwarunkowań wewnętrznych i zewnętrznych oraz od czynnika czasu, jaki modyfikuje priorytety z zakresie bezpieczeństwa."*[25] Tak rozumiane bezpieczeństwo można utożsamiać z pewnością realizacji żywotnych interesów państwa czy narodu. Pewność ta oznacza zarówno własną zdolność zaspokajania żywotnych potrzeb i ochrony żywotnych wartości, jak też obiektywne warunki ich poszanowania z zewnątrz.

---

[25] J. Stańczyk, *Bezpieczeństwo* ..., dz. cyt., s.67.

Bezpieczeństwo obejmując różne dziedziny życia społecznego, splata się również w swych zasadniczych wymiarach: jednostkowym, narodowym i międzynarodowym. Wyróżnione wymiary bezpieczeństwa w dużym stopniu warunkują się i po części zawierają w sobie. Istnieją nie tylko bezpośrednie relacje między bezpieczeństwem jednostkowym a narodowym oraz między bezpieczeństwem narodowym i międzynarodowym. Występują one także w odniesieniu do jednostkowych i międzynarodowych wymiarów bezpieczeństwa. Ideałem byłby oczywiście taki stan, w którym wszystkie wymienione wymiary bezpieczeństwa pokrywałyby się wzajemnie. Jest to jednak trudne do osiągnięcia i pozostaje tylko ideą.

Widzimy zatem, że we współczesnym społeczeństwie uległa ewolucji tradycyjna koncepcja bezpieczeństwa, oparta na prymacie państwa i wąskich kategoriach militarnych, zgodnie z którą najważniejsze jest bezpieczeństwo państwa, a nie jednostki. W państwach demokracji skonsolidowanej pojawiło się pojęcie alternatywnego, publicznego bezpieczeństwa, które w większym stopniu odpowiada wyobrażeniom społecznym. Społeczeństwo czuje się bowiem bardziej zagrożone z powodów ekonomicznych niż militarnych. Zgodnie z tym nowym spojrzeniem, działalność państwa nie powinna ograniczać się do zapewnienia bezpieczeństwa militarnego, lecz winna być realizowana na maksymalnie wielu poziomach i brać pod uwagę takie wartości jak pokój, pomyślność, sprawiedliwość, równowagę ekologiczną, dobro ludzkości.

1.4. Bezpieczeństwo personalne a bezpieczeństwo strukturalne

Psychologowie często twierdzą, że potrzeba bezpieczeństwa jest równie silna jak potrzeby biologiczne, a jej zaspokojenie przyczynia się do zachowania zdrowia psychicznego. Natomiast jej brak prowadzi do nieprawidłowego ukształtowania się osobowości i w konsekwencji do zaburzeń w funkcjonowaniu człowieka. Ważnym z przejawów braku tej potrzeby może być ukierunkowanie się człowieka w życiu nie na rozwój i współpracę z innymi, lecz na obronę przed potencjalnym zagrożeniem.

Trzeba mieć świadomość, że zaspokojenie potrzeby bezpieczeństwa danej jednostki w dużym stopniu uwarunkowane jest bezpieczeństwem struktur w których ona żyje, w tym także państwa czy narodu. Szczególnie uwidacznia się to w rozumieniu potrzeby i poczucia bezpieczeństwa przez Abrahama Masłowa. Zdaniem tego psychologa na poczucie bezpieczeństwa składają się zarówno dobre niezaburzone kontakty człowieka z otoczeniem jak i posiadanie oparcia w społeczeństwie. Gwarantem bezpieczeństwa dla ludzi dorosłych jest między innymi społeczeństwo funkcjonujące w stanie pokoju.

Zaspokojenie poczucia bezpieczeństwa stanowi warunek pojawienia się potrzeb umieszczonych wyżej w hierarchii. W przeciwnym wypadku odczuwanie potrzeb wyższych jest słabe i nie motywują one do działania. Maslow twierdzi, że u większości ludzi niebezpieczeństwo chaosu, powoduje regresję potrzeb. W takich sytuacjach następuje cofnięcie się potrzeb wyższego rzędu do mocniejszych potrzeb bezpieczeństwa.

Człowiek lepiej pracuje i bardziej niezawodnie funkcjonuje, kiedy ma wokół uporządkowane i dające się przewidzieć sytuacje. Ludzie starając więc zapewnić sobie bezpieczeństwo poszukują ładu i porządku. Jak pisze Maslow, sprawne i trwałe oraz dobre społeczeństwo zapewnia swym członkom wystarczające poczucie bezpieczeństwa, chroniąc ich przed chaosem, tyranią, przestępczością i wieloma negatywnymi zjawiskami[26].

W koncepcjach Muraya, Horney i Sullivana potrzeby bezpieczeństwa wiąże się przede wszystkim z satysfakcjonującymi kontaktami międzyludzkimi oraz współpracą i współdziałaniem z najbliższym środowiskiem społecznym. Zaspokojenie potrzeby bezpieczeństwa wynika, jak pisze K. Horney, z braku lęku podstawowego. Lek ten występuje, gdy ma się „poczucie, że jest się małym, nieważnym, bezradnym, opuszczonym człowiekiem, który czuje się zagrożony w świecie nastawionym na wykorzystanie, oszukanie, atakowanie, poniżanie, zdradę i zawiść"[27].

---

[26] Zob. A.H Maslow, *Motywacja i osobowość*, Warszawa 1990, s. 76.

[27] K. Horney, *Neurotyczna osobowość naszych czasów*, Warszawa 1993, s. 76.

Warto także przytoczyć poglądy W. Łukaszewskiego. Potrzebę bezpieczeństwa u człowieka dorosłego wiąże on przede wszystkim z dwoma czynnikami: stabilizacją i przewidywalnością. Stabilizacja jest równowagą między przewidywalnością a zmiennością w zakresie spraw życiowo ważnych dla jednostki. Brak możliwości przewidywania w jednym obszarze musi być kompensowany przewidywaniem w innym obszarze. W przeciwnym wypadku wywołane zostaje poczucie braku bezpieczeństwa.

Człowiek przeżywa poczucie braku bezpieczeństwa, gdy nie kontroluje danej sytuacji lub gdy sam jest przedmiotem kontroli ze strony innych ludzi. Poczucie zagrożenia zależy też od takich czynników jak obcość otoczenia, życie w niechętnym środowisku, nadciągające duże zmiany[28]. Bezpieczeństwo strukturalne może być odczuwane przez jednostkę jako zewnątrzsterowne, gdyż jego poczucie lub brak zależy najczęściej od czynników, na które nie ma ona wpływu lub jest akceptująco wobec nich bezradna[29].

Widzimy zatem, że pojęcia *bezpieczeństwo strukturalne* i *bezpieczeństwo personalne* (zewnętrzne i wewnętrzne) są ściśle ze sobą związane. Bezpieczeństwo strukturalne jawi się jako jeden z naczelnych warunków bezpieczeństwa personalnego. W bezpiecznych strukturach istnieją bowiem warunki do kształtowania bezpieczeństwa członków tych struktur, do unikania sytuacji lęku podstawowego. Jest to warunek konieczny lecz nie wystarczający.

Analizując relacje pomiędzy bezpieczeństwem strukturalnym (np. państwa) a bezpieczeństwem personalnym należy zwrócić uwagę na możliwość występowania w tym obszarze symptomów „resentymentu kulturogennego" (tzw. symptom R). Jest on efektem rozbijania świata wartości znaczących dla jednostki, w miejsce którego nie powstają żadne inne, mogące swym znaczeniem odpowiadać wartościom wypieranym. Zmiany związane z procesami globalizacji, deprecjonujące wiele dotychczasowych wartości składających się na tradycyjne pojmowanie bezpieczeństwa państwa, mogą

---

[28] Zob. B. Kaja, *Rozumienie bezpieczeństwa a nietypowe i typowe sytuacje życiowe*, [w:] *Edukacja dla bezpieczeństwa*..., dz. cyt., s.150.

[29] Tamże.

być więc interpretowane przez znaczną część społeczeństwa jako zagrożenie dla bytu państwowego i narodowego. Tworzyć pewną „pustkę egzystencjonalną", którą jednostki chcą zapełnić wartościami wzmagającymi poczucie bezpieczeństwa, mającymi wewnątrzsterowny charakter oraz opierających się na preferowaniu potrzeb bardziej zindywidualizowanych niż kolektywnych[30].

1.5. Postpoznawczy charakter postawy

Zakładając, że o postawach wobec bezpieczeństwa państwa można mówić wtedy gdy mamy do czynienia ze stosunkiem wobec przedmiotu, to ich genezy należy szukać w procesach formowania w umyśle jednostki kategorii przedmiotu. Można więc powiedzieć, że podstawowym faktem w teorii postaw jest powstawanie stosunku do przedmiotu, ale punktem wyjścia tego trwałego stosunku jest powstanie kategorii przedmiotu[31]. W naszym przypadku interesowałyby nas reprezentacje poznawcze w strukturach postawy takich wysoce abstrakcyjnych przedmiotów jak naród, państwo, ojczyzna, bezpieczeństwo personalne i strukturalne.

Na poziomie struktur poznawczych napływające do człowieka informacje ulegają scaleniu w jedną sensowną całość. Informacje umieszczane są w systemie znaczeń a ich wpływ na postępowanie jest regulowany przez cały system informacyjny. Formujące się kierunki działań ulegają wzajemnej koordynacji z uwzględnieniem ich znaczenia dla całej struktury, dla jej teraźniejszych i przyszłych interesów[32].

Struktury poznawcze pełnią nie tylko funkcję integracji napływających informacji lecz także koordynacji wypracowanych schematów czynnościowych i funkcję motywacyjną. Przesłanką koordynacji jest organizacja informacji o tym, jaki jest otaczający świat oraz jak należy w nim działać. Informacje te dochodzą do jednostki w postaci wymagań zewnętrznych i dopiero w odpowiednich warunkach są

---

[30] Por. K. Popielski, *Znaczenie wartości w procesie stawania się człowieka i bycia obywatelem*, [w:] *Człowiek jako obywatel*, paca pod red. M. Szyszkowskiej, Warszawa 1995, s.35.

[31] Zob. J. Reykowski, *Postawy a osobowość*, [w:] *Teorie postaw*, praca pod red. Stefana Nowaka, Warszawa 1979, s.96.

[32] Tamże.

internalizowane i interioryzowane. Funkcja motywacyjna wynika zaś ze zjawiska konsonansu lub dysonansu jaki może zachodzić pomiędzy informacjami zakodowanymi w sieci poznawczej, a dochodzącymi ze środowiska.

Sieć poznawcza nie jest na ogół systemem w pełni zintegrowanym. Występują w niej obszary nie w pełni ze sobą powiązane. Niespójność ta jest konsekwencją sprzecznych doświadczeń wynikających z rozmaitości źródeł oddziaływań na jednostkę. W przypadku reprezentacji poznawczych pojęć związanych z bezpieczeństwem państwa, można przypuszczać, że im większa heterogeniczność kultury, jaka cechuje społeczeństwa demokratyczne, tym większa złożoność i niespójność sieci poznawczej w tym zakresie[33].

Rolę ważnego ośrodka integrującego struktury poznawcze spełniają tak zwane pojęcia centralne. Oprócz struktury „ja" są nimi centralne pojęcia systemu światopoglądowego, np. pojęcie państwa, ojczyzny, bezpieczeństwa, a także symbole wyrażające określone wartości. Dla każdego systemu światopoglądowego istnieją takie przedmioty, z którymi stosunki odgrywają rolę krytyczną. Załamanie tych stosunków lub poważne naruszenie przedmiotu grozi katastrofą moralną czy ideową na wskutek np. degradacji instytucji, deprecjacji wartości lub idei uważanych za naczelne. System przekonań i norm może zostać również wzmocniony przez doświadczenia umacniające wartość przedmiotu centralnego. Wszystko to, co rozwija i utrwala instytucję, co umacnia bliskie nam idee przyczynia się do wzmocnienia naszych przekonań i norm[34].

Ze względu na znaczenie, jakie dla jednostki posiadają stosunki z przedmiotami centralnymi i wartościami które one uosabiają, jest ona gotowa podejmować czynności nastawione na ich ochronę i rozwój. Zmiany w stanie obiektu i zmiany w stanie stosunków między obiektem a podmiotem będą prowadziły do zróżnicowania stanów emocjonalnych podmiotu.

---

[33] Tamże, s.107.

[34] Tamże, s.112.

Postawa jako stały stosunek do bezpieczeństwa państwa nie pociąga za sobą stałości wzorów zachowania, emocji i ocen. Jest ona strukturą latentną. To co mierzymy i obserwujemy jest aktem ustosunkowania się, będącym pewnym przejawem postawy. Chcąc opisać postawę należy[35]:

- opisać powtarzające się tendencje w zachowaniu podmiotu wobec przedmiotu,
- opisać reakcje emocjonalne na zmiany stosunku podmiot-przedmiot,
- ustalić sposoby odbierania i organizowana informacji na temat rozpatrywanego przedmiotu.

Jednostka może także sama udzielić nam informacji o swoim stosunku do interesującego nas przedmiotu.

Wszystkie wskaźniki postaw obciążone są określonymi wadami. Podstawowym źródłem błędów przy korzystaniu z nich jest zależność od czynników sytuacyjnych. Pojedynczy pomiar wskaźników postawy informuje nas tylko o stanie aktualnym. Na tej podstawie nie możemy orzekać o rzeczywistej wartości postawy.

Postawy wobec bezpieczeństwa państwa możemy także określać na podstawie analizy systemów poglądów jednostki oraz sposobu postrzegania przez tej problematyki (przedmiotu). Badanie opinii i deklaracji dotyczących własnego postępowania również obciążone jest szeregiem błędów.

Wyniki badań dotyczące postaw oraz hierarchii wartości zawierają bowiem najczęściej obraz deklaracji przedstawiających stan świadomości badanych. Tak więc prawdziwość otrzymanych wyników zależy od wskaźników sformułowanych pytań i atmosfery towarzyszącej badaniom. W literaturze z zakresu metodologii badań społecznych zwraca się uwagę, iż nawet przy najbardziej sprzyjającym układzie z punktu widzenia badawczego, wartość prognostyczna rezultatów badań otrzymanych w wyniku stosowania metod badania opinii, jest ograniczona[36]. Badania ukazują

---

[35] Tamże, s.115.

[36] Por. Rozważania A. Przecławskiej na temat wartości prognostycznej badań dotyczących postaw, hierarchii wartości i oczekiwań młodzieży. Zob. A. Przecławska, L. Rowicki, *Młodzi Polacy u progu nadchodzącego wieku*, Warszawa 1997, s. 10-11.

wyłącznie potencję możliwości tkwiących w jednostce oraz gotowość do takich, a nie innych reakcji.

Ta perspektywa w przypadku badania postaw wobec problemów bezpieczeństwa państwa wydaje się jednak niezwykle istotna. Latentny charakter postawy znajduje bowiem prędzej czy później swoje uzewnętrznienie w działaniach jednostki. Dlatego też w procesie kształtowania się postaw kadry administracji publicznej wobec tych problemów, powinno się uwzględniać nie tylko istnienie „obiektywnego świata", lecz także dostrzegać determinanty mające swe źródło w subiektywnym charakterze zachodzących zjawisk. Nie wolno więc lekceważyć i pomijać tej grupy faktów społecznych i traktować jako przesądu, mitu czy przejawu niedostosowania się jednostek do zmieniającego się świata. Stanowią one ważny składnik społecznej rzeczywistości mogący mieć istotne społeczne konsekwencje. Poza tym wyniki badań dotyczące postaw i hierarchii wartości kadr administracji publicznej są w dużym stopniu świadectwem obecnej kondycji tej tak istotnej dla instytucji państwa, grupy społecznej. Mając rozeznanie w obszarze tych problemów, wydaje się, że można sformułować więcej autentycznych pytań, które powinny towarzyszyć jej funkcjonowaniu w państwie demokratycznym.

Rozdział II

Założenia metodologiczne badań

Postrzegając szeroko pojęcie bezpieczeństwa państwa, ograniczamy je w badaniach empirycznych do komponentu militarnego. Na tym poziomie dokonujemy dalszej redukcji obszaru badawczego. Zajmujemy się bowiem wąską problematyką związaną z funkcjonowaniem urzędów administracji w zakresie realizacji zadań obronnych oraz działalności w sytuacjach zagrożeń, a przede wszystkim postawami pracowników instytucji administracji publicznej wobec tych zadań.

Dążymy do uzyskania odpowiedzi na pytanie, czy badani urzędnicy postrzegają przestrzeń społeczną wokół siebie jako uporządkowaną, ukierunkowaną na osiąganie celów związanych z działaniami państwa do zapewnienia bezpieczeństwa, czy raczej widzą ją jako chaotycznie zorganizowaną, nie spójną, wywołującą pewien dysonans poznawczo-emocjonalny wśród podmiotów – członków instytucji. Chcieliśmy również dowiedzieć się, jak poszczególni urzędnicy oceniają swoje miejsce i funkcjonowanie w tej przestrzeni.

Ze względu na tak sformułowany przedmiot badań nie zadawaliśmy respondentom w ankiecie pytań dotyczących poszczególnych kategorii bezpieczeństwa lub związanych z zagrożeniami militarnymi. Koncentrowaliśmy się natomiast na uzyskaniu opinii oceniających struktury administracji publicznej w zakresie realizacji przedsięwzięć obronnych, które leżą w ich kompetencjach oraz deklaracji badanych do podejmowania określonego rodzaju aktywności w dziedzinie zadań obronnych. Sądziliśmy, iż zebrany w ten sposób materiał badawczy, jest szczególnie wartościowy pod względem poznawczym, bo nie odnosi się wyłącznie do abstrakcyjnych pojęć lecz stanowi przede wszystkim reprezentację realnych działań i funkcjonujących w środowisku urzędników ocen (choć opiera się tylko o deklaracje do działań a nie obserwacje tych działań). Pozwala uzyskać informacje o randze jaką posiadają zadania związane z obronnością państwa w działalności poszczególnych urzędników,

zespołów pracowniczych, jak również całości struktur administracji publicznej. Wydaje się więc, iż stanowi wiarygodne świadectwo postaw kadr administracji publicznej wobec wartości jaką jest bezpieczeństwo państwa.

Założyliśmy, że bezpieczeństwo państwa jest tym bardziej istotne dla respondenta, im w większym stopniu angażuje się w realizację zadań, związanych z urzeczywistnieniem tej wartości. Badając więc opinie urzędników i ich gotowość do określonych zachowań, możemy przypuszczać o randze bezpieczeństwa w systemie uznawanych przez nich wartości.

W pracy pojęcie *administracja publiczna* traktowaliśmy, jako jedno z pojęć nauki administracji i nauki prawa administracyjnego. Administrację rozpatrywaliśmy jako organizację podobną do innych pod względem wykonywanych przez nią funkcji, różniącą się natomiast celami i normami działania. Wyszliśmy z założenia, że pojęcie *administracja publiczna* jest szersze od pojęcia administracji państwowej i że obejmuje ono nie tylko państwowe podmioty administracji, ale również pozostałe podmioty spełniające funkcje tejże administracji[37].

Współcześnie formułowane określenia administracji publicznej akcentują aspekt wielości podmiotów władzy publicznej uczestniczących w realizowaniu zadań publicznych[38]. Podążając tą drogą i mając na względzie cel naszej pracy, ważnym kierunkiem dociekań badawczych była również próba ukazania zależności postaw wobec problemów bezpieczeństwa od posiadanej przez respondentów wiedzy i wykształcenia w tym zakresie.

Dostrzegamy, iż zachodzące obecnie przeobrażenia społeczno-kulturowe w Polsce mają znaczny i ciągle rosnący wpływ na kształt polskiej rzeczywistości, a tym samym na postawy społeczeństwa wobec bezpieczeństwa państwa. Wiemy, że w warunkach szybkich zmian społecznych, związanych z przejściem od społeczeństwa tradycyjnego do społeczeństwa pluralistycznego, zachodzą zmiany w zachowaniach społecznych

---

[37] E. Ochendowski, *Prawo administracyjne, część ogólna*, Toruń 1998, s. 20.

[38] *Ustrój administracji publicznej*, pod red. E. J. Nowackiej, Warszawa 2000, s. 14.

obywateli, coraz bardziej uwidacznia się proces przemian, polegający na przejściu od wartości obowiązku do wartości samorealizacyjnych.

W niniejszej pracy staraliśmy się przedstawić, ogólną problematykę bezpieczeństwa militarnego Polski w poglądach urzędników administracji publicznej, ich opinie o randze zadań obronnych w instytucjach administracji publicznej.

Mając na względzie to, że badanie jest wieloetapowym procesem zróżnicowanych wewnętrznie działań mających zapewnić nam obiektywne, dokładne i wyczerpujące poznanie wybranego wycinka rzeczywistości[39], postanowiliśmy zastosować w procedurze badawczej zarówno podejście jakościowe, jak i ilościowe. Te dwie odmienne drogi poznania staraliśmy się traktować komplementarnie, co pozwoliło na uzyskanie szerokiej wiedzy o badanej rzeczywistości.

W naszych badaniach, z jednej strony dążyliśmy do ukazania bezpieczeństwa państwa jako wartości, z drugiej zaś, postaw urzędników administracji publicznej wobec obronności państwa.

2.1. Cele badań

Celem naszych badań było:

Określenie jaką rangę ma bezpieczeństwo państwa wśród wartości uznawanych przez urzędników administracji publicznej i w jaki sposób wartość ta uzewnętrznia się w postawach badanych urzędników.

Oto szczegółowe cele badań:

1. Określenie stosunku badanych do wybranych ogólnych problemów z zakresu obronności Polski;
2. Zbadanie jak urzędnicy postrzegają rangę zadań obronnych w działaniach instytucji administracji państwowej;

---

[39] W. Zaczyński, *Praca badawcza nauczyciela*, Warszawa 1995, s. 9.

3. Zbadanie postaw urzędników administracji publicznej wobec edukacji z zakresu obronności.

2.2. Problemy badawcze

W literaturze znajdujemy wiele definicji pojęcia *problem,* np. J. Pieter stwierdza, że *problemy badawcze są to pytania, na które szukamy odpowiedzi na drodze badań naukowych*[40], S. Nowak: *problem badawczy to pewne pytanie lub zespół pytań, na które odpowiedzi ma dostarczyć badanie*[41]. J. Kozielecki[42] uważa, że *problem jest rodzajem zadania (sytuacji), którego podmiot nie może rozwiązać za pomocą posiadanego zasobu wiedzy. Rozwiązanie jego jest możliwe dzięki czynności myślenia produktywnego, która prowadzi do wzbogacenia wiedzy podmiotu.*

Wychodząc z powyższych definicji, **główny problem badawczy** w niniejszej pracy zawierał się w następującym pytaniu:

Jaką rangę nadają bezpieczeństwu państwa urzędnicy administracji publicznej i w jaki sposób wartość ta jest uzewnętrzniana w ich postawach?

Rozwiązanie problemu badawczego wymagało sformułowania następujących **pytań szczegółowych**:

1. Jakie są poglądy urzędników administracji publicznej na temat niektórych ogólnych problemów bezpieczeństwa państwa?
2. Jak badani postrzegają rangę zadań obronnych w działaniach instytucji administracji publicznej?
3. Jakie są postawy urzędników administracji publicznej wobec edukacji z zakresu obronności?

W związku z tym, że cel naszych badań ma charakter diagnostyczny, uznaliśmy za

---

[40] J. Pieter, *Ogólna metodologia pracy naukowej*, Wrocław-Warszawa 1967.

[41] S. Nowak, *Metodologia badań socjologicznych*, Warszawa 1970, s. 214.

[42] J. Kozielecki, *Rozwiązywanie problemów*, Warszawa 1969, s. 16.

niekonieczne stawianie hipotez[43].

2.3. Metody, techniki oraz teren i organizacja badań

Badania zrealizowaliśmy metodą sondażu diagnostycznego. Zastosowaliśmy podstawowe techniki sondażu, takie jak: ankieta, rozmowa i wywiad. Wykorzystaliśmy również reprezentacyjną metodę badań statystycznych, polegającą na wyborze celowym z całej zbiorowości pewnej próby i szczegółowym jej badaniu.

Wśród pytań zamkniętych zamieszczonych w ankiecie zastosowaliśmy pytania alternatywne, dysjunktywne[44]. W ankiecie znalazły się również pytania półotwarte, które dały respondentowi możliwość uzasadnienia swojej opinii.

Nie bez znaczenia była również kolejność zamieszczonych w ankiecie pytań. W związku z powyższym zaczęliśmy zadawanie pytań od prostych do bardziej skomplikowanych, wymagających zastanowienia (szczegółowych). Szczególnej staranności wymagało sformułowanie tzw. kafeterii. Aby to uczynić dokonaliśmy serii badań próbnych oraz przeprowadziliśmy analizę dokumentów i materiałów, dotyczących działalności kadr administracji państwowej i samorządowej w sferze bezpieczeństwa państwa. Ankietę stosowaliśmy grupowo i indywidualnie. Po jej przeprowadzeniu, używając pakietu statystycznego „Statistica PL", wykonaliśmy obliczenia statystyczne:

- frekwencji;
- test niezależności zmiennych „Chi^2" (przy opisie badań podaliśmy wartość poziomu istotności **p**);

---

[43] Na temat konieczności stawiania hipotez zob. J. D. Łaniec, *Elementy statystyki dla pedagogów*, Olsztyn 1994, s. 17-18.

[44] **Pytania alternatywne** zakładają możliwość odpowiedzi na nie w sposób dwojaki „tak" lub „nie", a niekiedy z możliwością zaznaczenia „trudno powiedzieć". **Pytania dysjunktywne** wymagają wyboru jednej spośród więcej niż dwóch możliwych odpowiedzi, np. najważniejszego motywu uczestnictwa w kształceniu obronnym spośród kilku wyszczególnionych w ankiecie motywów (pyt. 34 w kwestionariuszu). Na temat rodzaju pytań ciekawe poglądy można znaleźć w pozycjach: A. Potocka-Hoser, *Wyznaczniki postawy altruistycznej. Badania nad zachowaniem prospołecznym*, Warszawa 1971, s. 104; M. Łobocki, *Wprowadzenie do metodologii badań pedagogicznych*, Kraków 1999, s. 237.

- współczynnik siły związku „Fi" (w przypadku rozpatrywania tabel dwudzielczych) i „VCramera".

Określenia siły związku i korelacji przyjęto według poniższego schematu[45]:

Wartości siły związku lub współczynnika korelacji	**Określenie siły**
$r = 0$	brak
$0 < r < 0,1$	nikła
$0,1 \leq r < 0,3$	słaba
$0,3 \leq r < 0,5$	przeciętna
$0,5 \leq r < 0,7$	wysoka
$0,7 \leq r < 0,9$	bardzo wysoka
$0,9 \leq r < 1$	niemal pełna
$r = 1$	pełna

Przy prezentowaniu danych braliśmy pod uwagę tylko te współczynniki wartości testu istotności, dla których poziom istotności **p** był mniejszy lub równy **0,05** (wartość graniczna, zwykle przyjmowana w psychologii).

Wykonaliśmy również analizę i krytykę literatury przedmiotu. Bazę źródłową stanowiły prace monograficzne, artykuły naukowe i popularnonaukowe oraz opracowania ściśle związane z bezpieczeństwem państwa, postawami człowieka wobec spraw obronności oraz prace dotyczące badań społecznych.

Sposobem na gromadzenie informacji w celach naukowych była także rozmowa i wywiad z pracownikami administracji publicznej. Miała ona charakter nieustrukturalizowany (niestandaryzowany).

---

[45] A. Góralski, *Metody opisu i wnioskowania statystycznego w psychologii i pedagogice*, Warszawa 1987, s. 38.

Badania empiryczne prowadziliśmy od września 2000 r. do stycznia 2001 r. Objęliśmy nimi 122 pracowników administracji publicznej. Liczebność i teren badań przestawiliśmy w **tabeli 1**.

Tabela 1

Liczebność i teren badań (N=122; dane w %)

Respondenci – teren badań	Liczebność	Procent
Pracownicy merytoryczni Urzędów Centralnych	10	8,2
Pracownicy Rządowego Centrum Studiów Strategicznych	13	10,7
Wojewodowie	12	9,8
Dyrektorzy Wydziałów Urzędów Wojewódzkich	13	10,7
Marszałkowie Województw	2	1,6
Starostowie – 1gr.	12	9,8
Starostowie – 2gr.	9	7,4
Pracownicy Urzędu Komitetu Integracji Europejskiej	21	17,2
Pracownicy Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji	2	1,6
Pracownicy Ministerstwa Spraw Zagranicznych	8	6,6
Dyrektorzy Departamentów Ministerstw i Urzędów Centralnych	4	3,3
Inspektorzy na etatach cywilnych Komendy Głównej Państwowej Straży Pożarnej	5	4,1
Pracownicy administracji samorządowej	11	9,0

Cechami zmiennymi[46] były:

- ilościowymi (mierzalnymi), które przyjęły postać quasi-ilościowej, dokonaliśmy nominalizacji[47] – np. dobrze, raczej dobrze, raczej źle; bardzo często, dość często, raczej rzadko, rzadko, nigdy;
- jakościowymi (niemierzalnymi) – np. wykształcenie, uczestnictwo w różnych formach kształcenia z zakresu obronności, pełniona funkcja.

Próby nie można uznać za reprezentatywną dla ogólnopolskiej zbiorowości pracowników administracji publicznej. Jednak ze względu na dobór respondentów (dobór kwotowy) dobrze odzwierciedlający zróżnicowanie co do pełnionych funkcji w administracji publicznej, wyniki badania są istotnym wskaźnikiem postaw występujących wśród urzędników administracji publicznej.

Zróżnicowanie próby badawczej pod względem wykształcenia respondentów przedstawia **tabela 2**.

Tabela 2

Struktura badanej próby ze względu na rodzaj wykształcenia (N=122; dane w %)

Wykształcenie	Liczebność	Procent
Podstawowe	0	0
Średnie	8	6,6
Wyższe	114	93,4
Inne	0	0

[46] **Cechy zmienne** są to wszystkie właściwości poszczególnych elementów badanej zbiorowości, które elementy różnicują. Rozróżniamy cechy mierzalne (ilościowe) i niemierzalne (jakościowe). Zob. J. D. Łaniec, *Elementy statystyki dla pedagogów*, Olsztyn 1994;.G. Clauss, H. Ebner, *Podstawy statystyki dla psychologów, pedagogów i socjologów*, Warszawa 1972.

[47] Nominalizacja – kategoryzacja cechy ilościowej (bardzo często, często, dość często itd.).

Najliczniejszą grupę wśród badanych stanowią respondenci z wykształceniem wyższym, gdyż aż 93,4%. Wysoki wskaźnik wykształcenia związany jest z wymogiem posiadania wykształcenia wyższego na zajmowanym stanowisku pracy. Wymóg ten nie spełnia 6,6% respondentów, nie mniej jednak są to osoby z dużym doświadczeniem zawodowym, pracujący w większości w administracji samorządowej.

Reprezentacja badawcza urzędników administracji publicznej jest zróżnicowana pod względem stażu pracy (**tabela 3**).

Tabela 3

Struktura badanej próby ze względu na staż pracy respondentów (N=121; dane w %)

Staż pracy	Liczebność	Procent
Do 10 lat	38	31,4
Od 11 do 20 lat	31	25,6
Powyżej 20 lat	52	43,0

Stosunkowo duża liczba badanych, gdyż 43% posiada staż pracy powyżej 20 lat, a 31,4% do 10 lat pracy. Najmniej liczną grupą byli pracownicy administracji publicznej posiadający staż pracy mieszczący się w przedziale 11 – 20 lat. Powyższe wskaźniki świadczą o tym, że badana próba wykazuje duże zróżnicowanie, co do stażu pracy, a tym samym wydaje się, że taki rozkład próby może w znacznym stopniu wpłynąć na moc prewidystyczną wniosków.

Najliczniejszą grupę stanowili respondenci zamieszkujący i pracujący w dużych miastach, aż 74,4% pochodzi z miast powyżej 50 tysięcy ludności (zob. **tabela 4**).

Tabela 4

Struktura badanej próby ze względu na miejsce zamieszkania respondentów (N=121; dane w %)

Rodzaj miejscowości	Liczebność	Procent
Wieś	11	9,1
Miasto do 10 tys. ludności	4	3,3
Miasto 10-50 tys. ludności	16	13,2
Miasto powyżej 50 tys. ludności	90	74,4

Reprezentacja badawcza wykazuje bardzo małe zróżnicowanie co do miejsca zamieszkania i pracy. Prawie 90% respondentów pochodzi z miast dużych od 10 do powyżej 50 tysięcy mieszkańców. Tylko 9,1% pochodzi ze wsi, a 3,3% z miast małych, tzn. do 10 tysięcy mieszkańców.

Istotną kwestią przy rozpatrywaniu problemów bezpieczeństwa państwa jako wartości w postawach kadr administracji publicznej jest uczestnictwo badanych w kursach, szkoleniach, jakimkolwiek kształceniu z zakresu obronności państwa. Dane na ten temat zawarliśmy w **tabeli 5**.

Tabela 5

Liczba pracowników administracji publicznej objętych badaniami, którzy uczestniczyli w kursach, szkoleniach itp. z zakresu obronności państwa (N=122; dane w %)

Treść odpowiedzi	Liczebność	Procent
Był uczestnikiem kursów, szkoleń itp. z zakresu obronności	43	35,3
Nie uczestniczył	79	64,7

Prezentowane w tabeli wyniki wskazują, że wśród badanych znaczną grupę stanowią osoby nie będące uczestnikami żadnych form kształcenia, szkolenia z zakresu obronności państwa (64,7%). W związku z powyższym ich zakres wiadomości oraz umiejętności w dziedzinie obronności państwa może być mały. Jest to fakt bardzo niepokojący, chociażby ze względu na to, że osoby te zajmują (lub zajmować będą w

przyszłości) wysokie stanowiska w administracji, często decydują o sprawach związanych z bezpieczeństwem państwa, a nie mają praktycznie do tego wystarczającej wiedzy i umiejętności.

Przebadana zbiorowość, ze względu na liczbę 122 badanych[48], nie stanowi próby reprezentatywnej populacji generalnej pracowników administracji publicznej RP. Nie mniej jednak, wydaje się że otrzymane wyniki z tak różnych instytucji państwowych (urzędów centralnych, Urzędu Komitetu Integracji Europejskiej, Rządowego Centrum Studiów Strategicznych, od wojewodów, marszałków województw, starostów itd.[49]) uprawniają do formułowania uogólnień. Uogólnienia te, ze względu na podane przesłanki, mają ograniczony zasięg.

Badania ankietowe przeprowadziliśmy z zachowaniem pełnej anonimowości osób badanych oraz dobrowolności. Przeprowadziliśmy je osobiście, jak i poprzez bezpłatne wydawnictwo książkowe w której zamieściliśmy dodatek w postaci ankiety[50].

Część pracowników administracji publicznej kwestionariusz (ankietę) przyjęła z zainteresowaniem, świadczy o tym rzetelność i dokładność udzielanych odpowiedzi. Często opinie respondentów wykraczały poza ramy danego pytania, co stanowiło dla nas dobrą ucztę intelektualną. Przypadki nierzetelnego wypełnienia kwestionariusza należały do rzadkości.

Drugą część pracowników administracji stanowiły osoby, które w ogóle nie zainteresowały się prowadzonymi badaniami, o czym zaświadcza ilość niewypełnionych kwestionariuszy. W odpowiedzi uzyskiwaliśmy stwierdzenia, iż problematyka obronności jest dla nich mało znana lub po prostu nie mają na to czasu.

Warto podkreślić, że wyniki przeprowadzonych przez nas badań zawierają najczęściej obraz deklaracji przedstawiających poglądy urzędników administracji

---

[48] Wśród pracowników administracji publicznej RP rozprowadziliśmy 350 ankiet z czego powróciły 122 ankiety wypełnione.

[49] Zob. tabela 1.

[50] Załącznik – kwestionariusz zamieściliśmy w pozycji: J. S. Kardas, *Wyższe Kursy Obronne. Analiza, ocena, perspektywy*, Warszawa 2000.

publicznej na temat bezpieczeństwa Polski oraz postawy wobec edukacji z zakresu obronności państwa. Tak więc prawdziwość wyników zależy od wskaźników sformułowanych pytań i nastawienia respondenta do poruszanej problematyki.

Proponowane przez nas interpretacje poglądów pracowników administracji publicznej mają raczej charakter pytań – delikatnych sugestii, niż oczywistych i kategorycznych stwierdzeń. Na podstawie badań staraliśmy się formułować określone prawidłowości i uogólnienia.

Rozdział III

Postawy urzędników administracji publicznej wobec niektórych problemów bezpieczeństwa państwa (na podstawie badań empirycznych)

3.1. Pracownicy administracji publicznej wobec ogólnych problemów bezpieczeństwa państwa

W okresie transformacji ustrojowej w Polsce miały miejsce ważne procesy społeczne, ekonomiczne i polityczne, w wyniku których nasz kraj zmienił swoje oblicze i znalazł nowe miejsce w konstelacji bezpieczeństwa europejskiego. Uzyskanie pełnej suwerenności, zmiana sojuszy politycznych, wojskowych i gospodarczych czy też przeobrażenia wewnętrznych struktur państwa odpowiedzialnych za bezpieczeństwo kraju były niezwykle silnymi czynnikami oddziałującymi na postawy obywateli wobec zachodzących zmian oraz ich rezultatów.

Socjologowie wiedzą już od dawna, że w warunkach szybkich przeobrażeń związanych z przejściem od społeczeństwa tradycyjnego do społeczeństwa pluralistycznego, od układu politycznego monocentrycznego do policentrycznego, od rzeczywistości heteronomicznej do autonomicznej, następują daleko idące przekształcenia w świadomości oraz zachowaniach społecznych obywateli. Radykalne poszerzenie podmiotowości gospodarczej i politycznej jednostki, a także całego społeczeństwa sprzyjało kształtowaniu się nowych wzorów organizowania przestrzeni publicznej. Nie zawsze jednak uzyskana i odczuwana wolność wiązana jest z zaakceptowaniem wynikających z niej konsekwencji. Proces modernizacji ustrojowej przyniósł więc Polakom nieznane dotąd wyzwania i doświadczenia.

Funkcjonowanie demokratycznego państwa wymaga korespondujących, z jego charakterem, postaw politycznych oraz określonej świadomości i odpowiedzialności obywateli. W szczególności wymóg ten odnosi się do urzędników administracji publicznej, którzy zarówno są tego państwa emanacją jak również kreują jego oblicze.

W rozważaniach nad kwestiami obronności Polski warto więc skupić się na próbie odpowiedzi na pytanie, jakie są poglądy członków tej grupy zawodowej na temat niektórych ogólnych problemów bezpieczeństwa militarnego naszego kraju. Odpowiednio ukształtowane struktury poznawcze, jak wcześniej wskazywaliśmy, będą bowiem determinowały w znacznym stopniu stosunek danych osób do realizowanych zadań oraz motywowały ich do określonego rodzaju aktywności.

Podstawą do prezentacji przekonań respondentów na temat wybranych ogólnych problemów bezpieczeństwa militarnego Polski były odpowiedzi na pytania zadane w kwestionariuszu ankiety oraz materiał badawczy uzyskany w wywiadach.

Ogólne nastawienie badanych do poruszanej problematyki dały nam odpowiedzi na pytanie dotyczące oceny stanu bezpieczeństwa Polski. Uzyskane wyniki prezentujemy w **tabeli 6**.

Tabela 6

Ogólna ocena bezpieczeństwa Polski (N= 122, dane w %)

Treść odpowiedzi	Procent odpowiadających
Dobrze	12,3
Raczej dobrze	37,7
Raczej źle	31,1
Źle	12,3
Trudno powiedzieć	6,6

Połowa respondentów pozytywnie oceniła bezpieczeństwo naszego kraju, a przeszło 43% wypowiedziało się na ten temat w kategoriach negatywnych (*źle i raczej źle*). Należy zauważyć, iż zdecydowanie swe przekonania wyraziło tyle samo odpowiadających. Zarówno pozytywnych (*dobrze*) jak i negatywnych (*źle*) ocen odnotowano 12,3%. Widzimy zatem, iż poglądy badanych na temat bezpieczeństwa Polski dzielą ich na dwie prawie równe części.

Te ogólne opinie, jak wskazują badania korelacyjne, nie zależą od stażu pracy na stanowisku urzędniczym czy też miejsca zamieszkania. W grupach respondentów pracujących kilka, kilkanaście czy też powyżej dwudziestu lat oraz zamieszkujących na wsiach, w małych lub dużych ośrodkach miejskich, są podobne.

Interesowało nas również, jaki wpływ na kształt tych opinii miały określone środowiska i instytucje. Wyniki badań opinii na ten temat prezentujemy w **tabeli 7**.

Tabela 7

Znaczenie poszczególnych instytucji i środowisk w ukształtowaniu się opinii respondentów na temat bezpieczeństwa Polski (N = 122; dane w %)

Wyszczególnienie	**Treść odpowiedzi**					
	Duże	Raczej duże	Raczej małe	Małe	Żadne	Trudno powiedzieć
Członkowie rodziny	24,8	12,4	22,9	20,9	18,1	0,9
Koledzy z pracy	7,9	14,8	30,7	27,7	15,8	3,0
Przełożeni	7,1	28,3	34,3	18,2	12,1	0,0
Politycy	14,7	26,6	30,3	17,4	10,1	0,9
Media	33,9	33,9	9,6	13,0	5,2	4,3

Zgodnie z przypuszczeniami największy wpływ na opinie respondentów na temat bezpieczeństwa Polski wywierają środki masowego przekazu. Prawie 68% odpowiadających wskazało, że posiadają one *duże* i *raczej duże* znaczenie w procesie kształtowania się ich poglądów dotyczących tej tematyki. Ponad 41% badanych oceniło w tych kategoriach oddziaływanie polityków. Należy dostrzegać ścisły związek między tymi dwiema zmiennymi. Wpływ polityków dokonuje się bowiem najczęściej za pośrednictwem mediów. Tak naprawdę trudno więc w większości przypadków rozgraniczyć te dwa oddziaływania. O wiele rzadziej jako instytucję wywierającą znaczący wpływ na ocenę stanu bezpieczeństwa Polski wskazywali respondenci rodzinę. W kategoriach *duży* i *raczej duży* zanotowano w tym przypadku 37,2% odpowiedzi. Podobne zdanie wyrażono o wpływach przełożonych (35,4%

odpowiedzi w kategoriach *duży i raczej duży*). W dużo mniejszym zakresie oceniano natomiast oddziaływania kolegów z pracy (22,7% odpowiedzi w kategoriach *duży* i *raczej duży*).

Czynniki wpływające na poglądy respondentów na temat bezpieczeństwa Polski mają więc swe źródła raczej w makro niż mikrostrukturach. Zjawisko takie należy traktować jako pozytywne. Kształtowanie poglądów o bezpieczeństwie, przede wszystkim w oparciu o informacje pochodzące ze sfer politycznych, zamieszczane w zróżnicowanych i niezależnych obecnie masmediach, jest bowiem wolne od różnego rodzaju zniekształceń i deformacji poznawczych oraz umożliwia odbiorcy stosunkowo łatwe dostrzeganie wszelkich pojawiających się sprzeczności. Sprzyja także aktywności własnej. Dużo mniejsze szanse w tym zakresie mają natomiast osoby będące pod wpływem homogennych mikrostruktur.

Badania korelacyjne wskazały statystycznie istotną zależność między oceną bezpieczeństwa Polski a znaczeniem jakie ma w ukształtowaniu poglądów respondenta jego rodzina (N = 109; p = 0,03224; Fi = 0,22). Okazało się, że wśród osób, które wyraziły negatywne opinie na temat bezpieczeństwa Polski, prawie 74% stanowią te, określające wpływ rodziny na swoje poglądy w tym zakresie, w kategoriach: *raczej mały, mały, żaden.* Grupa respondentów pozytywnie oceniających bezpieczeństwo naszego państwa składa się natomiast, prawie z dwóch równych części. Jedną stanowi 47,4% badanych wskazujących *na duży* i *raczej duży* wpływ rodziny na dokonywane oceny bezpieczeństwa. W skład drugiej wchodzi 52,6% respondentów, którzy podkreślali w udzielanych odpowiedziach *mały*, *raczej mały* bądź *żaden* wpływ rodziny na swoje przekonania. Mimo więc makrostrukturalnego charakteru oddziaływań kształtujących poglądy respondentów wobec bezpieczeństwa państwa, rodzina okazuje się jednak w pewnym stopniu czynnikiem sprzyjającym optymistycznym nastawieniom w tym zakresie. Słabe oddziaływania rodziny sprzyjają bowiem krytycznym ocenom bezpieczeństwa Polski.

Tak duży wpływ mediów na poglądy respondentów skłania do dokładniejszego przyjrzenia się jego strukturze. Zapytaliśmy więc badanych, który ze środków masowego przekazu najbardziej oddziałuje na ich opinie o bezpieczeństwie. Uzyskane wyniki zamieszczone zostały w **tabeli 8**.

Tabela 8

Oddziaływanie poszczególnych mediów na opinie badanych o bezpieczeństwie – na podstawie relacji respondentów (N = 122; dane w %)

Wyszczególnienie	Procent odpowiadających
Telewizja	50,4
Radio	3,3
Prasa	19,9
Inne	19,8
Trudno powiedzieć	6,6

Ponad połowa badanych jako najskuteczniejszy środek kształtowania opinii o bezpieczeństwie państwa wskazuje telewizję, a tylko niewiele ponad 3% radio. Co piąty dostrzega go natomiast w prasie. Należy jednak zauważyć, iż blisko 20% respondentów nie postrzega w tych kategoriach żadnego z wymienionych mediów. Wielu z nich wskazuje, że najbardziej wartościowe informacje można pozyskać wyłącznie z literatury, lub z innych bardziej wiarygodnych źródeł niż telewizja, radio i prasa.

Zakładając, iż niezwykle ważnym czynnikiem rzutującym na postawy badanych wobec określonej rzeczywistości, jest własna aktywność, chęć i dążność do pogłębiania wiedzy z danej dziedziny, zapytaliśmy ich w kwestionariuszu ankiety, czy interesują się problemami obronności kraju. Zbiorcze wyniki udzielonych odpowiedzi przedstawiliśmy w **tabeli 9**.

Tabela 9

Zainteresowanie respondentów problematyką obronności kraju – na podstawie relacji badanych (N = 122, dane w %)

Treść odpowiedzi	Procent odpowiadających
Tak	53,3
Raczej tak	29,2
Raczej nie	23,1
Nie	8,3
Trudno powiedzieć	3,3

Tak duża liczba respondentów (82,5% odpowiedzi w kategoriach *tak* i *raczej tak*) deklarujących zainteresowanie sprawami obronności państwa świadczy, że urzędnicy administracji publicznej to grupa zawodowa, dla której te sprawy nie są obojętne. Zainteresowanie obronnością państwa kształtuje się na podobnym poziomie niezależnie od stażu pracy badanych czy też miejsca ich zamieszkania. Nie wpływa to na ocenę stanu bezpieczeństwa Polski. Wśród deklarujących zainteresowanie obronnością kraju jest prawie tyle samo osób wyrażających negatywne jak i pozytywne oceny w tym względzie.

Na podstawie prezentowanych wyników widzimy, że wśród badanych urzędników nie ma dominujących ocen stanu bezpieczeństwa Polski. Posiadane przez tę grupę opinie o powyższej problematyce kształtowane są głównie w oparciu o informacje pochodzące ze środków masowego przekazu, choć jest znaczna liczba osób, której poglądy są formułowane w oparciu o źródła specjalistyczne i literaturę fachową. Stosunkowo nieliczne przypadki wskazywania przez badanych na środowisko koleżeńskie, jako ważny czynnik opiniotwórczy na temat bezpieczeństwa państwa, stwarzają nadzieję, iż posiadane informacje są w miarę pozbawione różnych zniekształceń poznawczych i emocjonalnych. Deklarowane zainteresowanie sprawami

obronności sprzyja w dużej mierze ciągłej aktualizacji wiedzy posiadanej przez kadry administracji i umożliwia twórcze rozwiązywanie problemów z tego zakresu, występujących na zajmowanych stanowiskach służbowych.

Od ogólnej oceny stanu bezpieczeństwa i źródeł formułowania opinii o bezpieczeństwie przejdziemy teraz do niektórych zagadnień mających w powszechnym przekonaniu duży wpływ na obronność naszego państwa. Pytając badanych o tę tematykę chcieliśmy dowiedzieć się, jak ich ogólne oceny przekładają się na określone deklaracje postrzegania konkretnych problemów związanych z obronnością.

Respondenci mieli wyrazić opinię, czy obowiązek obrony kraju powinien spoczywać na wszystkich obywatelach, czy wyłącznie na wyspecjalizowanych do tego celu instytucjach. Za pierwszym wariantem opowiedziało się 66,7% badanych, a za drugim 28,3%. Poglądy na ten temat są zależne, jak wykazały badania korelacyjne, od miejsca zamieszkania respondenta (N= 113; p = 0,03014; VCramera = 0,28) i stażu pracy na stanowisku urzędniczym (N = 113; p = 0,00366; VCramera = 0,32). Wśród badanych będących zdania, że sprawy obrony państwa powinny być wyłączną domeną określonych instytucji, ponad 88% to osoby zamieszkujące w miastach powyżej 50 tysięcy mieszkańców. Urzędnicy posiadający najdłuższy staż pracy znacznie częściej niż ich młodsi koledzy zgadzają się z poglądem, według którego obrona kraju jest obowiązkiem nas wszystkich. Spośród tak odpowiadających 53,7% należało do grupy respondentów pracujących na stanowisku urzędnika ponad dwadzieścia lat, 23,7% do grupy o stażu 11-20 lat oraz podobna ilość (22,6%) do grupy osób piastujących stanowiska urzędnicze nie dłużej niż dziesięć lat. Ci najmłodsi stażem z kolei najliczniej z pozostałych wyrażali opinię o powierzeniu obowiązków obrony kraju wyłącznie wyspecjalizowanym instytucjom (48,5%). Wraz z rosnącą liczbą lat piastowania stanowiska urzędnika malała liczba osób wyrażających taki pogląd. Respondenci z grupy o stażu 11-20 lat stanowili 30,3% tak odpowiadających, a najstarsi 21,2%.

Badania wskazały również, iż opinie na ten temat są zależne od zainteresowania danej osoby sprawami obronności (N = 111; p = 0,00212; Fi = 0,29). Wśród

twierdzących, iż obrona kraju jest obowiązkiem wszystkich jego obywateli, 89,9% to osoby deklarujące zainteresowanie bezpieczeństwem państwa. W grupie przeciwników tego poglądu znajduje się 65,6% osób interesujących się problematyką bezpieczeństwa i 34,4% nie deklarujących takich zainteresowań.

Badani postrzegający obronę państwa jako obowiązek wszystkich obywateli znacznie częściej niż zwolennicy konkurencyjnego rozwiązania uważają, iż Polska powinna zwiększyć wydatki z budżetu na cele związane z obronnością (N = 106; p = 0,00036; Fi = 0,39). Tak wypowiedziało się ponad 85% respondentów z tej grupy. W gronie zwolenników przekazania obowiązków obronnych na wyspecjalizowane instytucje było 48,3% badanych, tyle samo również twierdziło, iż wydatki na obronność należy pozostawić na obecnym poziomie.

Osoby dostrzegające konieczność wypełniania obowiązków obronnych przez wszystkich obywateli to w większości także te, które widzą potrzebę dofinansowania kształcenia obronnego kadr administracji państwowej (N = 98; p = 0,00358; Fi = 0,31) oraz kształcenia obronnego młodzieży (N = 98; p = 0,00042; Fi = 0,37). Ich liczba w pierwszym i w drugim przypadku przekracza 83% danej grupy. Wśród opowiadających się za obarczeniem obowiązkami obrony kraju wyłącznie wyspecjalizowanych instytucji, wynosi odpowiednio 53,6% i 46,4%. Badani akceptujący powszechność obowiązku obrony państwa częściej widzą również potrzebę dofinansowania stowarzyszeń i organizacji proobronnych, choć siła związku między tymi zmiennymi jest już mniejsza (N = 98; p = 0,04697; Fi = 0,23). Wśród nich znajduje się także więcej osób przywiązujących dużą i raczej dużą uwagę do wykształcenia swoich współpracowników z dziedziny obronności (N = 101; p = 0,00249; Fi = 0,30). W badaniach ankietowych deklarowało taką postawę prawie 70% respondentów, zwolenników powszechnego obowiązku obrony państwa.

Zanotowano również zależność statystycznie istotną pomiędzy poglądami na temat powszechności obowiązku obrony państwa a opinią o obowiązkowej służbie wojskowej jako instytucji przyczyniającej się do poprawy obronności kraju (N = 110; p = 0,00220; Fi = 0,29). Prawie 78% osób będących zwolennikami wypełniania obowiązków obronnych przez wszystkich obywateli stwierdziło, iż obowiązkowa

służba wojskowa przyczynia się do poprawy obronności Polski, a 22% nie dostrzega takiego związku. W grupie zwolenników powierzenia obowiązków obronnych wyspecjalizowanym instytucjom ponad 48% badanych widzi w powszechnej służbie wojskowej pozytywny wpływ na obronność kraju, natomiast 51,5% jest przeciwnego zdania. Znaczna część osób (prawie połowa) będących za powierzaniem obowiązków obronnych wyłącznie określonym wyspecjalizowanym instytucjom jest więc zwolennikami powszechnego obowiązku służby wojskowej, który właśnie jako taką instytucję postrzega.

Widzimy zatem, że mimo znacznego poparcia badanych dla opinii wyrażającej konieczność obrony państwa przez wszystkich jego obywateli, w środowiskach urzędniczych z większych miast i osób mających niewielki staż pracy, a więc młodych, powszechne są poglądy o przekazaniu tych obowiązków obywatelskich wyspecjalizowanym instytucjom. Stosunek wobec obowiązków obronnych w znacznym stopniu rzutuje na opinie dotyczące rozwiązania ważnych kwestii związanych z obronnością.

Spójrzmy teraz w jaki sposób badani odpowiadali na pytanie, czy ich zdaniem obowiązek służby wojskowej przyczynia się do poprawy obronności kraju (zob. **tabela 10**).

Tabela 10

Obowiązek służby wojskowej jak czynnik służący poprawie obronności kraju (N = 122; dane w %)

Treść odpowiedzi	Procent odpowiadających
Tak	31,4
Raczej Tak	33,9
Raczej nie	23,1
Nie	8,3
Trudno powiedzieć	3,3

Ponad 65% badanych (suma odpowiedzi w kategorii *tak* i *raczej tak*) dostrzega taki związek. Przeciwnego zdania jest 31,4% respondentów. Wartość tej zmiennej jest statystycznie zależna od stażu pracy respondenta (N = 116; p = 0,00036; VCramera = 0,37). Podobnie jak w przypadku zwolenników powszechnego obowiązku obrony także i teraz uznanie dla obowiązkowej służby wojskowej rośnie wraz z liczbą lat pracy na stanowisku urzędnika. W grupie do dziesięciu lat wynosi ono 20,51%. Odpowiadający, którzy zajmują stanowisko służbowe w przedziale 11-20 lat stanowili 23,1% postrzegających ten obywatelski obowiązek jako czynnik umacniający obronność Polski, a najstarsi stażem 56,4%. Uzyskano również istotną statystycznie korelację ze zmienną *„wojsko jako instytucja przyczyniająca się aktualnie do zwiększenia bezpieczeństwa Polski*"(N = 97; p = 0,00312; Fi = 0,30). Ponad 77% respondentów postrzegających obowiązek służby wojskowej w kategoriach czynnika zwiększającego bezpieczeństwo państwa postrzega również w taki sposób instytucję wojska. Jednak więcej niż co piąty respondent pozytywnie odnoszący się do obowiązkowej służby wojskowej, negatywnie ocenia wojsko w zakresie wpływu na obronność państwa. Z kolei w grupie osób nie dostrzegających związku pomiędzy umacnianiem obronności a obowiązkiem służby wojskowej przeszło 46% badanych twierdzi, że armia przyczynia się aktualnie do zwiększenia bezpieczeństwa Polski. Analiza tych dwóch zmiennych wskazuje, że większość respondentów akceptuje istniejący system przygotowania obronnego obywateli i jest przekonana o jego funkcjonalności wobec potrzeb militarnych państwa. Występuje jednak również stosunkowo liczna grupa dostrzegająca co prawda w armii instytucję odgrywającą dużą rolę w systemie bezpieczeństwa naszego państwa lecz sceptycznie odnosząca się do obowiązku służby wojskowej. Są także wśród badanych osoby pozytywnie odnoszące się do tego obowiązku, nie dostrzegające jednak obecnie pozytywnej roli wojska w procesie poprawy bezpieczeństwa Polski. Wydaje się, ze ci pierwsi to zwolennicy armii zawodowej, drudzy zaś swoje poglądy opierają o nie najlepsze opinie dotyczące nowoczesności naszych sił zbrojnych.

Badania korelacyjne wskazują również, że wśród zwolenników obowiązkowej służby wojskowej jest prawie dwukrotnie więcej respondentów (85,6%) podkreślających konieczność zwiększenia wydatków na kształcenie obronne kadr

administracji państwowej niż wśród pozostałych badanych (N = 101; p = 0,00057, Fi = 0,36). W grupie tej przeważają również osoby widzące potrzebę wsparcia finansowego kształcenia obronnego młodzieży w szkołach (N = 101, p = 0,01142; Fi = 0,26).

Badanych zapytaliśmy również o opinie na temat poziomu wydatków budżetowych przeznaczanych na obronność Polski. Poprosiliśmy, aby odpowiedzieli, czy obecnie należy zwiększyć środki z budżetu państwa na cele związane z obronnością, czy wydatki na ten cel pozostawić na obecnym poziomie, czy też uważają, że należy je zmniejszyć. Zbiorcze zestawienie uzyskanych odpowiedzi prezentujemy w **tabeli 11**.

Tabela 11

Opinie respondentów na temat poziomu wydatków budżetowych na cele związane z obronnością Polski (N = 122, dane w %)

Wyszczególnienie	Procent odpowiadających
Obecnie należy zwiększyć środki z budżetu państwa na cele związane z obronnością Polski	70,2
Środki z budżetu państwa przeznaczane na cele związane z obronnością Polski powinny pozostać na tym samym poziomie co obecnie	20,7
Środki z budżetu państwa przeznaczane na cele związane z obronnością Polski powinny być zmniejszone	1,7
Inne propozycje	7,4

Tak duża liczba badanych wyrażających opinię o potrzebie zwiększenia wydatków na obronność, w okresie gdy w państwie istnieje wiele sfer życia społecznego wymagających poważnych inwestycji z budżetu państwa, świadczy o odpowiedzialnym podejściu respondentów do problemów bezpieczeństwa naszego kraju. Badania korelacyjne wskazują, że w grupie wyrażającej takie opinie jest trzykrotnie więcej osób (48,5%) często narażających własne korzyści dla dobra swojej

instytucji (N = 104; p = 0,02287; Fi = 0,28). Czy jednak, w pełni uzasadniony będzie wniosek o gotowości osób udzielających takich odpowiedzi do ponoszenia określonych kosztów związanych ze wzrostem budżetowych dotacji na obronność? Trudno na podstawie zebranego materiału udzielić na tak postawione pytanie jednoznacznej odpowiedzi.

Zanotowano również statystycznie istotną zależność pomiędzy opiniami na temat poziomu wydatków przeznaczanych na obronność a deklarowanym zainteresowaniem problematyką obronności (N = 110; p = 0,01797; Fi = 0,27). W grupie respondentów wskazujących na potrzebę zwiększenia wydatków na obronność ponad 88% to osoby interesujące się zagadnieniami bezpieczeństwa militarnego Polski. Natomiast 83,3% badanych nie będących zwolennikami wzrostu wydatków wskazuje, iż nie interesuje się problematyką bezpieczeństwa. Można więc sądzić, że postawy urzędników popierające wzrost wydatków na obronność są oparte na silnie ukształtowanym komponencie poznawczym.

Poglądy respondentów dotyczące poziomu finansowania potrzeb obronnych wywierają szczególnie silny wpływ na ich przekonania o konieczności wsparcia finansowego kształcenia obronnego kadr administracji państwowej (N = 95; p = 0,00034; Fi = 0,43) i kształcenia obronnego młodzieży w szkołach (N = 95; p = 0,00000; Fi = 0,61). W pierwszym przypadku grupę zwolenników zwiększenia wydatków na obronność stanowią w 85% osoby widzące potrzebę przeznaczania zwiększonych dotacji również na edukację w tym kierunku kadr administracyjnych, w drugim zaś 89,9% badanych optujących za dofinansowaniem przygotowania obronnego młodzieży w szkołach.

W **tabeli 12** prezentujemy dane dotyczące odpowiedzi respondentów na pytanie o strukturę wydatków przeznaczanych na obronność.

Tabela 12

Propozycje zwiększenia wydatków w sferze obronności (N = 122, dane w %)

Wyszczególnienie	Treść odpowiedzi				
	Tak	Raczej tak	Raczej nie	Nie	Trudno powiedzieć
Na szkolenie wojska	80,2	15,3	1,8	2,7	0,0
Na infrastrukturę obronną	65,4	21,5	7,5	5,6	0,0
Na kształcenie obronne kadr administracji państwa	24,7	48,4	14,0	12,9	0,0
Na kształcenie obronne młodzieży w szkołach	31,9	40,4	17,0	10,6	0,0
Na stowarzyszenia i organizacje proobronne	17,8	27,8	30,0	14,4	10,0

Po zsumowaniu odpowiedzi w kategoriach *tak* i *raczej tak* uwidaczniają się preferencje dla inwestycji w określone segmenty sfery obronności. Tylko powiększenie wydatków na stowarzyszenia i organizacje proobronne nie uzyskało akceptacji więcej niż połowy badanych. Przeszło 95% respondentów dostrzega konieczność przeznaczenia dodatkowych pieniędzy na szkolenie wojska, a blisko 87% opowiedziało się za dofinansowaniem przedsięwzięć związanych z rozbudową infrastruktury obronnej. Kształcenie obronne kadr administracji państwowej i kształcenie obronne młodzieży jako przedsięwzięcia wymagające dodatkowych nakładów pieniężnych wskazała podoba liczba respondentów, 73,1% w pierwszym i 72,3% w drugim przypadku. Wartość tych dwóch ostatnich zmiennych jest zależna od stażu pracy respondenta na stanowisku urzędnika (siła związku zmiennej *staż pracy* ze zmienną *wydatki na kształcenie obronne administracji państwowej* wynosi Fi = 0,44 na poziomie istotności p= 0,00013 dla N = 107, a ze zmienną *wydatki na kształcenie obronne młodzieży w szkołach* Fi = 0,37 na poziomie istotności p = 0,00167

dla N = 93). Im dłuższy staż tym więcej badanych wyraża swoje poparcie dla zwiększenia wydatków na te cele.

Warto zwrócić uwagę, iż respondenci pytani o problem zwiększenia wydatków na obronność, bez sprecyzowania, na jakie cele miałyby być te pieniądze przeznaczone udzielili co prawda w większości poparcia dla tej kwestii (70,2% odpowiedzi), lecz gdy określono dokładniej sferę inwestycji, to w dwóch przypadkach zdecydowanie ono wzrosło (szkolenie wojska i infrastruktura obronna), w dwóch było na porównywalnym choć nieco większym poziomie, a tylko w jednym zmalało o prawie 25%. Dziwić może dezaprobata dofinansowania działalności stowarzyszeń i organizacji proobronnych, aż przez 44,4 % respondentów. Prawie taka sama liczba badanych wyraża więc poparcie jak i neguje przeznaczanie większej ilości pieniędzy na funkcjonowanie tych instytucji. Czyżby więc urzędnicy mieli złe przykłady ich funkcjonowania w terenie? Nie wydaje się bowiem, aby były one postrzegane przez badanych jako struktury pozbawione problemów finansowych.

Po stwierdzeniu aprobaty przez liczne grono respondentów dla zwiększenia wydatków na obronność i szkolenie wojska spójrzmy, jak odpowiadali badani na pytanie dotyczące akceptacji utrzymywania przez Polskę prawie dwustutysięcznej armii (zob. **tabela 13**).

Tabela 13

Opinie badanych na temat utrzymywania przez Polskę dwustutysięcznej armii (N = 122; dane w %)

Treść odpowiedzi	Procent odpowiadających
Tak	12,3
Raczej tak	21,3
Raczej nie	27,0
Nie	33,6
Trudno powiedzieć	5,8

Za tak liczną armią opowiedziało się zdecydowanie tylko 12,3 % badanych, a łącznie w kategoriach *tak* i *raczej tak* 33,6 %. Przeciwnego zdania było 60,6% respondentów (suma odpowiedzi w kategoriach *raczej nie* i *nie*). Duże poparcie dla zwiększenia wydatków na obronność i na szkolenie wojska nie przekłada się więc na akceptację utrzymywania przez Polskę rozbudowanych liczebnie sił zbrojnych. Badania wykazały brak pomiędzy tymi zmiennymi zależności istotnych statystycznie. Można byłoby powiedzieć, iż respondenci są zgodni z poglądami lansowanymi przez środki masowego przekazu o potrzebie posiadania przez nasz kraj *armii małej ale sprawnej*. Wskazują również na to badania korelacyjne. Stwierdzono, iż opinie na temat liczebności wojska są zależne od stopnia wpływu mediów na poglądy badanego (N = 106; p = 0,02849; Fi = 0,21). Ponad 78% respondentów negujących konieczność utrzymywania przez Polskę prawie dwustutysięcznej armii równocześnie przyznaje, że ich poglądy na temat bezpieczeństwa w dużym i raczej dużym stopniu ukształtowane zostały przez media, a tylko niespełna 22% tej grupy wskazuje na małe i raczej małe oddziaływanie środków masowego przekazu na posiadane przez siebie opinie o problematyce obronnej. Wśród zwolenników rozbudowanych liczebnie sił zbrojnych 58,3% wskazało na duży i raczej duży, a 41,7% na mały i raczej mały wpływ mediów na własne poglądy o tych zagadnieniach. Widzimy więc na tym przykładzie, że informacje przekazywane przez środki masowego przekazu wywierają znaczący wpływ na kształt opinii respondentów o problematyce związanej z obronnością.

Interesowało nas również, jak badani postrzegają wysiłki poszczególnych instytucji władzy w dziedzinie umacniania obronności państwa. Zapytaliśmy ich więc, w jakim stopniu działania parlamentu, prezydenta, rządu, i mediów służą tej sprawie. Zbiorcze wyniki odpowiedzi na to pytanie zawarliśmy w **tabeli 14**.

Tabela 14

Opinie respondentów o wpływie poszczególnych instytucji na umacnianie obronności państwa (N = 122; dane w %)

Wyszczególnienie	Kategorie odpowiedzi					
	Duży stopień	Raczej duży stopień	Raczej mały stopień	Mały stopień	W ogóle	Trudno powiedzieć
Sejm	43,4	14,2	22,1	15,0	2,6	2,6
Senat	17,8	20,8	29,7	19,8	7,9	4,0
Prezydent	27,9	27,9	24,0	14,4	2,9	2,9
Rząd	41,7	21,3	16,7	11,1	6,5	2,8
Media	20,9	29,1	18,2	14,5	11,8	5,5

Najczęściej w kategoriach *duży stopień* i *raczej duży stopień* oceniali badani rząd (63% odpowiedzi), sejm (57,6%) oraz prezydenta (55,8%). Równo połowa respondentów wypowiedziała się w ten sposób o mediach. Najmniej pozytywnych ocen udzielono senatowi (38,6%). Opinie na ten temat są więc zróżnicowane. Jeżeli weźmiemy pod uwagę, iż większość respondentów nie ma bezpośredniej możliwości obserwowania pracy ocenianych instytucji (poza mediami), to tak ukształtowane poglądy należy w dużym stopniu postrzegać jako wynik oddziaływania środków masowego przekazu.

3.2. Realizacja zadań obronnych przez instytucje administracji publicznej w percepcji badanych

Badając postawy urzędników wobec problematyki dotyczącej obronności Polski niezwykle istotnym obszarem oddziałującym na ich kształt należy uznać wpływy mające swe źródło w określonym traktowaniu zagadnień z tego zakresu przez instytucje administracji publicznej.

Stopień w jakim wywiązują się one z zadań obronnych i zaangażowanie w ich wykonywaniu, wskazują na rangę i umiejscowienie tych problemów wśród innych

będących przedmiotem zainteresowania urzędów. Ideacyjny charakter zadań obronnych, polegający na tym, że realizowane obecnie przedsięwzięcia z tego zakresu nie mają aktualnie pełnego, realnego znaczenia i są wyłącznie próbą przygotowania się do przyszłych, w pełni realnych zadań, może być istotnym czynnikiem skłaniającym poszczególne struktury administracyjne do bagatelizowania tych spraw lub powierzchownego ich traktowania. Postrzeganie instytucji będącej w oczach jednostki reprezentantem państwa, jako nie przywiązującej należytej wagi do zadań z zakresu bezpieczeństwa, w znacznym stopniu przyczynia się do powstania dysonansu poznawczego i emocjonalnego, zwłaszcza wśród osób traktujących tę problematykę w kategoriach istotnej dla siebie wartości. Sprzyja to, bądź podważaniu zaufania tych osób do państwa, bądź do zmiany ich postawy wobec bezpieczeństwa kraju. Wśród urzędników nadających problematyce obronnej niską rangę prowadzi z kolei do utrwalenia i pogłębiania posiadanych postaw. W jednym i drugim przypadku nie jest czynnikiem motywacyjnym do aktywnej pracy i twórczego rozwiązywania problemów z zakresu obronności państwa, które stoją przed poszczególnymi instytucjami administracji.

Zainteresowanie problematyką bezpieczeństwa i wysoki poziom wypełniania zadań obronnych przez instytucje jest więc istotnym czynnikiem wzmacniającym w tym kierunku zachowania swoich członków. Dobra organizacja, kompetencje podwładnych i przełożonych czy też przywiązywanie dużej uwagi do pogłębiania wiedzy z zakresu bezpieczeństwa to niezbędne elementy kształtowania pożądanych postaw urzędników. Postaw mających przecież tak duży wpływ na jakość zadań wykonywanych przez instytucję.

W prowadzonych badaniach chcieliśmy dowiedzieć się, jak respondenci postrzegają zaangażowanie i sumienność instytucji administracji państwowej, w zakresie realizacji zadań związanych z bezpieczeństwem państwa, a także stwierdzić, w jakim stopniu te instytucje są czynnikiem stymulującym aktywność swoich pracowników, ukierunkowaną na wykonywanie przedsięwzięć obronnych leżących w kompetencjach poszczególnych urzędów.

Zapytaliśmy więc badanych, jaką rangę nadaje się problematyce obronnej w instytucji, w której pracują. Zbiorcze zestawienie uzyskanych odpowiedzi prezentujemy w **tabeli 15**.

Tabela 15

Opinie badanych o randze problematyki obronnej w instytucji w której pracują (N =122; dane w %)

Treść odpowiedzi	Procent odpowiadających
Wysoka ranga	23,8
Raczej wysoka ranga	41,8
Raczej niska ranga	22,9
Niska ranga	4,9
Trudno powiedzieć	6,6

Ponad 65% badanych przychylnie wyraziło się o traktowaniu w ich miejscu pracy zadań związanych z obronnością kraju, w tym 23,8% udzieliło najwyższych ocen Tylko niespełna 5% respondentów odpowiedziało na zadane pytanie w kategorii *niska ranga*. Oceny są niezależne od stażu pracy na stanowisku oraz miejsca zamieszkania. Nie ma również większego wpływu na nie, deklarowane przez respondenta zainteresowanie problematyką obronną. Dziwić może więc fakt, że gdy poprosiliśmy respondentów o wyrażenie takiej oceny, już nie o własnej instytucji, ale o bliżej nie określonych strukturach administracji państwowej i samorządowej, zanotowaliśmy znacznie bardziej negatywne opinie (zob. **tabela 16**).

Tabela 16

Opinie respondentów, czy w obecnych strukturach administracji państwowej i samorządowej problematyka obronna zajmuje należytą pozycję (N = 122; dane w %)

Treść odpowiedzi	Procent odpowiadających
Tak	1,7
Raczej tak	13,3
Raczej nie	47,5
Nie	26,7
Trudno powiedzieć	10,8

W tym przypadku przeszło 74% badanych wyraziło negatywne oceny o pozycji jaką zajmuje problematyka obronna w działalności obecnych struktur administracji państwowej i samorządowej. Tylko 1,7% respondentów jest zdania, że zajmuje ona należytą pozycję i udzieliło odpowiedzi w kategorii *tak*. Łącznie w kategoriach pozytywnie odnoszących się do działalności urzędów administracji w tym zakresie wypowiedziało się 15% odpowiadających.

Czym więc uzasadnić tak dużą rozbieżność w dokonywanych ocenach, które prezentowane są w **tabeli 15** i **16**? Na powyższe pytanie częściowo znaleźliśmy odpowiedź w czasie prowadzonych wywiadów. Często podkreślano w nich niedocenianie, bądź też brak zrozumienia problemów przez nadrzędne instytucje, dotyczących wykonywania zadań obronnych. Jak wskazywał jeden z rozmówców (...) *na tych sprawach nie da się nic zarobić, więc nie są one przedmiotem zainteresowania(...).* Inny natomiast spytany o realizację przez administrację państwową zadań związanych z obronnością podkreślał: *trudno czasami zrozumieć czego od nas przełożeni wymagają. Przypuszczam, że chyba nikt do końca nie wierzy, że te zadania w jakikolwiek sposób wpływają na poprawę obronności państwa(...).* W udzielanych wywiadach często zwracano uwagę na złą współpracę z nadrzędnymi strukturami administracji państwowej. Zaistniałe rozbieżności ocen mają więc swe

źródło w negatywnym postrzeganiu przez badanych działalności instytucji nadrzędnych w zakresie koordynacji i kierowania zadaniami obronnymi.

Zastrzeżenia do działalności tych struktur ujawniły się również w odpowiedziach badanych na pytanie, czy przełożeni jasno sprecyzowali im cele i zadania z zakresu obronności, jakie mają do wykonania na zajmowanych stanowiskach służbowych (zob. **tabela 17**).

Tabela 17

Jasność sprecyzowania przez przełożonych celów oraz zadań do wykonania w zakresie bezpieczeństwa w opinii respondentów (N = 122; dane w %)

Treść odpowiedzi	Procent odpowiadających
Cele oraz zadania zostały jasno sprecyzowane	18,3
Cele oraz zadania zostały raczej jasno sprecyzowane	24,2
Cele oraz zadania nie zostały jasno sprecyzowane	27,5
Cele oraz zadania raczej nie zostały jasno sprecyzowane	23,3
Trudno powiedzieć	6,7

Co drugi respondent określił cele i zadania stawiane przez przełożonych do realizacji w zakresie obronności jako mało precyzyjne (50,8% odpowiedzi w kategoriach *...nie zostały jasno sprecyzowane* i *...raczej nie zostały jasno sprecyzowane*). Dla 42,5% respondentów cele i zadania te były zrozumiałe i raczej zrozumiałe. Badania korelacyjne wykazały zależności statystycznie istotne (N = 109; p = 0,00828; Fi = 0,25) między zmienną zrozumienie celów i zadań określanych przez przełożonych a deklaracją zainteresowania problematyką obronności. Spośród osób wyrażających pozytywne opinie o precyzji formułowania celów i zadań przez przełożonych, prawie 94% to ci, którzy interesują się problemami obronności. Osoby tej kategorii stanowią 75% grupy respondentów wyrażających opinię o mało jasnym lub w ogóle nie jasnym określaniu celów i zadań związanych z obronnością.

Odnotowano również statystycznie istotne zależności opinii o zrozumieniu zadań i celów określanych przez przełożonych i opinii dotyczących zwiększenia wydatków z budżetu na kształcenie obronne kadr administracji państwa (N = 108; p = 0,03059; Fi = 0,23). Prawie 88% badanych określających cele i zadania napływające do realizacji od przełożonych jako jasne i raczej jasne, wskazuje jednocześnie potrzebę dofinansowania kształcenia obronnego urzędników administracji publicznej. W grupie osób wyrażających negatywne opinie o precyzji sformułowań celów i zadań napływających od przełożonych zwolennicy dofinansowania działalności edukacyjnej w zakresie obronności stanowią niespełna 65% .

Badania korelacyjne wskazują również, że osoby, które rozumieją cele i zadania stawiane przez przełożonych do realizacji, prawie dwukrotnie częściej przywiązują dużą i raczej dużą uwagę do podnoszenia kwalifikacji swoich współpracowników z zakresu obronności (N = 102; p = 0,00038; Fi = 035).

Zastanawiając się w dalszym ciągu nad tak dużą rozbieżnością ocen formułowanych przez respondentów w zakresie realizacji zadań obronnych, w instytucjach w których pracują, a tymi odnoszącymi się do pozostałych urzędów administracji państwowej i samorządowej, wydaje się, iż jedną z głównych przyczyn może być funkcjonowanie w środowisku urzędników określonych norm poznawczych[51]. Według nich odpowiedzialnością za nieprawidłowości funkcjonalne urzędu obarcza się zawsze struktury nadrzędne.

Określonej wiedzy na temat przyczyn takiego ukształtowania się norm poznawczych dostarczają odpowiedzi na pytanie, w jakim stopniu obecne rozwiązania prawne regulują działalność instytucji, w której pracuje respondent w zakresie obronności (zob. **tabela 18**).

---

[51] Norma poznawcza jest przepisem, który wspólnie akceptują wszyscy członkowie grupy i który mówi czego oni wzajemnie od siebie oczekują, jeśli chodzi o ich przekonania. (Zob. I. Krzemiński, *Co się dzieje miedzy ludźmi?*, br i mw, s.40.

Tabela 18

Opinie respondentów, w jakim stopniu obecne rozwiązania prawne regulują działalność instytucji w której pracuje respondent, w zakresie obronności (N = 122; dane w %)

Kategorie odpowiedzi	Procent odpowiadających
W dużym stopniu	7,4
Raczej w dużym stopniu	12,0
Raczej w małym stopniu	34,4
W małym stopniu	27,9
Trudno powiedzieć	12,3

Niespełna 20% badanych pozytywnie wyraża się o możliwościach regulacji działalności instytucji w zakresie obronności poprzez aktualnie obowiązujące rozwiązania prawne. Ponad 62% jest natomiast przeciwnego zdania. Tylko 7,4% respondentów udzieliło odpowiedzi pozytywnej w kategorii *w dużym stopniu*, natomiast prawie czterokrotnie więcej w kategorii *w małym stopniu*.

Wyraźnie widzimy więc gdzie większość badanych upatruje głównych przyczyn problemów związanych z realizacją zadań obronnych przez poszczególne instytucje. Jeżeli weźmiemy pod uwagę odpowiedzi respondentów stwierdzające dużą troskę jaką przywiązuje się do problematyki obronnej, w instytucjach w których pracują, to ewentualnych czynników zakłócających wysiłki określonych placówek administracyjnych poszukuje się na zewnątrz, poza nimi. Negatywna ocena rozwiązań prawnych regulujących działalność w zakresie obronności jest z pewnością również jedną z przyczyn opinii wyrażających małą troskę o sprawy bezpieczeństwa przez instytucje nadrzędne.

Powyższe analizy skłaniają więc do pytania, czy można obecnie przygotować w instytucjach administracji pracowników do realizacji zadań obronnych (mając na uwadze np. wadliwe rozwiązania prawne). Pytając o ten problem poprosiliśmy

respondentów, aby odnieśli go do instytucji w której pracują. Wyniki uzyskanych odpowiedzi są prezentujemy w **tabeli 19**.

Tabela 19

Opinie respondentów, czy w instytucji której pracują, można przygotować pracownika do wykonywania zadań obronnych (N = 122, dane w %)

Kategorie odpowiedzi	Procent odpowiadających
Tak	25,6
Raczej tak	35,3
Raczej nie	20,7
Nie	9,1
Trudno powiedzieć	9,1

Jak widzimy większość respondentów optymistycznie patrzy na ten problem. Co czwarty udzielił odpowiedzi w kategorii *tak*, a przeszło 35% w kategorii *raczej tak*. Wśród osób dostrzegających możliwości przygotowania pracowników do zadań obronnych prawie 95% to respondenci wskazujący, iż wraz ze swoimi współpracownikami tworzą zgraną grupę, która dałaby sobie radę w kierowaniu akcją ratowniczą (N = 104, p = 0,00003; Fi = 0,41). Umiejętności osobiste i współpracowników sprzyjają więc pozytywnym ocenom możliwości szkolenia obronnego w instytucji, mimo nie zawsze sprzyjających uwarunkowań zewnętrznych skłaniających do takiej działalności.

Korzystne oceny wyrażane przez respondentów w zakresie realizacji zadań obronnych przez ich macierzyste instytucje, są wzmacniane przez opinie dotyczące możliwości współpracy wraz ze swoimi pracownikami, w kierowaniu akcją ratującą życie lub mienie (zob. **tabela 20**).

Tabela 20

Opinie respondentów na temat możliwości sprawnego współdziałania zespołów pracowniczych w zakresie kierowania akcją ratująca życie lub mienie (N = 122; dane w %)

Treść odpowiedzi	Procent odpowiadających
Tak	32,0
Raczej tak	45,9
Raczej nie	13,1
Nie	3,3
Trudno powiedzieć	5,7

Prawie 78% odpowiadających korzystnie wyraziło się o swoich współpracownikach, mając na względzie wspólne działanie przy kierowaniu akcją ratowniczą. Tylko 3,3% respondentów w ogóle nie widzi możliwości poradzenia sobie w takiej sytuacji przez zespół pracowników z jego instytucji. Mimo więc utrudnień, na które zwracali uwagę badani w ankietach i wywiadach, z jakimi spotykają się przy realizacji zadań obronnych, można według nich przygotować kierownicze kadry administracji państwowej na szczeblu lokalnym, do sprawnego działania w sytuacjach zagrożenia.

Ten optymizm jest stosunkowo słabszy gdy respondenci wyrażali się o kompetencjach swoich podwładnych w zakresie realizacji zadań obronnych. (zob. **tabela 21**).

W tym przypadku tylko niespełna połowa badanych wyraziła pozytywne opinie o poziomie kompetencji swoich podwładnych, a 34,8% określiło je jako niewystarczające i raczej niewystarczające. Zaistniała więc wyraźna sprzeczność między opiniami ankietowanych o możliwości skutecznego działania zespołów pracowniczych a oceną kompetencji osób wchodzących w skład tych zespołów.

Tabela 21

Opinie respondentów o kompetencjach podwładnych w zakresie realizacji zadań obronnych w instytucji, w której pracują (N = 122, dane w %)

Treść odpowiedzi	Procent odpowiadających
Są wystarczające	19,1
Są raczej wystarczające	30,4
Są raczej niewystarczające	22,6
Są niewystarczające	12,2
Trudno powiedzieć	15,7

Zarysowujący się dysonans został nieco zredukowany gdy przeanalizowaliśmy odpowiedzi na pytanie o uwagę jaką przywiązuje respondent do dokształcenia swoich współpracowników (zob. **tabela 22**).

Tabela 22

Opinie respondentów o przywiązywaniu uwagi do doskonalenia zawodowego współpracowników z dziedziny obronności (N = 122, dane w %)

Treść odpowiedzi	Procent odpowiadających
Przywiązuję dużą uwagę	24,8
Przywiązuję raczej dużą uwagę	26,4
Przywiązuję raczej małą uwagę	19,8
Przywiązuję małą uwagę	11,6
W ogóle nie przywiązuję uwagi	7,4
Trudno powiedzieć	9,9

Okazuje się, iż mimo postrzegania możliwości sprawnego kierowania akcjami ratowniczymi przez zespoły pracownicze, z instytucji w której jest zatrudniony respondent, badani dostrzegają konieczność dokształcania swoich współpracowników w tym zakresie, o czym świadczy, iż ponad połowa z odpowiadających przywiązuje dużą i raczej dużą uwagę do doskonalenia zawodowego z dziedziny obronności. Jest więc nadzieja, że kompetencje pracowników, nie zawsze najwyższe, na co zwracali uwagę ankietowani, będą ulegały poprawie.

Należy zauważyć, iż liczba badanych deklarujących przywiązywanie dużej wagi do doskonalenia zawodowego współpracowników rośnie wraz ze stażem pracy badanych urzędników. Występująca zależność jest istotna statystycznie (N = 108; p = 0,00097; VCramera = 0,36). W grupie osób zajmujących stanowisko służbowe do dziesięciu lat poparcie dla dokształcenia z tego zakresu wyraża 16,1% respondentów. Wśród osób mających od jedenastu do dwudziestu lat stażu pracy na stanowisku urzędniczym takich odpowiedzi udzieliło prawie 22,6% badanych. Najwięcej, bo aż 61,3% respondentów przywiązujących dużą uwagę do doskonalenia swoich współpracowników w zakresie obronności jest wśród posiadających powyżej dwudziestu lat pracy na stanowisku urzędnika.

Takim nastawieniom sprzyja również poczucie własnych kompetencji do wykonywania zadań obronnych jakie wynikają z obowiązków na zajmowanym stanowisku służbowym (N = 107; p = 0,00005; Fi = 0,41). Ponad 95% badanych, którzy odpowiedzieli w kwestionariuszu ankiety, iż przywiązują dużą uwagę do doskonalenia swoich współpracowników to zarówno osoby dobrze i raczej dobrze oceniające własną wiedzę i umiejętności potrzebne do realizacji przedsięwzięć z zakresu obronności.

Spójrzmy teraz jaka liczba badanych określiła w ten sposób swoje kompetencje do wykonywania zadań związanych z obronnością. Ankietowanych poprosiliśmy o udzielenie odpowiedzi, jak oceniają własne przygotowanie do wykonywania zadań obronnych wynikających z obowiązków na zajmowanym stanowisku służbowym (zob. **tabela 23**).

Tabela 23

Ocena przez badanych własnego przygotowania do wykonywania zadań obronnych wynikających z obowiązków na zajmowanym stanowisku służbowym (N = 122; dane w %)

Treść odpowiedzi	Procent odpowiadających
Dobrze	16,4
Raczej dobrze	36,9
Raczej źle	25,4
Źle	7,4
Trudno powiedzieć	13,9

Ponad 32% badanych określiło swoje kompetencje w kategoriach negatywnych (*źle i raczej źle*). Wysoką samoocenę zaprezentowało natomiast 53,3% odpowiadających. Mając na uwadze liczbę odpowiedzi wskazujących niskie kompetencje współpracowników, prezentowane w **tabeli 23** wyniki samooceny i stosunkowo liczne poparcie dla doskonalenia zawodowego w zakresie wykonywania obowiązków obronnych widzimy, iż w instytucjach administracji publicznej istnieje potrzeba prowadzenia dokształcania pracowników jak również sprzyjająca atmosfera w tym zakresie. Wydaje się, że taka forma kształcenia objąć powinna najpierw kierownicze kadry, co jak wskazują badania, w znacznym stopniu może przyczynić się do aktywności edukacyjnej podwładnych.

Różne formy doskonalenia kompetencji pracowników z pewnością będą cieszyły się zainteresowaniem, gdy staną się postrzegane, jako przedsięwzięcia kształtujące umiejętności przydatne do działalności w sytuacjach zagrożeń. Niestety, tylko 58,3% ankietowanych w ten sposób odniosło się do działalności szkoleniowej prowadzonej w ich miejscu pracy (zob. **tabela 24**).

Tabela 24

Opinie respondentów, w jakim stopniu szkolenie z zakresu obronności realizowane w miejscu pracy, kształtuje umiejętności przydatne w sytuacjach zagrożeń (N = 122; dane w %)

Treść odpowiedzi	Procent odpowiadających
W dużym stopniu	23,3
Raczej w dużym stopniu	35,0
Raczej w małym stopniu	12,5
W małym stopniu	9,2
W ogóle nie kształtuje	5,8
Trudno powiedzieć	14,2

Badania korelacyjne wskazały, że to właśnie niskie walory działalności szkoleniowej w zakresie kształtowania kompetencji przydatnych w sytuacjach zagrożeń wpływają na negatywne postrzeganie możliwości przygotowania w instytucji, pracowników do wykonywania zadań obronnych (N = 103, p = 0,00002; Fi = 0,46). Zanotowano również statystycznie istotną zależność opinii, o stopniu w jakim szkolenie z zakresu obronności kształtuje określone umiejętności i deklaracjami dotyczącymi uwagi jaką przywiązują respondenci do doskonalenia zawodowego współpracowników w zakresie obronności (N = 105; p = 0,00007; Fi = 0,40). W grupie osób negatywnie postrzegających możliwości praktycznego wykorzystania umiejętności kształtowanych w czasie szkolenia przeszło 72% stanowią respondenci nie przywiązujący wagi do doskonalenia zawodowego podwładnych.

Sprawne wykonywanie zadań obronnych jest możliwe w zgranych zespołach pracowniczych. Respondenci, jak wcześniej wskazywaliśmy, pozytywnie odnosili się do możliwości współdziałania z innymi pracownikami w zakresie kierowania akcjami ratowniczymi. W badaniach chcieliśmy ustalić czy takie współdziałanie i zrozumienie

dotyczy również działalności nie tylko w sytuacjach zagrożeń ale również w trakcie codziennego wykonywania swoich obowiązków i ma miejsce w relacjach między przełożonymi a podwładnymi. Z udzielanych wywiadów wynikało bowiem często, że przy współpracy z instytucjami nadrzędnymi występują dość często sytuacje niezrozumienia intencji przełożonych, jak również formułowanych przez nich celów. Zapytaliśmy więc badanych, czy uważają, że osiąganie wysokich wyników w realizacji zadań obronnych przez instytucję, w której pracują, jest wspólnym interesem respondenta i jego przełożonych. Otrzymane wyniki prezentujemy w **tabeli 25**.

Tabela 25

Stopień w jakim zdąniem badanych osiąganie wysokich wyników w realizacji zadań obronnych przez instytucje jest wspólnym interesem respondenta i jego przełożonego (N = 122; dane w %)

Treść odpowiedzi	Procent odpowiadających
Duży stopień	28,7
Raczej duży stopień	34,4
Raczej mały stopień	16,4
Mały stopień	9,8
Trudno powiedzieć	10,7

Wspólnotę interesu z przełożonym w osiąganiu wysokich wyników w realizacji zadań obronnych, odczuwa ponad 63% ankietowanych (suma odpowiedzi w kategoriach *w dużym stopniu* i *raczej dużym stopniu*). Zakładając że respondenci pełnią zarówno rolę przełożonego w stosunku do pewnej grupy osób jak również są podwładnymi, to uzyskane wyniki świadczą o dużych potencjalnych możliwościach współpracy poszczególnych poziomów struktur organizacyjnych instytucji administracji publicznej w realizacji zadań obronnych. Czy jednak dane te nie odnoszą się wyłącznie do przełożonych i podwładnych konkretnej instytucji traktowanej jako miejsce pracy, gdzie kontakty przedstawicieli tych grup mają charakter bezpośredni? Przeprowadzone badania nie dały jednoznacznej odpowiedzi na to pytanie.

Wypowiedzi udzielane przez badanych w kwestionariuszu ankiety i podczas prowadzonych wywiadów, które wcześniej analizowaliśmy, nakazują jednak przypuszczać, że odnoszą się one w większości do społeczności poszczególnych instytucji administracji publicznej. W ten sposób znowu okazuje się, iż pozytywne postrzeganie instytucji administracji publicznej w dziedzinie wypełniania zadań dotyczących problematyki obronnej dotyczy poziomu funkcjonowania mikrostruktur społecznych.

Chcąc stwierdzić, jaką rangę w instytucjach administracji państwowej ma problematyka obronna, zapytaliśmy badanych, czy wiedza z zakresu obronności kraju ułatwia im karierę urzędniczą. Zbiorcze wyniki uzyskanych odpowiedzi przedstawiliśmy w **tabeli 26**.

Tabela 26

Wiedza z zakresu obronności jako czynnik ułatwiający karierę urzędniczą - w opiniach respondentów (N = 122, dane w %)

Treść odpowiedzi	Procent odpowiadających
Tak	28,7
Raczej tak	34,4
Raczej nie	16,4
Nie	9,8
Trudno powiedzieć	10,7

Ponad 63% ankietowanych postrzega wiedzę z zakresu obronności jako czynnik ułatwiający karierę urzędniczą. Przeciwne zdanie na ten temat wyraziło 26,2% odpowiadających. Jeżeli więc dla tak znacznej części respondentów nie wydaje się ona pomocna w realizacji celów zawodowych nie należy sądzić, że będą oni twórczo podchodzili do wykonywania zadań obronnych leżących w zakresie ich kompetencji czy też dążyć do pogłębienia wiadomości o problematyce obronnej. Więcej niż co czwarty badany prezentował będzie prawdopodobnie zachowawczą postawę wobec

realizacji zadań z tego zakresu. Nie otrzymaliśmy jednak pełnych danych dotyczących stanowisk służbowych zajmowanych przez osoby wyrażające takie opinie. Nie wiadomo więc czy ich autorami są urzędnicy piastujący kierownicze stanowiska w urzędach administracji, co byłoby szczególnie niekorzystne dla funkcjonowania instytucji, czy też osoby reprezentujące personel średniego szczebla, będące raczej realizatorami określonych koncepcji niż ich twórcami. Badania korelacyjne wskazały, iż nie istnieją statystycznie istotne zależności udzielanych wypowiedzi na ten temat i stażu pracy respondenta. Zakładając, że wraz z liczbą lat przepracowanych na stanowisku służbowym, rośnie prawdopodobieństwo pełnienia funkcji kierowniczych, to brak wcześniej wspomnianego związku korelacyjnego może świadczyć, iż osoby nie dostrzegające w posiadaniu wiedzy obronnej czynnika sprzyjającego karierze urzędnika znajdują się na różnych poziomach funkcjonowania instytucji administracji.

Badani także w udzielanych wywiadach zaznaczali, że problematyka obronna w instytucjach administracji traktowana jest co najmniej drugorzędnie. Realizuje się co prawda zadania jakie wynikają z ustawowych obowiązków, jednak wysiłki podejmowane w tym obszarze oraz posiadane doświadczenie i wiedza są znacznie mniej doceniane niż aktywność w rozwiązywaniu problemów mających aktualne znaczenie dla funkcjonowania środowiska lokalnego czy też określonej instytucji. W badaniach ankietowych uzyskano co prawda zdecydowanie dużo więcej odpowiedzi wskazujących na odgrywanie sprzyjającej roli wiedzy z zakresu obronności w karierze urzędnika niż tych nie stwierdzających takich zależności. Jednak ze względu na dobór próby charakteryzujący się tym iż, tylko w nielicznych przypadkach respondenci byli przedstawicielami tego samego urzędu, to pozytywne i negatywne oceny udzielane przez ankietowanych możemy odnieść do postrzegania przez nich instytucji, w których pracują. Analiza dokonana na takiej podstawie wskazuje nam, iż w wielu urzędach administracji zadania obronne realizowane są na minimalnym poziomie zaangażowania i istnieje mała szansa na poprawę w tym zakresie. Tam gdzie wiedza i umiejętności z zakresu realizacji zadań obronnych nie są należycie dostrzegane należy liczyć się również z negatywnym doborem kadry urzędniczej do realizacji przedsięwzięć obronnych. Jednostki najbardziej zdolne i przebojowe dążyły będą

bowiem do osiągania celów postrzeganych przez nich jako atrakcyjne zarówno pod względem finansowym, prestiżu jak również uznawanego systemu wartości.

3.3. Postawy badanych wobec edukacji z zakresu obronności państwa

Administracja publiczna, jak twierdzi Z. Leoński, *„ma być organizatorem działań na rzecz dobra powszechnego, a do jej funkcji obok tradycyjnej działalności władczej dochodzą zadania w zakresie zaspokajania potrzeb jednostki w dziedzinie socjalnej, oświatowej, kultury itp."*[52] W działalności tej mieści się również cała sfera związana z bezpieczeństwem państwa i jego obywateli. Oto jeden z autorów francuskich, R. Catherine, pisze: *„zadaniem administracji nowoczesnej jest działać, wprowadzać ulepszenia do życia zbiorowego, towarzyszyć parlamentom coraz intensywniej pobudzanym przez obywateli w rozwiązywaniu ich spraw"*[53]. Aby powyższe postulaty były realizowane niezbędni są urzędnicy dobrze wykształceni, o wysokich umiejętnościach i odpowiednio umotywowani do działalności na rzecz bezpieczeństwa i rozwoju swojego kraju (regionu, województwa, powiatu itd.). Swoje motywy działania mogą czerpać z ogólnych poglądów na bezpieczeństwo państwa (np. pracownik wydający decyzję w sprawach kształcenia swoich podwładnych w zakresie obronności, niezależnie od norm prawnych czy w ich ramach może uwzględniać także kwestie własnego nastawiania do tej problematyki – negatywnego lub pozytywnego). Można założyć, że tak jak w życiu prywatnym człowiek w swym działaniu kieruje się poglądami, tak i czyni urzędnik w życiu publicznym. Tak więc istotne było w naszych badaniach poruszenie kwestii związanych z postawami badanych wobec edukacji z zakresu obronności państwa. Edukacja ta może znacząco oddziaływać na świat wartości kadr administracji publicznej, jak również kształtować określony charakter struktury rzeczywistości w której działają. W ten sposób spełnia ona funkcję głównego modelatora wartości jaką jest bezpieczeństwo państwa.

---

[52] Cyt. za Z. Leońskim, *Nauka administracji*, wyd. II, Warszawa 2000, s. 31.

[53] Cyt. za J. Starościakiem, *Zarys nauki administracji*, Warszawa 1971, s. 61.

Zapytaliśmy respondentów o ich opinie na temat: „*Czy warto nabywać wiedzę z zakresu obronności państwa*". Otrzymane wyniki prezentujemy w **tabeli 27**.

Tabela 27

Opinie respondentów na temat: „Czy warto nabywać wiedzę z zakresu obronności państwa" (N=122; dane w %)

Treść odpowiedzi	Procent odpowiadających
Tak	64,8
Raczej tak	24,6
Raczej nie	5,7
Nie	1,6
Trudno powiedzieć	3,3

Wśród zaproponowanych w pytaniu kwestionariuszowym pięciu propozycji odpowiedzi, najwyższą wartość, bo 64,8% ma odpowiedź, iż warto nabywać wiedzę z zakresu obronności państwa (*tak*). Opinie na ten temat są zależne w sposób statystycznie istotny od zmiennej w „*stopień przydatności problematyki obronnej na zajmowanym stanowisku służbowym*", gdzie stwierdziliśmy istnienie zależności słabej Fi=0,29, jednak istotnej bo na poziomie p=0,01. Respondenci wyrażający opinie, iż warto nabywać wiedzę z zakresu obronności, w większości (69,5% odpowiedzi w kategoriach *w dużym stopniu* i *raczej w dużym stopniu*) uważają, że przydatna jest ona na zajmowanym stanowisku służbowym. W 30,5% kadra administracji publicznej z powyższej grupy (warto nabywać....) twierdzi, iż przydatna jest ona w małym stopniu (w kategoriach *raczej w małym stopniu* i *w małym stopniu*). Mimo takiej opinii wyrażają oni akces edukacji z zakresu obronności, twierdząc iż mimo wszystko warto zdobywać wiedzę i nabywać umiejętności w tej dziedzinie.

Dla porównania, w grupie respondentów twierdzących, że nie warto nabywać takowej wiedzy, znajduje się aż 85,7% osób wyrażających opinie o małym stopniu przydatności tej wiedzy na zajmowanym stanowisku. Możemy przypuszczać, że osoby

takie nie są i nie będą w przyszłości zwolennikami edukacji z zakresu obronności państwa.

Opinie respondentów, z kategorii osób które sądzą, że warto nabywać tego typu wiedzę, są zależne w sposób statystycznie istotny ze skutecznością działania w zakresie realizacji powierzonych im zadań obronnych. Stwierdziliśmy istnienie zależności przeciętnej Fi=0,32 istotnej, gdyż na poziomie p=0,005. Badani należący do wymienionej wyżej grupy w 92% uważają, ze posiadając stosowną wiedzę, którą jak twierdzą warto nabywać, skuteczniej działaliby w zakresie realizacji zadań obronnych wynikających z powierzonej funkcji.

Również statystycznie istotny w poglądach omawianej grupy respondentów (p=0,05; Fi=0,31) jest stopień przygotowania z dziedziny obronności realizowanego w instytucji respondenta, co wpływa na kształtowanie umiejętności przydatnych w sytuacjach zagrożeń. W zdecydowanej większości, bo w 72,3%, badani w tej grupie ocenili, że w dużym stopniu przygotowanie z dziedziny obronności, realizowane w ich instytucji, kształtuje umiejętności przydatne w sytuacjach zagrożeń.

Poglądy respondentów na ten temat zależne są również od stażu pracy na stanowisku urzędnika (p=0,04; VCramera=0,22).

Wśród badanych będących zdania, iż warto nabywać wiedzę z zakresu obronności państwa, prawie 46% osób, to osoby mające powyżej 20 lat pracy na stanowisku w administracji publicznej. Spośród tak odpowiadających 25,7% należało do grupy o stażu pracy od 11 do 20 lat oraz podobna ilość (28,4%) piastowała stanowisko nie dłużej niż 10 lat.

Przedstawione wyniki badań świadczą, że dużą wagę pracownicy administracji publicznej przywiązują do stopnia przydatności wiedzy z dziedziny obronności na zajmowanym przez nich stanowisku służbowym. Dążą do tego, aby wiedza ta mogłaby być przez nich wykorzystywana w praktyce, w kierowaniu i zarządzaniu. Respondenci mają tu na myśli w szczególności działania w różnych sytuacjach kryzysowych. Drugim źródłem ich motywacji do edukacji w zakresie obronności własnej i podwładnych, jest wpływ wiedzy z tego zakresu na skuteczność działania.

Wydaje się, że znaczący wpływ na opinie respondentów o wartości i potrzebie „edukacji dla bezpieczeństwa" wywiera model kulturowy współczesnego społeczeństwa polskiego, ukształtowany szczególnie w ostatnich dziesięciu latach. Społeczeństwo więcej uwagi poświęca takim sprawom, jak: gospodarka, warunki socjalne, płace niż na kwestie związane z bezpieczeństwem państwa i edukacją z zakresu jego obronności. Ciężar wielu reform systemowych prowadzonych w Polsce spoczywa na administracji publicznej, np. prywatyzacja przedsiębiorstw państwowych, reforma systemu ubezpieczeń zdrowotnych. Wpływa to, sądzimy że w znaczący sposób, na postrzeganie i nadawanie rangi problemom edukacyjnym z zakresu obronności państwa.

Pracownik administracji publicznej to nie tylko organizator, koordynator i decydent, osoba wykorzystująca teorię i praktykę, korzystająca z pomocy wielu specjalistów (prawników, psychologów, pedagogów, socjologów itd.), ale i człowiek dobrze przygotowany do wykonywania zadań obronnych, doskonalący swoją wiedzę i zdobywający nowe umiejętności, a tym samym śledzący i analizujący przemiany zachodzące wewnątrz państwa, jako organizacji składającej się z wielu małych elementów[54]. W związku z tym, pracownik ten musi być odpowiednio umotywowany do edukacji z zakresu obronności państwa[55].

Za W. Jakubowskim[56] przez motywy rozumiemy wszelkie czynniki pobudzające człowieka do działania, podtrzymujące to działanie, wskazujące mu pewien kierunek dokonywanych czynności - oczywiście jeżeli wcześniej działanie to zostało wzbudzone.

---

[54] Zob. J. S. Kardas, *Podwyższanie kwalifikacji obronnych kadr kierowniczych*, [w:] *Vademecum dydaktyczno-wychowawcze*, pod redakcją neukową M. Kalińskiego i J. Tomiło, Warszawa 2000, s.226-227.

[55] Szerzej na temat motywacji: J. S. Kardas, T. Majewski (kier.), Z. Mazurek, B. Szulc, *Pomiar motywacji studentów AON do rozwoju kompetencji kierowniczych*, AON, Warszawa 2000, s. 11-21.

[56] W. Jakubowski, *Społeczna natura człowieka*, Warszawa 1999, s. 41.

Sądzimy, że istnieją dwa podstawowe warunki powstawania procesu motywacyjnego:

- pierwszy, dotyczy określonego wyniku działań, który przez podmiot musi być uznany za ważny i użyteczny;
- drugi, dotyczy przeświadczenia o tym, że wykonanie zadania jest realne do osiągnięcia.

W rozważaniach, dotyczących motywacji kadr administracji publicznej do edukacji w zakresie obronności państwa, należy także wziąć pod uwagę **modele** motywacji. N. Kabaj wyróżnia dwa:

- pierwszy oparty jest na **hierarchii potrzeb** (**rys. 1**), podstawą którego są możliwości zaspokojenia potrzeb. Badacze psychologii, ekonomii, kierowania i zarządzania piszą[57], że jakiekolwiek działanie (np. ekonomiczne) mieści w sobie zaspokojenie potrzeb, gdyby one nie istniały, nie byłoby żadnego działania (np. ekonomicznego).
- drugi oparty na hierarchii wartości, gdzie podstawą procesu jest poznanie wartości, które cenią najwyżej. Model ten zakłada, że wartości które człowiek ceni, mobilizują go do wydajnej pracy, służenia jakimś celom, nabywania wiedzy i kompetencji kierowniczych.

Należy również powiedzieć, że istotnym motywem, który pobudza do działania i wysiłku jest **pragnienie osiągnięcia sukcesu.**

Najłatwiej zrozumieć wszelkie formy działania, gdy odkryjemy potrzeby, którym one czynią zadość. W związku z tym edukacja pracowników administracji z zakresu obronności państwa nie występuje jako proces izolowany, jest pewnego rodzaju aspektem procesów innych.

---

[57] T. Kocowski, *Potrzeby człowieka. Koncepcja systemowa*, Wrocław 1978; J. Kozielski, *Koncepcje psychologiczne człowieka*, Warszawa 1997; J. A. F. Stoner, R. E. Freeman, D. R. Gilbert, *Kierowanie*, Warszawa 1997; W. Jakubowski, *Społeczna natura* ... .

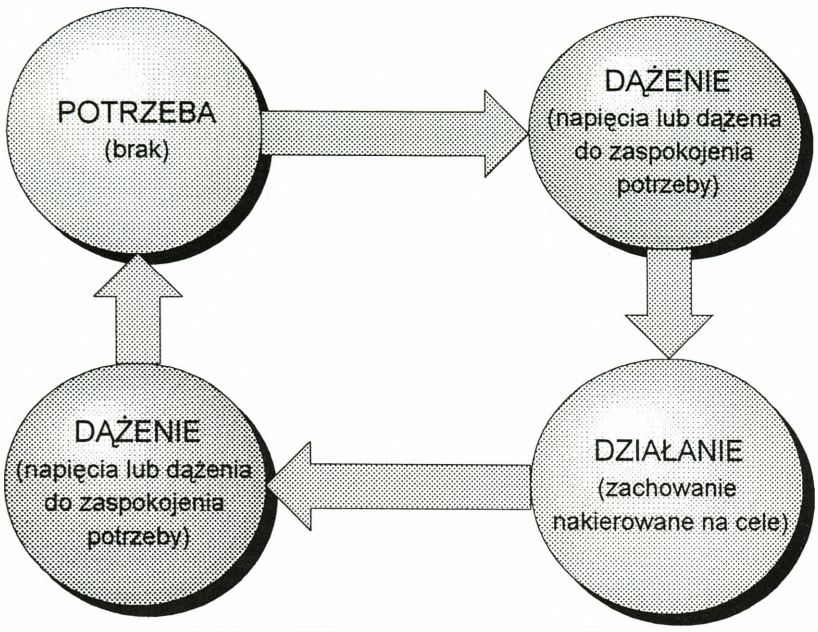

Źródło: W. Jakubowski, *Społeczna natura człowieka*, Warszawa 1999, s. 42.

Rys. 1. Model motywacji według teorii potrzeb

Wydaje się, że do nabywania wiedzy z zakresu obronności, skłania pracowników administracji publicznej: chęć zdobycia dodatkowych kwalifikacji zawodowych, nabycia kompetencji w zakresie obronności, ambicje, a niekiedy ciekawość. Czasem w grę wchodzi jeden motyw, jasno sprecyzowany, jednak najczęściej występuje ich kilka. Nie zawsze jednak samemu respondentowi łatwo określić jeden z nich. Dla przykładu w badaniach prowadzonych w 1999 r.[58] głównym motywem uczestnictwa w kształceniu obronnym, dla 48% badanych (gdzie N=44), była potrzeba posiadania ogólnej wiedzy o obronności. W części tych wypowiedzi akcentowany jest element powinności, normy obowiązującej wszystkich piastujących kierownicze stanowiska w administracji publicznej. Dla 39% respondentów motywem uczestnictwa w tej formie

[58] Szerzej J. S. Kardas, *Wyższe kursy obronne. Analiza. Ocena. Perspektywy*, Warszawa 2000.

kształcenia obronnego były wymagania obecnego stanowiska pracy, zaś 13% badanych nie potrafiła udzielić odpowiedzi.

Badając środowisko kadr administracji publicznej i poddając analizie motywy ich uczestnictwa w edukacji z zakresu obronności państwa można pośrednio traktować istniejący stan jako odzwierciedlenie aksjologicznego wymiaru bezpieczeństwa państwa. Oczywiście pamiętając o wielu zmiennych zakłócających.

W badaniach przeprowadzonych przez nas w 2000 – 2001 r., ponownie zapytaliśmy respondentów o najważniejszy motyw uczestnictwa w kształceniu obronnym. Uzyskane wyniki prezentujemy w **tabeli 28**.

Tabela 28

Motyw uczestnictwa pracowników administracji publicznej w kształceniu z zakresu obronności państwa (N=104; dane w %)

Motyw uczestnictwa pracowników administracji publicznej w kształceniu w zakresie obronności państwa	**Procent odpowiadających**
Zainteresowania problemami obronności	19,3
Potrzeba posiadania ogólnej wiedzy o obronności kraju	39,4
Wymagania obecnego stanowiska pracy	26,9
Przymus	2,9
Inny	2,9
Trudno powiedzieć	8,6

Najważniejszym motywem uczestnictwa w kształceniu z zakresu obronności była *potrzeba posiadania ogólnej wiedzy o obronności kraju* (39,4%). Wykonany jedną skalą pomiar nie jest oczywiście dokładny, jednak wynik ten jest zbieżny z wcześniej przeprowadzonymi badaniami (w 1999 r., gdzie N=44[59]).

---

[59] Tamże.

Wymagania obecnego stanowiska pracy stanowiły drugi co do wielkości wskaźnik motywacyjny, 26,9% respondentów wyraziło opinię, iż wykonywane obowiązki służbowe wymagają od nich specjalistycznej wiedzy w dziedzinie obronności państwa i szeroko rozumianego bezpieczeństwa. W związku z tym uczestniczą w różnego rodzaju formach kształcenia obronnego. Jedynie dla 2,9% motywem uczestnictwo w tym kształceniu był *przymus*. Zastanawiające jest również nie udzielenie żadnej odpowiedzi na postawione pytanie przez 18 respondentów. Może to świadczyć o tym, że respondenci ci, np. nie uczestniczyli w żadnym kształceniu z tego zakresu.

Skorelowaliśmy powyższe wyniki z wynikami dotyczącymi samooceny przygotowania pracowników administracji publicznej do wykonywania zadań obronnych. Uzyskane wyniki prezentujemy w **tabeli 29**.

Tabela 29

Motywy uczestnictwa pracowników administracji publicznej w kształceniu w zakresie obronności państwa a ogólna ocena przygotowania własnego do wykonywania zadań obronnych (w tabeli podaliśmy liczebność i procent odpowiadających.)

Motyw uczestnictwa pracowników administracji publicznej w kształceniu w zakresie obronności państwa	**Ogólna ocena przygotowania własnego do wykonywania zadań obronnych**		
	Dobrze / Raczej dobrze	Źle / Raczej źle	Razem
Zainteresowania problemami obronności	18 90%	2 10%	20
Potrzeba posiadania ogólnej wiedzy o obronności kraju	22 59,5%	15 40,5%	37
Wymagania obecnego stanowiska pracy	13 48,2%	14 51,8%	27
Przymus	2 100%	0 0,0%	2
Razem	**55**	**31**	**86**

Stwierdziliśmy istnienie zależności przeciętnej – VCramera=0,34, istotnej statystycznie - na poziomie p=0,01. Osoby których motywem było zainteresowanie

problemami obronności, oceniały własne przygotowanie w kategorii *dobrze* i *raczej dobrze* (90%). Natomiast rozkład opinii wśród respondentów, gdzie motywem była potrzeba posiadania ogólnej wiedzy o obronności kraju, był raczej zróżnicowany, a mianowicie: 59,5% wśród osób oceniających *dobrze* i *raczej dobrze* swoje przygotowanie do wykonywania zadań obronnych, zaś 40,5% wśród osób oceniających je *raczej źle* i *źle*.

Natomiast rozkład opinii tych osób, których motywem uczestnictwa w kształceniu obronnym były wymagania obecnego stanowiska pracy, był prawie jednakowy. Wśród oceniających swoje przygotowanie *dobrze* i *raczej dobrze* jest 48,2% respondentów, a *raczej źle* i *źle* jest 51,8%.

Zaprezentowane wyniki oznaczają, że badani o zainteresowaniach sprawami bezpieczeństwa państwa (problematyką obronną) częściej uważają, że są dobrze przygotowani do wykonywania różnych zadań w tej dziedzinie. Starają się uczestniczyć w różnego rodzaju formach kształcenia obronnego, bo jak twierdzą, wiedza tam nabywana pomaga im w rozumieniu i rozwiązywaniu problemów bezpieczeństwa, oczywiście w zakresie ich kompetencji.

Generalnie respondenci, własne przygotowanie do wykonywania zadań obronnych, ocenili dobrze. Rozkład opinii prezentujemy w **tabeli 30**.

Tabela 30

Opinie respondentów dotyczące własnego przygotowania do wykonywania zadań obronnych (N=122; dane w %)

Treść odpowiedzi	Procent odpowiadających
Dobrze	16,4
Raczej dobrze	36,9
Raczej źle	25,4
Źle	7,4
Trudno powiedzieć	13,9

Z danych zawartych w **tabeli 30** jak i wcześniejszej **tabeli 28**, wyłania się obraz administracji publicznej napawający optymizmem. Jednak należy zauważyć, że ludzie zazwyczaj wysoko oceniają swoją działalność i umiejętności, stąd też dokonana samoocena własnych kompetencji nie może być wskaźnikiem w pełni trafnym. Można więc mówić tylko o przybliżonym szacunku tej zmiennej. Problematyka ta wymaga więc dalszych badań z użyciem specjalistycznych narzędzi np. testów wiedzy i umiejętności.

Należy stwierdzić fakt przywiązania dużej uwagi kadr administracji publicznej nie tylko do potrzeby posiadania wiedzy na ten temat, ale także do wymagań obecnego stanowiska pracy.

Jeżeli założymy, że większość pracowników dąży do spełnienia tych potrzeb i wymagań zajmowanego stanowiska, to warto wiedzieć, czy posiadając już wiedzę z zakresu obronności państwa skuteczniej działaliby w zakresie realizacji zadań obronnych wynikających z powierzonej im funkcji. Poprosiliśmy więc respondentów o wyrażenie na ten temat opinii. Wyniki prezentujemy w **tabeli 31**.

Tabela 31

Opinie respondentów związane z pytaniem: czy posiadając wiedzę z zakresu obronności państwa skuteczniej działaliby w zakresie realizacji zadań obronnych wynikających z powierzonej im funkcji? (N=122; dane w %)

Treść odpowiedzi	Procent odpowiadających
Tak	37,7
Raczej tak	42,6
Raczej nie	9,0
Nie	2,5
Trudno powiedzieć	8,2

Zdecydowana większość respondentów, gdyż 80,3%, wyraziła opinie o tym, że posiadając wiedzę z zakresu obronności państwa skuteczniej działaliby w zakresie realizacji zadań obronnych wynikających z powierzonej im funkcji (rozkład opinii: 37,7% - *tak*, 42,6% - *raczej tak*). Na podstawie analizy wypowiedzi tej grupy pracowników wyróżniliśmy dwie funkcje, które ich zdaniem pełni edukacja z zakresu obronności państwa. Podstawową funkcją jest funkcja poznawcza (informacyjna), która mieści w sobie, między innymi:

- umiejętności dostrzegania faktów z zakresu obronności, sprawność operowania uogólnieniami z dziedziny bezpieczeństwa państwa;
- umiejętność interpretacji wiedzy i transfer już posiadanych wiadomości;

Również w świadomości badanych pracowników administracji publicznej zaznacza się funkcja wychowawcza. Edukacja dla bezpieczeństwa państwa, jak sami twierdzą wytwarza poczucie własnej odpowiedzialności za sprawy bezpieczeństwa kraju, stwarza możliwości nabycia umiejętności radzenia sobie w sytuacjach kryzysowych, wynikających z zagrożeń i w tym aspekcie podejmowania trafnych decyzji.

W celu poznania preferencji respondentów zadano im pytanie, jaką preferują formę doskonalenia wiedzy i umiejętności z zakresu problemów obronności państwa. Rozkład opinii prezentujemy w **tabeli 32**.

Tabela 32

Preferencje respondentów dotyczące form doskonalenia wiedzy i umiejętności z zakresu problemów obronności państwa (N=112; dane w %)

Treść odpowiedzi	Procent odpowiadających
Kurs taki, jak w Akademii Obrony Narodowej	50,9
Samokształcenie (literatura fachowa, prasa, telewizja)	6,3
Systematyczne, kilkudniowe kursy problemowe	19,6
Ćwiczenia obronne	11,6

Inne	1,8
Trudno powiedzieć	9,8

Wśród zaprezentowanych w kwestionariuszu ankiety sześciu propozycji odpowiedzi (zob. **tabela 32**), według badanych, kurs w Akademii Obrony Narodowej jest najbardziej przez nich preferowany[60]. Taką opinię wyraziło 50,9% respondentów. Wydaje nam się, że tak wysoka ilość wskazań może być spowodowana tym, że wśród respondentów były osoby które miały do czynienia z tą formą kształcenia, jak i osoby wiedzące dość wiele o jej funkcjonowaniu. Dla przykładu w latach 1995-1999 Wyższy Kurs Obronny ukończyło 1319 pracowników administracji publicznej RP w 92 grupach[61] (**tabela 33**). Świadczyć to może również o dużym zainteresowaniu tą formą kształcenia i potrzebie posiadania wiedzy z zakresu obronności państwa.

Mniejszym zainteresowaniem respondentów cieszyły się systematyczne, kilkudniowe kursy problemowe – 19,6% wskazań, które w skali preferencji uplasowały się na drugim miejscu.

---

[60] Na mocy Uchwały Nr 72 Rady Ministrów z 4 października 1994 roku oraz na podstawie (art.5 ust.2 pkt2 i ust.4 oraz art.18 ust.2 pkt1) Ustawy z 31 marca 1965 roku o wyższym szkolnictwie wojskowym zorganizowano Wyższy Kurs Obronny (WKO) dla kierowniczej kadry administracji publicznej. Wprowadzenie kursu, począwszy od roku akademickiego 1994/1995, w Akademii Obrony Narodowej zarządził minister obrony narodowej (Zarządzenie Nr 113 Ministra Obrony Narodowej z 7 grudnia 1994 r.). Zajęcia na WKO organizuje się dla: ministrów, sekretarzy i podsekretarzy stanu, kierowników urzędów centralnych, dyrektorów generalnych, wyznaczonych dyrektorów departamentów (komórek równorzędnych) ministerstw i urzędów centralnych, wojewodów, wicewojewodów oraz wyznaczonych dyrektorów (kierowników) wydziałów (komórek organizacyjnych) wchodzących w skład urzędów wojewódzkich. Do udziału zaprasza się również prezydentów miast wojewódzkich.

[61] K. Teresiak, *Wykaz ilościowy absolwentów WKO kierowniczej kadr administracji publicznej. Stan za okres 15 stycznia 1995 r. do 2 lipca 1999 r.*, AON, Warszawa 1999, maszynopis.

Tabela 33

Wykaz ilościowy absolwentów wyższych kursów obronnych (WKO)*)

GRUPA	NAZWA GRUPY	Rozpoczęli	Ukończyli	Nie ukończyli	Ilość grup od 1995 r.
I	Ministrowie, Sekretarze Stanu, Podsekretarze Stanu	108	97	11	9
II	Wojewodowie i Wicewojewodowie	116	115	1	8
III/c	Dyrektorzy Generalni Ministerstw i Urzędów Centralnych	21	21	0	2
III/w	Dyrektorzy Generalni Urzędów Wojewódzkich	9	9	0	1
IV	Dyrektorzy (Zastępcy) Departamentów Ministerstw i Urzędów Centralnych	441	427	14	30
V	Dyrektorzy (Zastępcy) Komórek Organizacyjnych Urzędów Wojewódzkich i Administracji Specjalnej oraz Sekretarze Wojewódzkich Komitetów Obrony	543	537	6	33 (w tym trzy grupy sekretarzy WKO)
VI	Parlamentarzyści	46	46	0	4
VIII	Starostowie	30	30	0	2
IX	Prezydenci miast wojewódzkich	37	37	0	3
RAZEM		**1351**	**1319**	**32**	**92**

*) *Dane za okres: 15 stycznia 1995 r. – 2 lipca 1999 r.*

Powyższe wyniki skorelowaliśmy z wynikami pomiaru uczestnictwa w kursach, szkoleniach itp. w zakresie obronności państwa. Stwierdziliśmy istnienie zależności przeciętnej – VCramera=0,43, istotnej statystycznie – na poziomie p=0,0007. Wyniki rozkładu opinii przedstawiliśmy w **tabeli 34**.

Tabela 34

Uczestnictwo w kursach (szkoleniach itp.) a preferencje respondentów dotyczące form doskonalenia wiedzy i umiejętności z zakresu obronności państwa (w tabeli podaliśmy liczebność i procent odpowiadających.)

Treść odpowiedzi	Preferowana przez respondentów forma doskonalenia wiedzy i umiejętności z zakresu obronności państwa					
	WKO	Samokształcenie	Systematyczne, kilkudniowe kursy problemowe	Ćwiczenia obronne	Inne	Trudno powiedzieć
Respondenci którzy nie ukończyli żadnego kursu (szkolenia itp.) z zakresu obronności	26 37,7%	6 8,7%	15 21,7%	11 15,95%	0 0%	11 15,95%
Respondenci którzy ukończyli jakikolwiek kursu (szkolenia itp.) z zakresu obronności	31 72,1%	1 2,3%	7 16,3%	2 4,65%	2 4,65%	0 0%
Razem	**57**	**7**	**22**	**13**	**2**	**11**

W każdej kategorii respondentów, tzn. tych którzy uczestniczyli w jakiejkolwiek formie kształcenia z zakresu obronności i tych którzy nie byli uczestnikami kształcenia (szkolenia itp.) obronnego, dominowały wskazania na wyższe kursy obronne (WKO) organizowane w Akademii Obrony Narodowej (37,7% w kategorii pierwszej – *tych którzy nie uczestniczyli* i 72,1% w drugiej – *uczestników*).

Pracownicy administracji publicznej częściej dokonujący wyboru uczestnictwa w systematycznych, kilkudniowych kursach problemowych (21,7%), ćwiczeniach obronnych (15,9%) i samokształceniu (8,7%), należeli do osób, które nie były uczestnikami kursów, szkoleń czy ćwiczeń z zakresu obronności państwa. Otrzymane wyniki wskazują, że osoby te wybierają raczej pracę samodzielną. Podporządkowują

osobistym potrzebą zgromadzony przez siebie zakres wiedzy obronnej. Można sądzić, że ideacyjny charakter zadań obronnych[62] stawianych administracji publicznej jest czynnikiem skłaniającym ich do bagatelizowania spraw związanych z edukacją w zakresie obronności państwa.

Uważamy, że różne formy kształcenia i szkolenia kadr administracji publicznej będą cieszyły się zainteresowaniem wówczas, gdy będą postrzegane w kategorii autentycznych potrzeb instytucji (osób np. dyrektora, wojewody, starosty, prezydenta miasta), jak również jako przedsięwzięcia kształtujące umiejętności praktyczne i przydatne pracownikowi w podejmowaniu decyzji (działaniu) w sytuacjach zagrożeń. Jeśli tego nie będzie, należy przypuszczać, że pracownicy ci nie będą twórczo podchodzili do zadań obronnych wynikających z pełnionej funkcji, a tym bardziej do podnoszenia swoich kwalifikacji w zakresie obronności państwa.

Wielu badanych, jak wcześniej wspomnieliśmy, preferowało Wyższy Kurs Obronny prowadzony w Akademii Obrony Narodowej. Opinię taką wyraziło 50,9% respondentów. Uznaliśmy więc za stosowne zapytanie ich, w jakim stopniu kurs ten spełnił ich oczekiwania. Wyniki opinii przedstawiliśmy w **tabeli 35**.

Tabela 35

Stopień spełnienia oczekiwań respondentów wobec Wyższych Kursów Obronnych prowadzonych w Akademii Obrony Narodowej (N=106; dane w %)

Treść odpowiedzi	Procent odpowiadających
W dużym stopniu	43,4
Raczej w dużym stopniu	28,3
Raczej w małym stopniu	3,8
W małym stopniu	0,9
Trudno powiedzieć	23,6

[62] Realizowane obecnie zadania obronne nie mają realnego znaczenia, pewnego odniesienia do sytuacji trwających, są wyłącznie próbą przygotowania się do przyszłych zadań realizowanych w sytuacjach rzeczywistych.

Z danych zawartych w powyższej tabeli wynika, że pracownicy administracji publicznej pozytywnie oceniają tę formę zdobywania wiedzy obronnej. W zdecydowanej większości wskazań, respondenci twierdzili że prowadzone w Akademii Obrony Narodowej kursy spełniły ich oczekiwania *w dużym i raczej w dużym stopniu* (71,7% wskazań).

Czym uzasadnić tak wysoką ocenę? Na powyższe pytanie częściowo znaleźliśmy odpowiedź w czasie prowadzonych wywiadów. Często pojawiały się w nich opinie dotyczące profesjonalizmu wykładowców i organizatorów kursu. Podkreślano również aktualność poruszanej problematyki, potrzebę zdobywania wiedzy obronnej i nabywania umiejętności w tym zakresie. Występowały także opinie, dotyczące pewnego przybliżenia tematyki WKO do praktycznego działania w sytuacjach zagrożeń. Jak wskazywał jeden z rozmówców *(...) powinniśmy mieć jasno sprecyzowane kompetencje w zakresie działania w sytuacjach kryzysowych, pewną instrukcje według której bym podejmował decyzję, po prostu działał (...) w sytuacji jakiegokolwiek kryzysu: powodzi, zawalenia budynku itp. szybkiego i sprawnego działania oczekują ode mnie przełożeni i poszkodowani (...)*. Inny natomiast akcentuje potrzebę częstszego prowadzenia zajęć, np. w formie studium przypadku, modelowania zachowań, gier decyzyjnych ze wspomaganiem komputerowym.

Respondenci podkreślają, że w trakcie kształcenia istnieje możliwość wymiany poglądów na sporne kwestie, w zakresie realizacji zadań obronnych i zasad działania w sytuacjach kryzysowych. Ma to istotny wpływ na optymalizację współdziałania struktur administracji publicznej w realizacji aktualnych zadań leżących w kompetencji poszczególnych urzędów.

Na podstawie prezentowanych wyników widzimy, że wśród badanych pracowników administracji publicznej występują dwie grupy dominujących wskazań. Pierwsza opisana powyżej i druga grupa respondentów to ci, którzy nie określili w jakim stopniu tego typu kurs spełnił ich oczekiwania (wybrali kategorię *trudno powiedzieć*). Należy do niej 23,6% badanych urzędników. Wyrażone przez

respondentów wątpliwości, co do spełnienia ich oczekiwań, mogą świadczyć o tym, że tego typu kurs nie trafił w ich zainteresowania lub tego typu sprawy są dla nich obojętne. Wśród osób deklarujących tę kategorię odpowiedzi mogą być również i te, które nigdy nie uczestniczyły w tej formie kształcenia, więc nie mogą wyrazić opinii co do stopnia spełnienia ich oczekiwań w tym zakresie.

Interesowało nas również to, która z form organizacyjnych, zdaniem urzędników jest najskuteczniejsza w zdobywaniu wiedzy i nabywaniu umiejętności z dziedziny bezpieczeństwa państwa. Wyniki badań opinii na ten temat prezentujemy w **tabeli 36**.

Tabela 36

Najskuteczniejsze formy organizacyjne w zdobywaniu wiedzy i nabywaniu umiejętności z dziedziny bezpieczeństwa państwa – na podstawie relacji respondentów (N=122; dane w %)

Treść odpowiedzi	Procent odpowiadających
Instytucje profesjonalnie zajmujące się kształceniem	81,1
Działalność indywidualna	1,6
Działalność środowiskowa (lokalna)	4,9
Działalność stowarzyszeń i organizacji proobronnych	7,4
Media	4,9
Trudno powiedzieć	0

Tak duża liczba respondentów (81,8%) deklarujących to, iż najskuteczniejszą formą zdobywania wiedzy i nabywania umiejętności jest kształcenia w instytucjach profesjonalnie zajmujących się tego typu działalnością świadczy, że urzędnicy administracji publicznej to grupa zawodowa, dla której te sprawy nie są obojętne. Z udzielanych wywiadów wynikało, że urzędnicy chcą pracować z ludźmi przygotowanymi (wykształconymi) przez profesjonalne instytucje. Uważają często, że

instytucje takie zapewniają: posiadanie zasobu wiedzy obronnej, poznanie dokumentów normatywnych i przepisów, profesjonalne przygotowanie do działania w sytuacjach kryzysowych, nabycie umiejętności podejmowania uzasadnionych decyzji w chwili wystąpienia zagrożeń i w trakcie akcji.

Po otrzymaniu powyższych opinii poprosiliśmy respondentów o wypowiedzenie się na temat osób, które ich zdaniem powinny być skierowane na, podane wcześniej przez nas, formy kształcenia i szkolenia obronnego. Badani w udzielanych wywiadach najczęściej zaznaczali, że na Wyższy Kurs Obronny (WKO) skierowaliby parlamentarzystów, wojewodów, marszałków, starostów, dyrektorów i pracowników wydziałów kryzysowych. W szkoleniu w resortach, urzędach centralnych i wojewódzkich, ich zdaniem, uczestniczyć powinni starostowie, dyrektorzy i inspektorzy. Zaś w treningach, grach decyzyjnych i ćwiczeniach obronnych, powinni uczestniczyć wszyscy ci, którzy uczestniczą w WKO. Były i takie opinie, iż na każdą z prezentowanych form powinni być skierowani urzędnicy administracji publicznej, którzy mają kompetencje decydowania o sprawach bezpieczeństwa państwa. Wypowiedzi te, nie dały jednoznacznej odpowiedzi na pytanie, które wcześniej analizowaliśmy *(... kogo należałoby skierować na wyszczególnione formy kształcenia i szkolenia?*), nie mniej jednak dały nam argument do stwierdzenia, iż urzędnicy widzą szeroką potrzebę kształcenia własnego, jak i swoich przełożonych oraz podwładnych, w zakresie wypełniania zadań dotyczących problematyki obronnej. Wypowiedzi powyższe należy jednak traktować jako deklaracje, stąd też dokonana prezentacja osób nie może być wskaźnikiem w pełni trafnym. Można więc mówić tylko o przybliżonym szacunku tej zmiennej. Problematyka ta wymaga więc dalszych badań z użyciem specjalistycznych narzędzi.

3.4. Uogólnienia i wnioski

Uogólniając przeprowadzone analizy prezentowanych w pracy wyników badań, spróbujmy dokonać charakterystyki postaw respondentów wobec problemów związanych z bezpieczeństwem naszego państwa. Wyjdźmy od tego, że postawy badanych w znacznym stopniu różnicuje staż pracy na stanowisku urzędnika (zakładamy, iż w większości jest on zależny od wieku badanej osoby). Wraz z ilością lat pełnienia funkcji urzędnika rośnie poparcie wobec takich problemów jak:

- powszechny obowiązek służby wojskowej i postrzeganie go w kategoriach czynnika sprzyjającego poprawie obronności kraju;
- zwiększenie dotacji państwowych na kształcenie kadr administracji publicznej w zakresie bezpieczeństwa kraju oraz na kształcenie obronne młodzieży w szkołach.

Urzędnicy administracji powszechnie interesują się sprawami bezpieczeństwa militarnego Polski. Nakazuje to przypuszczać, iż postawy wobec problemów bezpieczeństwa są ukształtowane na podstawie silnego komponentu poznawczego. Badani deklarujący zainteresowanie obronnością częściej niż pozostali są zwolennikami powszechnego obowiązku obrony i zwiększenia dotacji finansowych na obronność państwa. Zmienna ta nie wpływa jednak na ocenę bezpieczeństwa Polski.

Zwiększenie wydatków na obronność respondenci wiążą, przede wszystkim, z dofinansowaniem szkolenia wojska. Są jednak przeciwni utrzymywaniu rozbudowanych liczebnie sił zbrojnych.

Ogólna ocena bezpieczeństwa militarnego Polski dzieli badanych na dwie prawie równe grupy. Pozytywne czy też negatywne oceny wyrażane o bezpieczeństwie naszego państwa nie mają wpływu na postrzeganie innych zagadnień związanych z problematyką obronności. Należy również powiedzieć, że społeczne zachowanie się urzędników jest między innymi funkcją ich orientowania się w otoczeniu.

Na podstawie stereotypowo wyrażanych poglądów można sądzić, że największy wpływ na kształtowanie opinii respondentów na temat bezpieczeństwa Polski mają media, a przede wszystkim telewizja.

W przypadku niewielkiego oddziaływania członków rodziny na ich opinie dotyczące ww. tematu, deklarowane oceny są dużo częściej negatywne niż w przypadku, gdy badani określali rodzinę jako instytucję mającą duży wpływ na kształtowanie posiadanych poglądów.

Znaczna część badanych negatywnie ocenia wysiłki instytucji władzy w umacnianiu obronności państwa, choć większość wyraża pozytywne opinie o ich działalności w tym zakresie (tylko Senat uzyskał więcej ocen negatywnych niż pozytywnych).

Zaprezentowane rozważania należałoby wzbogacić szerszą charakterystyką. Warto więc dodać, że:

- ponad połowa respondentów postrzega zadania stawiane przez przełożonych do realizacji w zakresie obronności jako mało zrozumiałe;
- większość ankietowanych (ponad 60%), nisko ocenia akty prawne normujące obowiązki poszczególnych struktur administracji publicznej w zakresie realizacji zadań obronnych;
- ponad połowa respondentów przywiązuje dużą wagę do doskonalenia zawodowego swoich współpracowników z zakresu obronności, liczba ta rośnie wraz ze stażem na stanowisku urzędnika;
- co drugi badany dokonuje wysokiej samooceny kompetencji do wykonywania zadań obronnych;
- ponad 58% ankietowanych postrzega szkolenia z zakresu obronności jako mało przydatne w kształtowaniu umiejętności praktycznych, poszczególnych osób i zespołów pracowniczych, wykorzystywanych w sytuacjach zagrożeń;
- co czwarty badany nie dostrzega kompetencji z zakresu obronności jako czynnika ułatwiającego karierę urzędnika;
- prawie 40% respondentów przywiązuje dużą wagę do potrzeby posiadania ogólnej wiedzy o obronności kraju, natomiast prawie 27% do wymagań obecnego stanowiska pracy.

Okazuje się, że urzędnicy administracji publicznej pozytywnie oceniają własne działania w zakresie realizacji zadań obronnych. W aspekcie posiadania wystarczającej wiedzy obronnej taką opinię wyraża ponad 80% ankietowanych.

Ponad 80% respondentów postrzega instytucje profesjonalnie zajmujące się kształceniem z zakresu bezpieczeństwa państwa, jako formę organizacyjną, umożliwiającą najskuteczniejsze zdobywanie wiedzy obronnej i nabywania umiejętności w tym zakresie. Sądzimy, że wynikiem tego są preferencje kadry administracji publicznej, dotyczące zdobywania wiedzy i doskonalenia umiejętności na Wyższym Kursie Obronnym w Akademii Obrony Narodowej (50,9% badanych).

Na podstawie uzyskanych wyników, pracownicy administracji publicznej uczestniczący w badaniach prezentują się jako grupa wyrażająca troskę o bezpieczeństwo kraju. Choć nie wszyscy interesują się na bieżąco tą problematyką, posiadają jednak ukształtowane poglądy wobec zagadnień poruszanych w kwestionariuszu ankiety. Są wrażliwi na potrzeby kraju w zakresie obronności. Mimo, iż posiadają zróżnicowane ogólne oceny bezpieczeństwa militarnego Polski to jednak w większości widzą podobne rozwiązania mające na celu umacnianie obronności naszego państwa. Ten jednoczesny splot indywidualizmu z idealizmem oraz pragmatyzm współwystępujący z pasywizmem to specyficzne cechy świadomości urzędników administracji publicznej w dobie transformacji systemowej państwa.

Sądzimy, że warto podkreślić zróżnicowane postrzeganie przez respondentów aktywności i sumienności realizacji zadań obronnych przez instytucje administracji publicznej. Jeżeli pozytywne oceny dominują w zakresie funkcjonowania urzędu będącego miejscem pracy respondenta to opinie o całości struktur administracji są dużo bardziej negatywne. Respondenci dostrzegają więc najczęściej nieprawidłowości w rozwiązywaniu problemów z zakresu obronności państwa poza swoim najbliższym środowiskiem. Na poziomie mikrostruktur, w tym przypadku są to urzędy będące miejscem zatrudnienia, podkreślają duże zaangażowanie poszczególnych osób jak i całej instytucji w realizacji zadań obronnych. Te subiektywne odczucia mimo swych negatywnych konotacji, wydaje się, iż mają również pozytywny wpływ na działalność poszczególnych jednostek. To bowiem mikrostruktury najsilniej oddziałują na

postawy człowieka. Dominujące tam sposoby zachowań, systemy wartości są przejmowane przez jednostki i traktowane jako własne. Jeżeli więc na tym poziomie funkcjonowania instytucji problematyka obronności uzyskała wysoką rangę to gwarantuje to w dużym stopniu zaangażowanie i twórcze podejście w rozwiązywaniu zadań obronnych jakie spoczywają na poszczególnych strukturach administracyjnych.

Prezentowane korzystne opinie nie mogą być wyłącznie wynikiem działania mechanizmów racjonalizacji. Respondenci podkreślając sprawność realizacji zadań obronnych w ich miejscu pracy dostrzegają również negatywne zjawiska tam występujące (np. niski poziom kompetencji zawodowych do wykonywania zadań obronnych).

Dużą wagę pracownicy administracji publicznej przywiązują do stopnia przydatności wiedzy obronnej na zajmowanym przez nich stanowisku pracy. Sądzą, że warto zdobywać wiedzę i nabywać praktyczne umiejętności w tym zakresie. Prawie 90% respondentów dostrzegło taką potrzebę. Urzędnicy podkreślając wartość zdobywania wiedzy obronnej, dostrzegają również negatywne zjawiska występujące w tym zakresie (np. ograniczanie się jedynie do nabywania praktycznych umiejętności, brak szerszego zainteresowania problemami obronności).

Zakończenie

Formuła „aktywnego działania na rzecz bezpieczeństwa własnego i innych" akcentuje rolę dynamiki podmiotowej w przebiegu działalności administracji publicznej. Wskazuje bowiem nie tylko na miejsce wartości jaką jest bezpieczeństwo w strukturze osobowości pracowników administracji publicznej, czy na jej związek z osobowością, ale akcentuje przede wszystkim potrzebę podmiotowego odnoszenia się ku niej, konieczność faktycznego jej realizowania i zaangażowania się w nią.

Postawa jednostki jest jej względnie trwałą właściwością i stanowi istotną cechę osobowości, a nie chwilowy stan emocjonalny. Ta cecha, określająca postawy wobec bezpieczeństwa państwa, może mieć charakter wartości subiektywnej wyrażającej się w zapewnieniu dobrostanu danej jednostki, bez uwzględniania racji ogólnospołecznych, lecz również może być wartością obiektywną, gdy będzie odzwierciedlała troskę i poparcie dla dobra ogólnospołecznego.

W pierwszym z przypadków, bezpieczeństwo państwa nie stanowi dla jednostki istotnej wartości, jeżeli tak, to tylko wtedy, gdy nie wymaga zaangażowania jej dóbr i wysiłku, a przynosi wymierne korzyści indywidualne. W drugim zaś, postrzegane będzie w kategoriach dobra ogólnospołecznego warunkującego realizację dóbr osobistych, a przez to godnego poświęceń i wyrzeczeń. Znaczenie czynnika ekonomicznego w myśleniu o sprawach bezpieczeństwa państwa sądzimy, że jest, po pierwsze, wynikiem trudności ekonomicznych towarzyszących reformom państwa. Po drugie, jest skutkiem zmian w mentalności związanych właśnie z formowaniem w Polsce systemu opartego na gospodarce rynkowej i na kryterium indywidualnego sukcesu.

Bezpieczeństwo jako wartość obiektywna ma istotne znaczenie dla egzystencji jednostki, jak również społeczności. W tym obszarze będzie między innymi[63]:

- przejawiać swoją realność za pośrednictwem właściwości strukturyzowania osobowości i regulacji życia społecznego, jak również zachowań indywidualnych;
- wiązać się z poczuciem odpowiedzialności oraz podejmowaniem decyzji;
- zobowiązywać do podejmowania tych zachowań, za pośrednictwem których urzeczywistniane jest dobro ogólnospołeczne;
- stabilizować egzystencję i służyć twórczemu byciu jednostki. Dawać jej poczucie aktywnego uczestnictwa i swobodnego rozwoju. Pomagać w identyfikowaniu przynależności „do..." i zakorzenienia „w...";
- umożliwiać realizowanie życia pełnego sensu i uporządkowanego według przejrzystych zasad;
- wzmagać zdolność i tendencję jednostki do odniesienia się „ku...";
- mobilizować i wyzwalać siły motywacyjne, zarówno kreatywne, jak i te, służące ponoszeniu ofiar i własnej partycypacji w dobru ogólnospołecznym.

Bezpieczeństwo państwa tak jak inne wartości współtworzy ludzką egzystencję. Nadaje jej sensu bo coś człowiekowi „proponuje", w coś go „angażuje", do czegoś „odnosi" i ku czemuś „orientuje".

Badanie postaw kadr administracji publicznej wobec bezpieczeństwa państwa jest problemem niezwykle złożonym. Już samo ujęcie postawy, nadające jej głównie postpoznawczy charakter, może budzić wiele zastrzeżeń. Zakłada się bowiem w ten sposób skłonność człowieka przede wszystkim do racjonalnych działań opartych głównie na rozumnych przesłankach. Pomija się natomiast ważny obszar motywacji, jaki związany jest z emocjonalną sferą funkcjonowania jednostki. Jest więc to pewien przejaw redukcjonizmu. W prowadzonych badaniach takie podejście wydało się jednak zasadne. Założyliśmy bowiem, że bezpieczeństwo państwa w percepcji

---

[63] Por. K. Popielski, *Noetyczny wymiar osobowości*, Lublin 1992.

urzędników państwowych i samorządowych stanowi wartość tylko wtedy, gdy postawa wobec tej problematyki jest wynikiem głębokiej wiedzy o niej, a nie funkcjonujących stereotypów czy błędnych kategoryzacji, nadających postawie określoną walencję.

Wiedza wydaje się w obecnych czasach najważniejszym determinantem ludzkich poczynań, a w przypadku kadr administracji publicznej jawi się prakseologicznym imperatywem wszelkiej aktywności służbowej. Należyte wypełnianie roli społecznej urzędnika jest więc możliwe tylko w przypadku posiadania określonego zasobu informacji, co umożliwia zrozumienie skomplikowanych uwarunkowań współczesnego świata, a przez to skuteczne w nim działanie. Jesteśmy przekonani o zróżnicowanych możliwościach kształtowania postaw wobec problematyki bezpieczeństwa państwa, jak np. poprzez wywołanie emocji, wywołanie działania, dostarczanie informacji, zrozumienie - to w przypadku kadr administracji publicznej ta ostatnia metoda wydaje się być podstawową i pierwotną. Wszystkie inne powinny być jej podporządkowane.

Problematyka bezpieczeństwa państwa, jako wartości w postawach kadr administracji publicznej, wymaga systematycznych badań prowadzonych z użyciem specjalistycznych narzędzi badawczych, między innymi testów wiedzy i umiejętności. Jesteśmy świadomi tego, że w badanym obszarze jest jeszcze wiele problemów do rozwiązania, np. *Czy wiedza zdobywana na różnych formach kształcenia czy szkolenia obronnego jest wiedzą wykorzystywaną przez nich w pracy zawodowej, jeśli tak to w jakim stopniu? Czy programy nauczania spełniają swoje zadania? Czy urzędnicy posiadają odpowiednie kompetencje do decydowania o sprawach obronności państwa?* Problemów nasuwa się jeszcze więcej, lecz nie sposób ich rozwiązać teraz, ale w przyszłości zapewne tak.

Prowadząc badania staraliśmy się, aby zebrany materiał badawczy, był szczególnie wartościowy pod względem poznawczym, by nie odnosił się wyłącznie do abstrakcyjnych pojęć, lecz stanowił przede wszystkim reprezentację realnych działań i funkcjonujących w środowisku urzędników administracji publicznej ocen.

Sądzimy, że wyniki prowadzonych przez nas badań, pozwoliły uzyskać informacje o randze jaką posiadają zadania związane z obronnością państwa w działalności poszczególnych urzędników, jak również instytucji administracji publicznej.

Bibliografia

Bezpieczeństwo narodowe i międzynarodowe u schyłku XX wieku, pod redakcją Davisa B. Bobrowa, E. Haliżaka, R. Zięby, Warszawa 1997.

Clauss G., Ebner H., *Podstawy statystyki dla psychologów, pedagogów i socjologów*, Warszawa 1972.

Człowiek jako obywatel, pod redakcją M. Szyszkowskiej, Warszawa 1995.

Denek K., *Aksjologiczne aspekty edukacji szkolnej*, Toruń 1999.

Góralski A., *Metody opisu i wnioskowania statystycznego w psychologii i pedagogice*, Warszawa 1987

Horney K., *Neurotyczna osobowość naszych czasów*, Warszawa 1993.

Jakubowski W., *Społeczna natura człowieka*, Warszawa 1999.

Kardas J. S., Majewski T. (kier.), Mazurek Z., Szulc B., *Pomiar motywacji studentów AON do rozwoju kompetencji kierowniczych*, AON, Warszawa 2000.

Kardas J. S., *Podwyższanie kwalifikacji obronnych kadr kierowniczych*, [w:] *Vademecum dydaktyczno-wychowawcze*, pod redakcją naukową M. Kalińskiego i J. Tomiło, Warszawa 2000.

Kardas J. S., *Wyższe Kursy Obronne. Analiza, ocena, perspektywy*, Warszawa 2000.

King A., Schneider B., *Pierwsza rewolucja globalna. Raport Rady Klubu Rzymskiego*, Warszawa 1992.

Kocowski T., *Potrzeby człowieka. Koncepcja systemowa*, Wrocław 1978.

Kotarbiński T., *Kursy logiki*, Warszawa 1960.

Kozielecki J., *Rozwiązywanie problemów*, Warszawa 1969.

Kozielski J., *Koncepcje psychologiczne człowieka*, Warszawa 1997.

Krzemiński A., *Wszyscy jesteśmy przybłędami*, „Polityka" 1993, nr 26.

Krzemiński I., *Co się dzieje miedzy ludźmi?*, br i mw.

Kukułka J., *Narodziny nowych koncepcji bezpieczeństwa*, [w:] *Bezpieczeństwo międzynarodowe w Europie Środkowej po zimnej wojnie,* pod redakcją J. Kukułki, Warszawa 1994.

Leoński Z., *Nauka administracji*, wyd. II, Warszawa 2000.

Łaniec J. D., *Elementy statystyki dla pedagogów*, Olsztyn 1994.

Łobocki M., *Wprowadzenie do metodologii badań pedagogicznych*, Kraków 1999.

Mariański J., *Młodzież między tradycją i ponowoczesnością*, Lublin 1995.

Maslow A. H., *Motywacja i osobowość*, Warszawa 1990.

Nowak S., *Metodologia badań socjologicznych*, Warszawa 1970.

Ochendowski E., *Prawo administracyjne, część ogólna*, Toruń 1998.

Peccei A., *Przyszłość jest w naszych rękach*, Warszawa 1987.

Pieter J., *Ogólna metodologia pracy naukowej*, Wrocław-Warszawa 1967.

Polak E., *Przemiany cywilizacji współczesnej w sferze kultury materialnej*, Gdańsk 1996.

Popielski K., *Noetyczny wymiar osobowości*, Lublin 1992.

Potocka-Hoser A., *Wyznaczniki postawy altruistycznej. Badania nad zachowaniem prospołecznym*, Warszawa 1971.

Przecławska A., Rowicki L., *Młodzi Polacy u progu nadchodzącego wieku*, Warszawa 1997.

Reykowski J., *Postawy a osobowość*, [w:] *Teorie postaw*, praca pod redakcją S. Nowaka, Warszawa 1979.

Starościak J., *Zarys nauki administracji*, Warszawa 1971.

Stoner J. A. F., Freeman R. E., Gilbert D. R., *Kierowanie*, Warszawa 1997.

Szyszkowska M., *Człowiek jako obywatel*, Warszawa 1995.

Świniarski J., *O naturze bezpieczeństwa*, Warszawa-Pruszków 1997.

Teresiak K., *Wykaz ilościowy absolwentów WKO kierowniczej kadr administracji publicznej. Stan za okres 15 stycznia 1995 r. do 2 lipca 1999 r.*, AON, Warszawa 1999, maszynopis.

Ustrój administracji publicznej, pod redakcją E. J. Nowackiej, Warszawa 2000.

Zaczyński W., *Praca badawcza nauczyciela*, Warszawa 1995.

Zięba A., *Pokolenie Flugo*, „Nasza Szkoła" 1998, nr 7.

Zięba R., *Instytucjonalizacja bezpieczeństwa europejskiego*, Warszawa 1999.

Zięba R., *Pojęcie bezpieczeństwa państwa w stosunkach międzynarodowych*, „Sprawy międzynarodowe"1989, nr 10.

Zięba R., *Pojmowanie bezpieczeństwa w nauce o stosunkach międzynarodowych*, [w:] *Edukacja dla bezpieczeństwa i pokoju w jednoczącej się Europie. Teoria i jej zastosowanie. Materiały z I Międzynarodowej Konferencji Naukowej, Siedlce-Chlewiska, 5 - 6 maja 1999 roku*, praca pod red. R. Rosy, Siedlce-Chlewiska 1999.

Żegnałek K., *Zarys metodyki pomiaru efektywności kształcenia*, Warszawa 1989.

Załączniki

Załącznik 1 – Kwestionariusz

AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ

KWESTIONARIUSZ

Akademia Obrony Narodowej w Warszawie realizuje badania na temat przygotowania obronnego kadr administracji publicznej w RP. Prosimy zatem o udzielenie odpowiedzi na pytania zawarte w kwestionariuszu. Zgromadzony w ten sposób materiał empiryczny będzie wykorzystany wyłącznie w celach naukowych.

Kwestionariusz jest anonimowy.

Po wypełnieniu proszę przesłać na adres: Jarosław Stanisław KARDAS
Akademia Obrony Narodowej, Oddział Naukowy, 00–910 Warszawa, al. gen. A. Chruściela 103. Tel. (022) 68-13-648, fax (022) 68-13-356.

Dziękujemy!

1. Jak ogólnie ocenia Pan(i) stan bezpieczeństwa Polski?

(Przy wybranej jednej odpowiedzi proszę o postawienie znaku „X")

Treść odpowiedzi	
1. Dobrze	
2. Raczej dobrze	
3. Raczej źle	
4. Źle	
5. Trudno powiedzieć	

2. Co najbardziej oddziałuje na Pan(i)a opinię o bezpieczeństwie?

(Przy wybranej jednej odpowiedzi proszę o postawienie znaku „X")

Treść odpowiedzi	
1. Telewizja	
2. Radio	
3. Prasa	
4. Przekaz koleżeński	
5. Inne (jakie?)	
6. Trudno powiedzieć	

3. W jakim stopniu, Pan(i)a zdaniem, poszczególne instytucje i czynniki przyczyniają się aktualnie do zwiększenia bezpieczeństwa Polski?

(Przy wybranej odpowiedzi proszę o postawienie znaku „X")

Instytucje i czynniki	Treść odpowiedzi					
	1. W dużym stopniu	2. Raczej w dużym stopniu	3. Raczej w małym stopniu	4. W małym stopniu	5. W ogóle nie przyczyniają się	6. Trudno powiedzieć
1. Polityka międzynarodowa						
2. Polityka wewnętrzna						
3. Sytuacja gospodarcza						
4. Wojsko						
5. Administracja publiczna						
6. Wychowanie młodzieży						
7. Stosunki z państwami sąsiednimi						
8 Inne (jakie?)						

4. Jak często zdarza się Pan(i)u narażać własne korzyści w obronie interesów własnej instytucji?

(Przy wybranej jednej odpowiedzi proszę o postawienie znaku „X")

Treść odpowiedzi	
1. Bardzo często	
2. Dość często	
3. Raczej rzadko	
4. Rzadko	
5. Nigdy	
5. Trudno powiedzieć	

5. Z poniżej zamieszczonych opinii proszę wybrać jedną, która jest najbliższa Pan(i)a poglądom.

(Przy wybranej jednej odpowiedzi proszę o postawienie znaku „X")

Treść odpowiedzi	
1. Obowiązek obrony kraju powinien spoczywać na wszystkich obywatelach.	
2. Obowiązek obrony kraju powinien spoczywać na wyspecjalizowanych w tym celu instytucjach.	
3. Inna (jaka?)	

6. Czy Pan(i)a zdaniem, obowiązek służby wojskowej obywateli przyczynia się do poprawy obronności kraju?

(Przy wybranej jednej odpowiedzi proszę o postawienie znaku „X")

Treść odpowiedzi	
1. Tak	
2. Raczej tak	
3. Raczej nie	
4. Nie	
5. Trudno powiedzieć	

7. Czy interesuje Pan(ią)a problematyka obronności kraju?
(Przy wybranej jednej odpowiedzi proszę o postawienie znaku „X")

Treść odpowiedzi	
1. Tak	
2. Raczej tak	
3. Raczej nie	
4. Nie	
5. Trudno powiedzieć	

8. Z poniżej zamieszczonych opinii proszę wybrać jedną, która jest najbliższa Pan(i)a poglądom.
(Przy wybranej jednej odpowiedzi proszę o postawienie znaku „X")

Treść odpowiedzi	
1. Obecnie należałoby zwiększyć środki z budżetu państwa na cele związane z obronnością Polski.	
2. Środki z budżetu państwa przeznaczone na cele związane z obronnością Polski powinny pozostać na tym samym poziomie co obecnie.	
3. Środki z budżetu państwa przeznaczone na cele związane z obronnością Polski powinny być zmniejszone.	
4. Inna (jaka?)	

9. W jakim stopniu, Pan(i)a zdaniem, działania niżej wymienionych instytucji i organizacji służą umacnianiu obronności państwa?
(Przy wybranej odpowiedzi proszę o postawienie znaku „X")

Treść odpowiedzi						
	1. W dużym stopniu	2. Raczej w dużym stopniu	3. Raczej w małym stopniu	4. W małym stopniu	5. W ogóle nie służą	6. Trudno powiedzieć
1. Sejm						
2. Senat						
3. Prezydent						
5. Policja						
6. Szkolnictwo						
7. Kościół						
8. Media						
9. Rząd						
10. Inne (jakie?)						

10. Jakie znaczenie w ukształtowaniu Pan(i)a poglądów na temat bezpieczeństwa mają niżej wymienione osoby i instytucje?
(Przy wybranej odpowiedzi proszę o postawienie znaku „X")

	Treść odpowiedzi					
	1. Duże	2. Raczej duże	3. Raczej małe	4. Małe	5. Żadne	6. Trudno powiedzieć
1. Członkowie rodziny						
2. Nauczyciele						
3. Koledzy z pracy						
4. Przełożeni z pracy						
5. Politycy						
6. Media						
7. Inni (kto?)						

11. Odbieramy wiele opinii na temat bezpieczeństwa państwa, systemu obronnego RP oraz roli jaką odgrywa w nim pracownik administracji publicznej. Z poniżej zamieszczonych opinii na ten temat, proszę wybrać jedną, która jest najbliższa Pan(i)a poglądom.
(Przy wybranej jednej odpowiedzi proszę o postawienie znaku „X")

Treść odpowiedzi	
1. Przygotowanie obronne kadr administracji publicznej w Polsce stanowi ważny element systemu obronnego państwa dlatego też państwo powinno stworzyć warunki aby każdy z pracowników administracji w państwie (stosownie do pełnionej funkcji) mógłby być przeszkolony z zakresu obronności.	
2. Przygotowanie obronne kadr administracji publicznej w Polsce jest zupełnie niepotrzebne, gdyż do działalności w zakresie obrony przygotowywane są wyłącznie siły zbrojne.	
3. Nie ma potrzeby przygotowania obronnego kadr administracji publicznej, gdyż nie istnieją żadne zagrożenia zewnętrzne na które Polska byłaby narażona.	
4. Polska została przyjęta do NATO w związku z tym nie ma sensu narażania się na dodatkowe koszty finansowe związane z przygotowaniem kadr administracyjnych w zakresie obrony kraju.	
5. Znikomą rolę w systemie obronnym odgrywa przygotowanie obronne kadr administracji publicznej, dlatego też kształcenie obronne tych kadr jest bezzasadne.	
6. Inne (jakie?)	

12. Czy uważa Pan(i), że Polska powinna utrzymywać prawie 200 tysięczną armię?
(Przy wybranej jednej odpowiedzi proszę o postawienie znaku „X")

Treść odpowiedzi	
1. Tak	
2. Raczej tak	
3. Raczej nie	
4. Nie	
5. Trudno powiedzieć	

13. Czy Pan(i)a zdaniem Polska powinna zwiększyć wydatki w sferze obronności, jeśli tak – to na co?

(Przy wybranej odpowiedzi proszę o postawienie znaku „X")

Treść odpowiedzi					
	1. Tak	2. Raczej tak	3. Raczej nie	4. Nie	6. Trudno powiedzieć
1. Na szkolenie wojska					
2. Na infrastrukturę obronną					
3. Na kształcenie obronne kadr administracji państwa					
4. Na kształcenie obronne młodzieży w szkołach					
5. Na stowarzyszenia i organizacje proobronne					
6. Inne (jakie?)					

14. Czy sądzi Pan(i), że w obecnych strukturach administracji państwowej i samorządowej problematyka obronna zajmuje należytą pozycję?

(Przy wybranej jednej odpowiedzi proszę o postawienie znaku „X")

Treść odpowiedzi		
1. Tak		**Proszę uzasadnić:**
2. Raczej tak		
3. Raczej nie		
4. Nie		
5. Trudno powiedzieć		

15. Zajmując stanowisko służbowe z którym wiąże się obowiązek prowadzenia spraw obronnych, od kogo w pierwszej kolejności, oczekiwał(a)by Pan(i) pomocy w realizacji powierzonych, z tego zakresu, zadań?

(Przy wybranej jednej odpowiedzi proszę o postawienie znaku „X")

Treść odpowiedzi	
1. Od bezpośrednich przełożonych	
2. Od władz szczebla centralnego	
3. Od pracowników Urzędu Zarządzania Kryzysowego i Ochrony Ludności	
4. Od wojska	
5. Od policji	
6. Od innych (od kogo?)	
7. W ogóle nie oczekiwałbym pomocy	
5. Trudno powiedzieć	

16. Jaką rangę, w Pan(i)a instytucji, przykłada się do problematyki obronnej?

(Przy wybranej jednej odpowiedzi proszę o postawienie znaku „X")

Treść odpowiedzi		
1. Wysoką		**Proszę uzasadnić:**
2. Raczej wysoką		
3. Raczej niską		
4. Niską		
5. Trudno powiedzieć		

17. Czy w obecnych warunkach w Pana instytucji, można przygotować pracownika do wykonywania zadań obronnych?

(Przy wybranej jednej odpowiedzi proszę o postawienie znaku „X")

Treść odpowiedzi		
1. Tak		**Proszę uzasadnić:**
2. Raczej tak		
3. Raczej nie		
4. Nie		
5. Trudno powiedzieć		

18. Jak ogólnie ocenia Pan własne przygotowanie do wykonywania zadań obronnych?

(Przy wybranej jednej odpowiedzi proszę o postawienie znaku „X")

Treść odpowiedzi	
1. Dobrze	
2. Raczej dobrze	
3. Raczej źle	
4. Źle	
5. Trudno powiedzieć	

19. Mając na względzie swoich współpracowników, czy mógłby Pan powiedzieć, że tworzycie zgraną grupę, która dałaby sobie radę w kierowaniu akcją ratującą życie i mienie?

(Przy wybranej jednej odpowiedzi proszę o postawienie znaku „X")

Treść odpowiedzi	
1. Tak	
2. Raczej tak	
3. Raczej nie	
4. Nie	
5. Trudno powiedzieć	

20. W jakim stopniu osiąganie wysokich wyników w dziedzinie obronności przez Pana(i) instytucję, jest wspólnym interesem Pana(i) jak i przełożonych?

(Przy wybranej jednej odpowiedzi proszę o postawienie znaku „X")

Treść odpowiedzi	
1. W dużym stopniu	
2. Raczej w dużym stopniu	
3. Raczej w małym stopniu	
4. W małym stopniu	
5. Trudno powiedzieć	

21. W jakim stopniu obecne rozwiązania prawne regulują działalność Pana(i) instytucji w zakresie obronności?

(Przy wybranej jednej odpowiedzi proszę o postawienie znaku „X")

Treść odpowiedzi	
1. W dużym stopniu	
2. Raczej w dużym stopniu	
3. Raczej w małym stopniu	
4. W małym stopniu	
5. Trudno powiedzieć	

22. Proszę powiedzieć, czy przełożeni jasno sprecyzowali cele oraz zadania jakie ma Pan(i) do wykonania w zakresie obronności?

(Przy wybranej jednej odpowiedzi proszę o postawienie znaku „X")

Treść odpowiedzi	
1. Tak	
2. Raczej tak	
3. Raczej nie	
4. Nie	
5. Trudno powiedzieć	

23. Czy w Pan(i)a pracy z należytą uwagą traktuje się problemy związane z bezpieczeństwem państwa?

(Przy wybranej jednej odpowiedzi proszę o postawienie znaku „X")

Treść odpowiedzi		
1. Tak		**Proszę uzasadnić:**
2. Raczej tak		
3. Raczej nie		
4. Nie		
5. Trudno powiedzieć		

24. Czy kompetencje swoich podwładnych, w zakresie rozwiązywania problemów obronności, uważa Pan(i) za wystarczające?

(Przy wybranej jednej odpowiedzi proszę o postawienie znaku „X")

Treść odpowiedzi	
1. Tak	
2. Raczej tak	
3. Raczej nie	
4. Nie	
5. Trudno powiedzieć	

25. Czy uważa Pan(i), że warto nabywać wiedzę z zakresu obronności państwa?

(Przy wybranej jednej odpowiedzi proszę o postawienie znaku „X")

Treść odpowiedzi		
1. Tak		**Proszę uzasadnić:**
2. Raczej tak		
3. Raczej nie		
4. Nie		
5. Trudno powiedzieć		

26. Czy wiedza z zakresu obronności kraju ułatwia Pan(i)u karierę urzędniczą?

(Przy wybranej jednej odpowiedzi proszę o postawienie znaku „X")

Treść odpowiedzi	
1. Tak	
2. Raczej tak	
3. Raczej nie	
4. Nie	
5. Trudno powiedzieć	

27. Czy posiadając wiedzę z zakresu obronności państwa skuteczniej działałby Pan(i) w zakresie realizacji zadań obronnych wynikających z powierzonej funkcji?

(Przy wybranej jednej odpowiedzi proszę o postawienie znaku „X")

Treść odpowiedzi	
1. Tak	
2. Raczej tak	
3. Raczej nie	
4. Nie	
5. Trudno powiedzieć	

28. Jaką uwagę przywiązuje Pan(i) do wykształcenia swoich współpracowników z dziedziny obronności?

(Przy wybranej jednej odpowiedzi proszę o postawienie znaku „X")

Treść odpowiedzi	
1. Dużą	
2. Raczej dużą	
3. Raczej małą	
4. Małą	
5. W ogóle nie przywiązuję	
5. Trudno powiedzieć	

29. Która z wymienionych form organizacyjnych, Pan(i)a zdaniem, jest najskuteczniejsza w nabywaniu przez Pan(ią)a wiedzy i umiejętności z dziedziny bezpieczeństwa państwa?

(Przy wybranej jednej odpowiedzi proszę o postawienie znaku „X")

Treść odpowiedzi	
1. Instytucje profesjonalnie zajmujące się kształceniem	
2. Działalność indywidualna	
3. Działalność środowiskowa (lokalna)	
4. Działalność stowarzyszeń i organizacji proobronnych	
5. Media	
6. Inne (jakie?)	

30. W jakim stopniu Wyższe Kursy Obronne prowadzone w Akademii Obrony Narodowej w Warszawie spełniły Pan(i)a oczekiwania?

(Przy wybranej jednej odpowiedzi proszę o postawienie znaku „X")

Treść odpowiedzi	
1. W dużym stopniu	
2. Raczej w dużym stopniu	
3. Raczej w małym stopniu	
4. W małym stopniu	
5. Trudno powiedzieć	

31. W jakim stopniu przydatne jest Pan(i)u, na zajmowanym stanowisku służbowym, przygotowanie z zakresu problematyki obronnej?

(Przy wybranej jednej odpowiedzi proszę o postawienie znaku „X")

Treść odpowiedzi	
1. W dużym stopniu	
2. Raczej w dużym stopniu	
3. Raczej w małym stopniu	
4. W małym stopniu	
5. Trudno powiedzieć	

32. W jakim stopniu przygotowanie z dziedziny obronności realizowane w Pan(i)a instytucji, kształtuje umiejętności, przydatne w sytuacjach zagrożeń?

(Przy wybranej jednej odpowiedzi proszę o postawienie znaku „X")

Treść odpowiedzi	
1. W dużym stopniu	
2. Raczej w dużym stopniu	
3. Raczej w małym stopniu	
4. W małym stopniu	
5. Nie kształtuje	
6. Trudno powiedzieć	

33. W jakim stopniu, zajęcia realizowane w ramach kształcenia obronnego, przygotowują Pan(ią)a do działania w sytuacjach zagrożeń?

(Przy wybranej jednej odpowiedzi proszę o postawienie znaku „X")

Treść odpowiedzi	
1. Nigdy nie był(am)em uczestnikiem takich zajęć	
1. W dużym stopniu	
2. Raczej w dużym stopniu	
3. Raczej w małym stopniu	
4. W małym stopniu	
5. W ogóle nie przygotowują	
6. Trudno powiedzieć	

34. Jaką Pan(i) preferuje formę doskonalenia wiedzy i umiejętności z zakresu problemów obronności państwa?

(Przy wybranej jednej odpowiedzi proszę o postawienie znaku „X")

Treść odpowiedzi	
1. Kurs taki, jak w Akademii Obrony Narodowej	
2. Samokształcenie (literatura fachowa, prasa, telewizja)	
3. Systematyczne, kilkudniowe kursy problemowe	
4. Ćwiczenia obronne	
5. Inną (jaką?).....	
6. Trudno powiedzieć	

35. Jaki był najważniejszy motyw Pan(i)a uczestnictwa w kształceniu obronnym?

(Przy wybranej jednej odpowiedzi proszę o postawienie znaku „X")

Treść odpowiedzi	
1. Zainteresowanie problemami obronności	
2. Potrzeba posiadania ogólnej wiedzy o obronności kraju	
3. Wymagania obecnego stanowiska pracy	
4. Przymus	
5. Inny (jaki?)	
6. Trudno powiedzieć	

36. Jak Pan(i) sądzi, kogo w resorcie i województwie należałoby skierować na wyszczególnione formy kształcenia obronnego?

(W rubrykach 1, 2, 3 proszę wpisać funkcje podanych przez Pan(ią)a osób)

Treść odpowiedzi			
1. Wyższe Kursy Obronne w Akademii Obrony Narodowej	2. Szkolenie w resortach, urzędach centralnych i wojewódzkich	3. Treningi, gry decyzyjne, ćwiczenia obronne	4. Inne (jakie?) .....
1.	1.	1.	1.
2.	2.	2.	2.
3.	3.	3.	3.

37. Proszę wpisać, bez podania nazwy instytucji, zajmowane obecnie przez Pan(ią)a stanowisko służbowe.

.....

38. Jakie ma Pan(i) wykształcenie?

(Przy wybranej odpowiedzi proszę o postawienie znaku „X")

1. Podstawowe	2. Średnie	3. Wyższe	4. Inne

39. Jaki jest Pan(i)a staż pracy?

(Przy wybranej odpowiedzi proszę o postawienie znaku „X")

1. Do 10 lat	2. 11-20 lat	3. Powyżej 20 lat

40. Jakie jest Pan(i)a miejsce zamieszkania?

(Przy wybranej odpowiedzi proszę o postawienie znaku „X")

1. wieś	2. miasto do 10 tys. ludności	3. miasto 10-50 tys. ludności	4. miasto powyżej 50 tys. ludności

41. Proszę wpisać odbyte kursy (szkolenia itp.) z zakresu obronności.

.....

Załącznik 2 – Wyniki odpowiedzi ankietowych – N, %

STAT. P1 (macierz danych jarek1.sta)
PODST.
STATYST.

Wartość	Liczność	Procent
1,00000	15	12,29508
2,00000	46	37,70492
3,00000	38	31,14754
4,00000	15	12,29508
5,00000	8	6,55738

STAT. P2 (macierz danych jarek1.sta)
PODST.
STATYST.

Wartość	Liczność	Procent
1,00000	61	50,41322
2,00000	4	3,30579
3,00000	24	19,83471
4,00000	4	3,30579
5,00000	20	16,52893
6,00000	8	6,61157

STAT. P3_1 (macierz danych jarek1.sta)
PODST.
STATYST.

Wartość	Liczność	Procent
1,00000	75	67,56757
2,00000	33	29,72973
3,00000	2	1,80180
4,00000	1	,90090

STAT. P3_2 (macierz danych jarek1.sta)
PODST.
STATYST.

Wartość	Liczność	Procent
1,00000	36	34,95146
2,00000	26	25,24272
3,00000	21	20,38835
4,00000	16	15,53398
5,00000	4	3,88350

STAT. P3_3 (macierz danych jarek1.sta)
PODST.
STATYST.

Wartość	Liczność	Procent
1,00000	46	40,70796
2,00000	32	28,31858
3,00000	12	10,61947
4,00000	16	14,15929
5,00000	5	4,42478
6,00000	2	1,76991

STAT. P3_4 (macierz danych jarek1.sta)
PODST.
STATYST.

Wartość	Liczność	Procent
1,00000	26	25,24272
2,00000	43	41,74757
3,00000	25	24,27184
4,00000	7	6,79612
6,00000	2	1,94175

STAT. P3_5 (macierz danych jarek1.sta)
PODST.
STATYST.

Wartość	Liczność	Procent
1,00000	7	7,14286
2,00000	34	34,69388
3,00000	28	28,57143
4,00000	21	21,42857
5,00000	7	7,14286
6,00000	1	1,02041

STAT. P3_6 (macierz danych jarek1.sta)
PODST.
STATYST.

Wartość	Liczność	Procent
1,00000	9	9,00000
2,00000	33	33,00000
3,00000	24	24,00000
4,00000	21	21,00000
5,00000	11	11,00000
6,00000	2	2,00000

STAT. P3_7 (macierz danych jarek1.sta)
PODST.
STATYST.

Wartość	Liczność	Procent
1,00000	42	41,17647
2,00000	45	44,11765
3,00000	9	8,82353
4,00000	4	3,92157
5,00000	2	1,96078

STAT. P4 (macierz danych jarek1.sta)
PODST.
STATYST.

Wartość	Liczność	Procent
1,00000	11	9,01639
2,00000	33	27,04918
3,00000	20	16,39344
4,00000	25	20,49180
5,00000	15	12,29508
6,00000	18	14,75410

STAT. P5 (macierz danych jarek1.sta)
PODST.
STATYST.

Wartość	Liczność	Procent
1,00000	80	66,66667
2,00000	34	28,33333
3,00000	6	5,00000

STAT. P6 (macierz danych jarek1.sta)
PODST.
STATYST.

Wartość	Liczność	Procent
1,00000	38	31,40496
2,00000	41	33,88430
3,00000	28	23,14050
4,00000	10	8,26446
5,00000	4	3,30579

STAT. P7 (macierz danych jarek1.sta)
PODST.
STATYST.

Wartość	Liczność	Procent
1,00000	64	53,33333
2,00000	35	29,16667
3,00000	19	15,83333
4,00000	1	,83333
5,00000	1	,83333

STAT. P8 (macierz danych jarek1.sta)
PODST.
STATYST.

Wartość	Liczność	Procent
1,00000	85	70,24793
2,00000	25	20,66116
3,00000	2	1,65289
4,00000	9	7,43802

STAT. P9_1 (macierz danych jarek1.sta)
PODST.
STATYST.

Wartość	Liczność	Procent
1,00000	49	43,36283
2,00000	16	14,15929
3,00000	25	22,12389
4,00000	17	15,04425
5,00000	3	2,65487
6,00000	3	2,65487

STAT. P9_2 (macierz danych jarek1.sta)
PODST.
STATYST.

Wartość	Liczność	Procent
1,00000	18	17,82178
2,00000	21	20,79208
3,00000	30	29,70297
4,00000	20	19,80198
5,00000	8	7,92079
6,00000	4	3,96040

STAT. P9_3 (macierz danych jarek1.sta)
PODST.
STATYST.

Wartość	Liczność	Procent
1,00000	29	27,88462
2,00000	29	27,88462
3,00000	25	24,03846
4,00000	15	14,42308
5,00000	3	2,88462
6,00000	3	2,88462

STAT. P9_5 (macierz danych jarek1.sta)
PODST.
STATYST.

Wartość	Liczność	Procent
1,00000	19	19,19192
2,00000	43	43,43434
3,00000	18	18,18182
4,00000	17	17,17172
5,00000	2	2,02020

STAT. P9_6 (macierz danych jarek1.sta)
PODST.
STATYST.

Wartość	Liczność	Procent
1,00000	6	6,06061
2,00000	18	18,18182
3,00000	34	34,34343
4,00000	32	32,32323
5,00000	8	8,08081
6,00000	1	1,01010

STAT. P9_7 (macierz danych jarek1.sta)
PODST.
STATYST.

Wartość	Liczność	Procent
1,00000	5	4,95050
2,00000	15	14,85149
3,00000	27	26,73267
4,00000	33	32,67327
5,00000	18	17,82178
6,00000	3	2,97030

STAT. P9_8 (macierz danych jarek1.sta)
PODST.
STATYST.

Wartość	Liczność	Procent
1,00000	23	20,90909
2,00000	32	29,09091
3,00000	20	18,18182
4,00000	16	14,54545
5,00000	13	11,81818
6,00000	6	5,45455

STAT. P9_9 (macierz danych jarek1.sta)
PODST.
STATYST.

Wartość	Liczność	Procent
1,00000	45	41,66667
2,00000	23	21,29630
3,00000	18	16,66667
4,00000	12	11,11111
5,00000	7	6,48148
6,00000	3	2,77778

STAT. P10_1 (macierz danych jarek1.sta)
PODST.
STATYST.

Wartość	Liczność	Procent
1,00000	26	24,76190
2,00000	13	12,38095
3,00000	24	22,85714
4,00000	22	20,95238
5,00000	19	18,09524
6,00000	1	,95238

STAT. P10_2 (macierz danych jarek1.sta)
PODST.
STATYST.

Wartość	Liczność	Procent
1,00000	9	9,00000
2,00000	16	16,00000
3,00000	25	25,00000
4,00000	26	26,00000
5,00000	23	23,00000
6,00000	1	1,00000

STAT. P10_3 (macierz danych jarek1.sta)
PODST.
STATYST.

Wartość	Liczność	Procent
1,00000	8	7,92079
2,00000	15	14,85149
3,00000	31	30,69307
4,00000	28	27,72277
5,00000	16	15,84158
6,00000	3	2,97030

STAT. P10_4 (macierz danych jarek1.sta)
PODST.
STATYST.

Wartość	Liczność	Procent
1,00000	7	7,07071
2,00000	28	28,28283
3,00000	34	34,34343
4,00000	18	18,18182
5,00000	12	12,12121

STAT. P10_5 (macierz danych jarek1.sta)
PODST.
STATYST.

Wartość	Liczność	Procent
1,00000	16	14,67890
2,00000	29	26,60550
3,00000	33	30,27523
4,00000	19	17,43119
5,00000	11	10,09174
6,00000	1	,91743

STAT. P10_6 (macierz danych jarek1.sta)
PODST.
STATYST.

Wartość	Liczność	Procent
1,00000	39	33,91304
2,00000	39	33,91304
3,00000	11	9,56522
4,00000	15	13,04348
5,00000	6	5,21739
6,00000	5	4,34783

STAT. P11 (macierz danych jarek1.sta)
PODST.
STATYST.

Wartość	Liczność	Procent
1,00000	106	87,60331
2,00000	4	3,30579
3,00000	3	2,47934
4,00000	4	3,30579
5,00000	4	3,30579

STAT. P12 (macierz danych jarek1.sta)
PODST.
STATYST.

Wartość	Liczność	Procent
1,00000	15	12,29508
2,00000	26	21,31148
3,00000	33	27,04918
4,00000	41	33,60656
5,00000	7	5,73770

STAT. P13_1 (macierz danych jarek1.sta)
PODST.
STATYST.

Wartość	Liczność	Procent
1,00000	89	80,18018
2,00000	17	15,31532
3,00000	2	1,80180
4,00000	3	2,70270

STAT. P13_2 (macierz danych jarek1.sta)
PODST.
STATYST.

Wartość	Liczność	Procent
1,00000	70	65,42056
2,00000	23	21,49533
3,00000	8	7,47664
4,00000	6	5,60748

STAT. P13_3 (macierz danych jarek1.sta)
PODST.
STATYST.

Wartość	Liczność	Procent
1,00000	23	24,73118
2,00000	45	48,38710
3,00000	13	13,97849
4,00000	12	12,90323

STAT. P13_4 (macierz danych jarek1.sta)

Wartość	Liczność	Procent
1,00000	30	31,91489
2,00000	38	40,42553
3,00000	16	17,02128
4,00000	10	10,63830

STAT. P13_5 (macierz danych jarek1.sta)
PODST.
STATYST.

Wartość	Liczność	Procent
1,00000	16	17,77778
2,00000	25	27,77778
3,00000	27	30,00000
4,00000	13	14,44444
6,00000	9	10,00000

STAT. P14 (macierz danych jarek1.sta)
PODST.
STATYST.

Wartość	Liczność	Procent
1,00000	2	1,66667
2,00000	16	13,33333
3,00000	57	47,50000
4,00000	32	26,66667
5,00000	13	10,83333

STAT. P15 (macierz danych jarek1.sta)
PODST.
STATYST.

Wartość	Liczność	Procent
1,00000	48	39,66942
2,00000	24	19,83471
3,00000	29	23,96694
4,00000	12	9,91736
6,00000	3	2,47934
7,00000	3	2,47934
8,00000	2	1,65289

STAT. P16 (macierz danych jarek1.sta)
PODST.
STATYST.

Wartość	Liczność	Procent
1,00000	29	23,77049
2,00000	51	41,80328
3,00000	28	22,95082
4,00000	6	4,91803
5,00000	8	6,55738

STAT. P17 (macierz danych jarek1.sta)
PODST.
STATYST.

Wartość	Liczność	Procent
1,00000	31	25,61983
2,00000	43	35,53719
3,00000	25	20,66116
4,00000	11	9,09091
5,00000	11	9,09091

STAT. P18 (macierz danych jarek1.sta)
PODST.
STATYST.

Wartość	Liczność	Procent
1,00000	20	16,39344
2,00000	45	36,88525
3,00000	31	25,40984
4,00000	9	7,37705
5,00000	17	13,93443

STAT. P19 (macierz danych jarek1.sta)
PODST.
STATYST.

Wartość	Liczność	Procent
1,00000	39	31,96721
2,00000	56	45,90164
3,00000	16	13,11475
4,00000	4	3,27869
5,00000	7	5,73770

STAT. P20 (macierz danych jarek1.sta)
PODST.
STATYST.

Wartość	Liczność	Procent
1,00000	35	28,68852
2,00000	42	34,42623
3,00000	20	16,39344
4,00000	12	9,83607
5,00000	13	10,65574

STAT. P21 (macierz danych jarek1.sta)
PODST.
STATYST.

Wartość	Liczność	Procent
1,00000	9	7,37705
2,00000	22	18,03279
3,00000	42	34,42623
4,00000	34	27,86885
5,00000	15	12,29508

STAT. P22 (macierz danych jarek1.sta)
PODST.
STATYST.

Wartość	Liczność	Procent
1,00000	22	18,33333
2,00000	29	24,16667
3,00000	33	27,50000
4,00000	28	23,33333
5,00000	8	6,66667

STAT. P23 (macierz danych jarek1.sta)
PODST.
STATYST.

Wartość	Liczność	Procent
1,00000	38	31,40496
2,00000	48	39,66942
3,00000	20	16,52893
4,00000	9	7,43802
5,00000	6	4,95868

STAT. P24 (macierz danych jarek1.sta)
PODST.
STATYST.

Wartość	Liczność	Procent
1,00000	22	19,13043
2,00000	35	30,43478
3,00000	26	22,60870
4,00000	14	12,17391
5,00000	18	15,65217

STAT. P25 (macierz danych jarek1.sta)
PODST.
STATYST.

Wartość	Liczność	Procent
1,00000	79	64,75410
2,00000	30	24,59016
3,00000	7	5,73770
4,00000	2	1,63934
5,00000	4	3,27869

STAT. P26 (macierz danych jarek1.sta)
PODST.
STATYST.

Wartość	Liczność	Procent
1,00000	8	6,55738
2,00000	28	22,95082
3,00000	39	31,96721
4,00000	31	25,40984
5,00000	16	13,11475

STAT. P27 (macierz danych jarek1.sta)

Wartość	Liczność	Procent
1,00000	46	37,70492
2,00000	52	42,62295
3,00000	11	9,01639
4,00000	3	2,45902
5,00000	10	8,19672

STAT. P28 (macierz danych jarek1.sta)

Wartość	Liczność	Procent
1,00000	30	24,79339
2,00000	32	26,44628
3,00000	24	19,83471
4,00000	14	11,57025
5,00000	9	7,43802
6,00000	12	9,91736

STAT. P29 (macierz danych jarek1.sta)
PODST.
STATYST.

Wartość	Liczność	Procent
1,00000	99	81,14754
2,00000	2	1,63934
3,00000	6	4,91803
4,00000	9	7,37705
5,00000	6	4,91803

STAT. P30 (macierz danych jarek1.sta)
PODST.
STATYST.

Wartość	Liczność	Procent
1,00000	46	43,39623
2,00000	30	28,30189
3,00000	4	3,77358
4,00000	1	,94340
5,00000	25	23,58491

STAT. P31 (macierz danych jarek1.sta)
PODST.
STATYST.

Wartość	Liczność	Procent
1,00000	37	31,89655
2,00000	32	27,58621
3,00000	22	18,96552
4,00000	14	12,06897
5,00000	11	9,48276

STAT. P32 (macierz danych jarek1.sta)
PODST.
STATYST.

Wartość	Liczność	Procent
1,00000	28	23,33333
2,00000	42	35,00000
3,00000	15	12,50000
4,00000	11	9,16667
5,00000	7	5,83333
6,00000	17	14,16667

STAT. P33 (macierz danych jarek1.sta)
PODST.
STATYST.

Wartość	Liczność	Procent
0,00000	17	14,04959
1,00000	34	28,09917
2,00000	33	27,27273
3,00000	9	7,43802
4,00000	3	2,47934
5,00000	8	6,61157
6,00000	17	14,04959

STAT. P34 (macierz danych jarek1.sta)
PODST.
STATYST.

Wartość	Liczność	Procent
1,00000	57	50,89286
2,00000	7	6,25000
3,00000	22	19,64286
4,00000	13	11,60714
5,00000	2	1,78571
6,00000	11	9,82143

STAT. P35 (macierz danych jarek1.sta)
PODST.
STATYST.

Wartość	Liczność	Procent
1,00000	20	19,23077
2,00000	41	39,42308
3,00000	28	26,92308
4,00000	3	2,88462
5,00000	3	2,88462
6,00000	9	8,65385

STAT. P38 (macierz danych jarek1.sta)
PODST.
STATYST.

Wartość	Liczność	Procent
2,00000	8	6,55738
3,00000	114	93,44262

STAT. P39 (macierz danych jarek1.sta)
PODST.
STATYST.

Wartość	Liczność	Procent
1,00000	38	31,40496
2,00000	31	25,61983
3,00000	52	42,97521

STAT. P40 (macierz danych jarek1.sta)

Wartość	Liczność	Procent
1,00000	11	9,09091
2,00000	4	3,30579
3,00000	16	13,22314
4,00000	90	74,38017

STAT. P41 (macierz danych jarek1.sta)

Wartość	Liczność	Procent
0,00000	79	64,75410
1,00000	43	35,24590

STAT. P42 (macierz danych jarek1.sta)

Wartość	Liczność	Procent
1,00000	10	8,19672
2,00000	13	10,65574
3,00000	12	9,83607
4,00000	13	10,65574
5,00000	12	9,83607
6,00000	21	17,21311
7,00000	2	1,63934
8,00000	2	1,63934
9,00000	4	3,27869
10,0000	5	4,09836
11,0000	8	6,55738

12,0000	9	7,37705
13,0000	11	9,01639

Wykaz tabel

Tabela 1 Liczebność i teren badań 36

Tabela 2 Struktura badanej próby ze względu na rodzaj wykształcenia 37

Tabela 3 Staż pracy badanej populacji 38

Tabela 4 Miejsce zamieszkania respondentów objętych badaniami 39

Tabela 5 Liczba pracowników administracji publicznej objętych badaniami, którzy uczestniczyli w kursach, szkoleniach itp. z zakresu obronności państwa 39

Tabela 6 Ogólna ocena bezpieczeństwa Polski 43

Tabela 7 Znaczenie poszczególnych instytucji i środowisk w ukształtowaniu się opinii respondentów na temat bezpieczeństwa Polski 44

Tabela 8 Oddziaływanie poszczególnych mediów na opinie badanych o bezpieczeństwie – na podstawie relacji respondentów 46

Tabela 9 Zainteresowanie respondentów problematyką obronności kraju – na podstawie relacji badanych 47

Tabela 10 Obowiązek służby wojskowej jak czynnik służący poprawie obronności kraju 50

Tabela 11 Opinie respondentów na temat poziomu wydatków budżetowych na cele związane z obronnością Polski 52

Tabela 12 Propozycje zwiększenia wydatków w sferze obronności 54

Tabela 13 Opinie badanych na temat utrzymywania przez Polskę dwustutysięcznej armii 55

Tabela 14 Opinie respondentów o wpływie poszczególnych instytucji na umacnianie obronności państwa 57

Tabela 15 Opinie badanych o randze problematyki obronnej w instytucji w której pracują 59

Tabela 16 Opinie respondentów, czy w obecnych strukturach administracji państwowej i samorządowej problematyka obronna zajmuje należytą pozycję 60

Tabela 17 Jasność sprecyzowania przez przełożonych celów oraz zadań do wykonania w zakresie bezpieczeństwa w opinii respondentów 61

Tabela 18 Opinie respondentów, w jakim stopniu obecne rozwiązania prawne regulują działalność instytucji w której pracuje respondent, w zakresie obronności 63

Tabela 19 Opinie respondentów, czy w instytucji której pracują, można przygotować pracownika do wykonywania zadań obronnych 64

Tabela 20 Opinie respondentów na temat możliwości sprawnego współdziałania zespołów pracowniczych w zakresie kierowania akcją ratująca życie lub mienie 65

Tabela 21 Opinie respondentów o kompetencjach podwładnych w zakresie realizacji zadań obronnych w instytucji, w której pracują 66

Tabela 22 Opinie respondentów o przywiązywaniu uwagi do doskonalenia zawodowego współpracowników z dziedziny obronności 66

Tabela 23 Ocena przez badanych własnego przygotowania do wykonywania zadań obronnych wynikających z obowiązków na zajmowanym stanowisku służbowym 68

Tabela 24 Opinie respondentów, w jakim stopniu szkolenie z zakresu obronności realizowane w miejscu pracy, kształtuje umiejętności przydatne w sytuacjach zagrożeń 69

Tabela 25 Stopień w jakim zdaniem badanych osiąganie wysokich wyników w realizacji zadań obronnych przez instytucje jest wspólnym interesem respondenta i jego przełożonego 70

Tabela 26 Wiedza z zakresu obronności jako czynnik ułatwiający karierę urzędniczą - w opiniach respondentów 71

Tabela 27 Opinie respondentów na temat: „Czy warto nabywać wiedzę z zakresu obronności państwa" 74

Tabela 28 Motyw uczestnictwa pracowników administracji publicznej w kształceniu z zakresu obronności państwa 79

Tabela 29 Motywy uczestnictwa pracowników administracji publicznej w kształceniu w zakresie obronności państwa a ogólna ocena przygotowania własnego do wykonywania zadań obronnych (w tabeli podaliśmy liczebność i procent odpowiadających) 80

Tabela 30 Opinie respondentów dotyczące własnego przygotowania do wykonywania zadań obronnych 81

Tabela 31 Opinie respondentów związane z pytaniem: czy posiadając wiedzę z zakresu obronności państwa skuteczniej działaliby w zakresie realizacji zadań obronnych wynikających z powierzonej im funkcji? 82

Tabela 32 Preferencje respondentów dotyczące form doskonalenia wiedzy i umiejętności z zakresu problemów obronności państwa 83

Tabela 33 Wykaz ilościowy absolwentów wyższych kursów obronnych (WKO) 85

Tabela 34 Uczestnictwo w kursach (szkoleniach itp.) a preferencje respondentów dotyczące form doskonalenia wiedzy i umiejętności z zakresu obronności państwa (w tabeli podaliśmy liczebność i procent odpowiadających) 86

Tabela 35 Stopień spełnienia oczekiwań respondentów wobec Wyższych Kursów Obronnych prowadzonych w Akademii Obrony Narodowej 87

Tabela 36 Najskuteczniejsze formy organizacyjne w zdobywaniu wiedzy i nabywaniu umiejętności z dziedziny bezpieczeństwa państwa – na podstawie relacji respondentów 89